

Välittävä vuorovaikutus etsivän nuorisotyön
työskentelyperiaatteena – analyysi työskentelyperiaatteen
sisällöstä

Essi Mäkinen

Pro gradu- tutkielma

Turun yliopisto

Sosiaalitieteiden laitos

Sosiaalityö

Helmikuu 2020

*Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on
tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.*

TURUN YLIOPISTO
Sosiaalitieteiden laitos

MÄKINEN ESSI, Välittävä vuorovaikutus etsivän nuorisotyön työskentelyperiaatteena – analyysi työskentelyperiaatteen sisällöstä

Pro gradu tutkielma, 84s., 7 liites.

Sosiaalityö

Helmikuu 2020

Tässä pro gradu- tutkielmassa tarkastelen välittävää vuorovaikutusta työskentelyperiaatteena etsivän työn periaatteisiin perustuvassa 12-15-vuotiaille varhaisnuorille suunnatussa toiminnassa. Kiinnostukseni kohteena on, mitä sisältöjä välittävä vuorovaikutus saa työskentelyperiaatteena työntekijöiden ja varhaisnuorten dialogisissa arvioissa. Välittävä vuorovaikutus perustuu ajatukseen, että ihmisestä välitetään hänen itsensä vuoksi, ja hänet kohdataan arvostavasti, oikeuksiaan kunnioittaen yksilönä.

Tutkielman aineisto on syntynyt tiiviissä yhteistyössä Helsingin Diakonissalaitoksen säätiön Vamos- toiminnan kanssa. Aineiston olen kerännyt dialogisen arvioinnin menetelmällä, jossa tietoa tuotetaan dialogissa haastattelutilanteessa varhaisnuoren, työntekijän ja haastattelijan toimesta. Tutkimuksen aineisto koostuu kolmesta varhaisnuoren, työntekijän ja haastattelijan dialogisesta arvioinnista. Aineiston analyysi on toteutettu aineistolähtöisenä sisällönanalyysinä.

Välittävän vuorovaikutuksen keskeisiä sisältöjä työskentelyssä olivat tämän tutkielman perusteella luottamuksellisen suhteen luominen varhaisnuoreen, dialoginen työskentely, johon liittyivät sekä yhteisen ymmärryksen muodostaminen että vastavuoroisuus, ja vertaissuhteiden merkitys Vamoksen ryhmätoiminnassa. Tutkielman tulokset tukivat aikaisempaa käsitystä siitä, että Vamoksella nuoriin luodaan luottamuksellinen suhde, ja heidät kohdataan tasavertaisina, hierarkkisia asiakas- työntekijä asetelmia välttämällä.

Asiasanat: varhaisnuoruus, etsivä työ, välittävä vuorovaikutus, dialoginen arviointi

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	1
2 VARHAISNUORUUS JA SYRJÄYTYMINEN	3
2.1 VARHAISNUORUUS IKÄKAUTENA.....	3
2.2 SYRJÄYTYMISRISKIT VARHAISNUORUUDESSA	7
3 VARHAISNUORTEN SYRJÄYTYMISEN EHKÄISEMINEN	11
3.1 VARHAISNUORTEN PALVELUT	11
3.2 ETSIVÄ TYÖ OSANA VARHAISNUORTEN PALVELUITA	15
3.3 ASIAKAS- TYÖNTEKIJÄSUHDE JA VUOROVAIKUTUS ETSIVÄSSÄ TYÖSSÄ.....	19
3.4 VÄLITTÄVÄ VUOROVAIKUTUS	23
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	29
4.1 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	29
4.2 TEOREETTISET JA METODOLOGISET VALINNAT.....	30
4.3 AINEISTO JA SEN KERAÄMINEN DIALOGISEN ARVION MENETELMÄLLÄ.....	32
4.4 AINEISTON ANALYYSI	34
4.5 TUTKIMUSETTISET KYSYMYKSET JA LUOTETTAVUUS	36
5 VÄLITTÄVÄN VUOROVAIKUTUKSEN SISÄLTÖ DIALOGISISSA ARVIOISSA	41
5.1 LUOTTAMUKSEN SYNTYMINEN.....	41
5.2 DIALOGINEN TYÖSKENTELY	47
5.3 VERTAISUHTEIDEN MERKITYS	57
6 YHTEENVETO	62
7 LOPUKSI.....	68
LÄHTEET.....	70
LIITTEET	85
LIITE 1: OSALLISTUMISKUTSU TUTKIMUKSEEN.....	85
LIITE 2: HUOLTAJAN SUOSTUMUS ALAIKÄISEN TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA ...	87
LIITE 3: TYÖNTEKIJÄN SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA.....	88
LIITE 4: NUOREN SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA	89
LIITE 5: TIEDOTE TUTKIMUKSESTA.....	90
LIITE 6: DIALOGISEN ARVION RUNKO	91

JOHDANTO

Nuoruusikä on voimakkaan kehityksen aikaa ihmisen elämässä, jolloin puberteetin seurauksena fyysiset ja psyykkiset muutokset, ja samalla ympäristön suhtautuminen ja tuki, ovat keskeisiä tekijöitä myöhemmälle kehitykselle. Nuoruus on erilaisten siirtymien aikaa niin perhesuhteiden, koulutuksen kuin kehityksenkin kannalta, jolloin irrottautuminen lapsuudenperheestä alkaa, ja koulutukselliset valinnat tulevat keskeisiksi. Varhaisnuoruus on nuoruuden kehityksen ajanjakso, jolloin irrottautuminen lapsuudenperheestä alkaa aaltoilevana kuohuntana. Riittävän tuen sekä vertaissuhteiden merkitys on keskeistä hyvinvoinnin kannalta tässä siirtymävaiheessa ihmisen elämässä (Aalberg 2017; Nurmi ym. 2014.)

Pysyvä, luottamuksellinen kontakti aikuiseen oli nuorten palvelukokemuksia kartoittaneen laajan tutkimuksen perusteella lähes jokaisen nuoren toive (Känkänen & Gissler 2019). Nuorten palveluiden järjestämisessä on kuitenkin havaittu haaste siinä, ettei useinkaan ole yhtä työntekijää, jolla olisi kokonaiskäsitys nuoren tilanteesta (Aaltonen ym. 2015). Matalan kynnyksen palvelut pyrkivät toiminnallaan vastaamaan saavutettavuuden haasteeseen nuorten palveluverkostossa. Matalan kynnyksen paikkojen ideologia nojaa ajatukseen siitä, että palvelua voi saada ilman lähetettä tai diagnoosia, tai spesifioitua ongelmaa. Joihinkin paikkoihin voi astua sisään ilman ajanvarausta. (Juhila 2018.) Etsivän työn toimesta nuoria voidaan tavoittaa myös jalkautuvasti, etsien.

Vamos pyrkii matalan kynnyksen palveluna, jossa sovelletaan etsivän työn periaatteita, vastaamaan tähän haasteeseen. Matalan kynnyksen kohtaamispaikka, sekä etsivän työn periaatteiden soveltaminen nuorten auttamisessa vastaavat paitsi saavutettavuuden haasteeseen, myös laajemmin nuorten tarpeisiin heidän vaikeissa elämäntilanteissaan. Kolmannella sektorilla on usein enemmän aikaa kohdata nuoria, joka on keskeistä haavoittuvien ihmisryhmien auttamisessa (Juhila 2018,184). Välittävä vuorovaikutus, joka on Vamoksen keskeinen työskentelyperiaate, sisältää eettisen vaateen auttaa ihmistä hänen itsensä vuoksi (Juhila 2018). Välittäminen konkretisoituu vuorovaikutuksessa.

Tarkastelen tässä pro gradu- tutkielmassa 12-15-vuotiaiden varhaisnuorten parissa tehtävää Vamoksen työskentelyä, jossa sovelletaan etsivän työn periaatteita. Helsingin Diakonissalaitoksen säätiön Vamoksen työskentelyssä avun vastaanottaminen on nuorille vapaaehtoista ja maksutonta. Työskentelyssä painotetaan nuoren osallisuutta, sekä luottamuksen luomista nuoreen työskentelyn alkuvaiheessa. Vamoksen 12-15-vuotiaiden ikäryhmää ei ole aikaisemmin tutkittu. Sen sijaan Vamoksesta aikaisemman tutkimuksen perusteella (Alanen ym. 2014) on havaittu, että toiminnasta hyötyivät eniten ne nuoret, joiden hyvinvointi oli kaikista heikointa Vamokselle tullessa. Lisäksi Vamoksen työntekijöihin pystyttiin luottamaan, vaikka nuorilla olisi ollut muuten vaikea luottaa ihmisiin elämässään.

Olen kiinnostunut tässä tutkielmassa siitä, mitä sisältöjä välittävä vuorovaikutus etsivän työn työskentelyperiaatteena saa varhaisnuorten ja työntekijöiden dialogisissa arvioissa. Välittävä vuorovaikutus merkitsee ihmisestä välittämistä hänen itsensä vuoksi, ilman vastikkeita (Juhila 2018.) Haluan selvittää, mitä Vamoksen työskentelystä 12-15-vuotiaiden parissa kerrotaan, ja mihin välittäminen Vamoksella perustuu. Tutkimuksen aineisto on kerätty dialogisen arvion menetelmällä, haastattelulla, jossa dialogissa varhaisnuori, työntekijä ja tutkija apuna keskustelevat merkityksistä työskentelyprosessissa Vamoksella (esim. Järvinen 2015). Aineiston analyysi on toteutettu aineistolähtöisenä sisällönanalyysinä.

2 VARHAISNUORUUS JA SYRJÄYTYMINEN

2.1 Varhaisnuoruus ikäkautena

Länsimaisessa ajattelussa nuoruus ikäkautena nähdään siirtymänä lapsuudesta aikuisuuteen, elämänvaiheena, joka sisältää tämän muutoksen. Yhteiskunnan odotukset ihmisen toiminnalle ovat ikäsidonnaisia. (Raitakari & Juhila 2011, 196.) Nuoruusiän määritelmä on ajassa muuttuva, ja siihen ovat vaikuttaneet esimerkiksi ravitsemuksen parantumisen myötä puberteetin alkamisajankohdan aikaistuminen, sekä toisaalta nuorisokulttuurin leviäminen laajalle eri-ikäisten keskuuteen (Nurmi ym. 2014,143). Nuoruusikä on käsitteenä ja ilmiönä laajentunut viimeisen viidenkymmenen vuoden saatossa. Käsite on muuttunut yhteiskunnan rakenteellisten ja kulttuuristen muutosten myötä entistä moninaisemmaksi ja vaikuttanut esimerkiksi ammattiin tai koulutukseen kiinnittymisen hallittavuuteen. (Linnakangas & Suikkanen 2004,13,29; Nurmi ym. 2014, 143.) Nuoruus on sidoksissa yhteiskunnalliseen ajanjaksoon ja ilmapiiriin. Nuoret omaksuvat muita ikäryhmiä herkemmin kulttuurisia ja yhteiskunnallisia trendejä, mutta toisaalta nuorisokulttuurien vaikutus on alkanut viimeisten vuosikymmenien aikana näkyä myös muiden ikäryhmien makutottumuksissa. (Nurmi ym. 2014, 143.)

Nuoruuden alkaminen ja loppuminen eivät ole yksiselitteisesti määriteltävissä (Furlong 2013,10). Virallisia ikämääritelmiäkin on useita. Eurostat:in (EUROSTAT 2017) mukaan nuoruus käsittää ikävuosien 15-29 välisen ajanjakson lapsuuden päättyessä 14 ikävuoteen. Biologian ja psykologian nuoruuskäsityksen (adolescence) sekä kulttuurisesti ja sosiaalisesti rakentuvan käsityksen (youth) puitteissa nuoruuden ajatellaan alkavan noin 13-vuotiaana ja päättyvän ikävuosien 20 ja 23 välille (Kehily 2007,13). Suomessa nuorisolain (1285/2016) mukaan nuoriksi määritellään kaikki alle 29-vuotiaat.

Nuoruuden, aikuisuuden ja lapsuuden häilyvää määritelmää on pyritty jäsentämään myös kysymällä ikäryhmään kuuluvilta itseltään, kokevatko he itsensä lapsiksi, nuoriksi vai aikuisiksi. Nuorten vapaa-aika-tutkimuksessa kysyttiin 7-29-vuotiailta kokevatko he

itsensä lapsiksi, nuoriksi vai aikuisiksi. 10-vuotiaista hieman yli puolet koki itsensä lapsiksi, mutta 12-vuotiaista enää joka viides piti itseään lapsena. Kyseisessä tutkimuksessa havaittiin vastaajien kokemuksen mukaan nuoruuden alkavan niin varhain, ettei siihen ole varsinaisesti sidoksissa mikään siirtymä, kuten nuoruuteen ajatellaan kuuluvan. (Myllyniemi & Berg 2013.)

Nuoruutta vievät eteenpäin muutokset, jotka liittyvät fyysisen kasvun ja ajattelun kehittymisen ohella sosiaalisiin tekijöihin, aina yhteiskunnan rakeenteelliselle tasolle saakka (Nurmi ym. 2014, 142). Puberteettia voidaan pitää yhtenä näkyvimmistä muutoksista ihmisen elämässä (Susman & Rogol 2004). Siinä missä nuoruuteen liittyvien ikärajojen tekeminen on mahdollista, viitataan varhaisnuoruuteen ikä kautena, jolloin monet kehon fysiologiset ja sen myötä psyykkiset mekanismit saavat alkunsa aivojen kypsymisen tuloksena (Nurmi ym. 2014, 142). Varhaisnuoruuden ja puberteetin alkamiseen vaikuttavista tekijöistä on esitetty teorioita esimerkiksi siitä, että vaikeissa oloissa elävillä murrosikä alkaisi ikätovereita aiemmin. Tästä ei kuitenkaan ole yksiselitteistä, riittävää tulkintaa olemassa. Puberteetin alkaminen ja habituksen muuttuminen vaikuttavat myös nuoren käsitykseen itsestään, minäkuvaan, sekä ympäristön suhtautumistapoihin. (Nurmi ym. 2014, 146.)

Puberteetti ja nuoruusikä ovat toisistaan eriäviä käsitteitä. Puberteetilla kuvataan nuoruusiässä tapahtuvia fyysisen kypsymisen seurauksena tapahtuvia muutoksia, nuoruusikä puolestaan psyykkistä kehitystä ja tapahtumia. Puberteetti kestää tavallisesti noin kolme ja puoli vuotta, kun nuoruusiän kehitys kaksi, kolme kertaa pidempään. Nuoruusikää on kuvattu kehityspsykologiassa toiseksi mahdollisuudeksi ihmisen elämässä, jolloin lapsuuden psyykkiset rakenteet tulevat uudelleen käsittelyyn. Kehitykseen vaikuttavat aikaisemman kehityksen lisäksi synnynnäiset ominaisuudet, aikuisuuteen pyrkimisen tavat ja sosiaalinen kehitysympäristö. (Aalberg 2017, 35.)

Varhaisnuoruudessa ihmisen psyykkisessä kehityksessä tapahtuu monia myöhemmän elämän kannalta keskeisiä muutoksia (Nurmi ym. 2014 146–147). Varhaisnuoruutta kuvataankin kuohuntana, jolloin seksuaalisuus ja aggressiivisuus nostavat päätään ja tarve irrottautua vanhemmista on voimakas ja etenee aaltoilevasti lapsenomaisen

kiinnittymisen ja itsenäisyyden korostumisen ääripäiden välillä. Tärkeiksi ihmisiksi muodostuvat perheen ohella vertaissuhteet, joista varhaisnuori hakee tukea ja yhteenkuuluvuutta. (Aalberg 2017, 36; Korkiamäki & Ellonen 2010.) Ryhmään kuulumisella on varhaisnuoruudessa suojaava vaikutus, ja se vaikuttaa myös oleellisesti identiteetin kehittymiseen. Vanhemmat halutaan sulkea ryhmän ulkopuolelle ja hakea yhteenkuuluvuutta ikätovereilta. (Aalberg 2016, 41.)

Aivojen kypsymisen myötä ajattelu alkaa muuttua varhaisnuoruudessa abstraktimmaksi, joka mahdollistaa minäkuvan laajentumisen, sekä ideologisten ja laajempien maailmankatsomusten rakentamisen. Myös ajattelun aikaperspektiivi muuttuu, ja oman tulevaisuuden ajattelemisen alkaa mahdollistua. (Aalberg 2016, 38; Nurmi ym. 2014, 146-147.) Varhaisnuoruus on kehollisten muutosten aikaa, ja tässä iässä omaan kehoon sopeutuminen voi olla vaikeaa, sillä kehitys on eri yksilöiden välillä hyvin eriaikaista esimerkiksi 14-vuoden iässä. Kehollisuus on hyvin keskeistä oman itsen, ympäristön ja sen vaikutusten hahmottamisessa. Siihen liittyvät myös erilaisten sopeutumishäiriöiden riskit kehityksen ollessa ikätovereihin nähden aikaista tai myöhäistä (Aalberg 2016, 37.) Nuoruuden psyykkiselle ja emotionaaliselle kypsymättömyydelle on ominaista impulsiivinen käytös, mustavalkoiset ajattelumallit sekä innostuminen ja intensiivinen eläminen hetkessä (Aalberg 2016, 38). Seksuaalisuuden kehityksessä varhaisnuoruudessa keskeistä on oman kehon muutosten hyväksymisen yhteydessä seksuaalisen identiteetin muodostuminen. Kehittyvän seksuaalisuuden saralla muiden seksuaaliset kehot alkavat kiinnostaa nuorta ja tällöin keskeistä on myös omien seksuaalisten yllykkeiden hallitseminen. (Aalberg 2016, 39–40.)

Siirtymävaihe lapsuudesta aikuisuuteen sisältää tiettyjä yhteiskunnassa yleisesti hyväksyttyyn elämään kuuluvia tekijöitä. Keskeisiä yhteiskunnallisia rakennetekijöitä tässä siirtymävaiheessa ovat koulun ja työelämän toimivuus ja tavoitettavuus instituutioina sekä perheen merkitys, mutta myös vallalla olevan politiikan suhde näihin. (Merino & Garcia 2006, 35.) Myös nuoret itse ovat kysyttäessä kokeneet tulevan elämänsä peräkkäisinä siirtyminä, tällainen tulevaisuuden hahmottamisen tapa on havaittu jo varhaisnuorilla (Crockett & Bingham 2000). Sosiologiassa puhutaan institutionaalisesta urasta, joka merkitsee kehityksen reunaehtoja sääteleviä institutionaalisia tekijöitä (Mayer 1986).

Institutionalisoitu elämäntapa pitää sisällään ikärajoituksia, joihin sisältyy odotus tietynlaisesta käyttäytymisestä ja ne vaikuttavat nuoren mahdollisuuksiin toimia sekä asemaan yhteiskunnassa. Juvonen (2015, 31), toteaa useisiin kotimaisiin ja kansainvälisiin tutkimuksiin viitaten nuoruuteen sidoksissa olevan siirtymävaiheen muodostuvan vaikeaksi kaikkein haavoittuvimmassa asemassa oleville nuorille. Tällöin vaikeuksia voivat tuoda puutteellinen sosiaalinen tuki ja verkostojen vähäisyys, vähäinen koulutus, tunne-elämään ja psyykeen liittyvät vaikeudet sekä päihteiden runsas käyttö. Varhaisnuorten kohdalla elämässä tärkeitä instituutioita ovat esimerkiksi koulutusjärjestelmä, jossa siirtymiin liittyviä ensimmäisiä solmukohtia voivat olla peruskoulusta toiselle asteelle siirtyminen, mutta myös jo peruskoulussa koulutuksen ulkopuolelle putoaminen (Nurmi ym. 2014,150). Tutkimuksessa, joissa tarkasteltiin peruskoulusta pudonneita nuoria sosiaalityön asiakkaina, havaittiin, että nyky-yhteiskunta asettaa hyvin korkeita odotuksia nuoruudessa sille, miten koulutusurilla kuuluisi edetä, sekä itsenäistyä (Palola ym. 2012).

Varhaisnuoruudessa kouluun instituutiona liittyy kuitenkin myös lakisääteisiä oikeuksia tukeen, joita ovat tehostettu tuki (Perusopetuslaki 16a§) ja erityinen tuki (Perusopetuslaki 17§), sekä oppilashuolto (Oppilashuoltolaki 1287/ 2013). Näiden lisäksi ja ohella koulussa tulee lastensuojelulain 9§:n mukaan järjestää koulupsykologi- ja kuraattoripalvelut, joiden tehtävänä on varhaisnuorten koulunkäynnin ohjaus ja tukeminen, ennaltaehkäisevä työ sosiaalisten ja psyykkisten ongelmien ehkäisemiseksi ja kitkemiseksi sekä koulun ja huoltajien välisen yhteistyön vahvistaminen (Lahtinen 2012, 192). Lisäksi koulussa pyritään ehkäisemään varhaisnuorten syrjäytymistä etsivän nuorisotyön kanssa tehtävällä yhteistyöllä (Bamming 2017, 9; Lahtinen 2012, 204–205). Lastensuojelulain (2007/417, 25§) mukainen ilmoitusvelvollisuus koskee luonnollisesti kaikkia alaikäisten kanssa työskenteleviä henkilöitä opetustoimessa.

Juvonen (2015) lähestyy väitöskirjatutkimuksessaan nuoruutta kehityopsykologisen universaalien vaiheen sijaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa sekä kulttuurillisten odotusten myötä muotoutuvana ikävaiheena, siirtymänä lapsuudesta aikuisuuteen, jossa ympäröivän yhteiskunnan, esimerkiksi koulutusjärjestelmän, merkitys on keskeinen.

Koska puberteetin alkamisajankohta ja biologinen kypsyminen ovat yksilöllisiä prosesseja, en halua asettaa tutkimuksessani kovin tiukkoja kriteereitä kuvaamaan varhaisnuoruutta. Samalla ymmärrän Juvosen (2015) tavoin nuoruuden ja varhaisnuoruuden rakentuvan sosiaalisesti, yhteiskunnan ja ympäristön asettamien reunaehtojen, sekä instituutioiden puitteissa, jotka asettavat odotuksia tälle siirtymävaiheelle lapsuudesta aikuisuuteen. Ymmärrän myös, että nuoruuden kehityksellä ja käytössä olevilla resursseilla on vaikutusta myöhempään elämään (ks. esim. Nurmi ym. 2014).

2.2 Syrjäytymisriskit varhaisnuoruudessa

Nuoruusikä on vahvasti institutionaalisiin raameihin sidottua. Ikävaiheeseen liittyy odotuksia koulutusurilla etenemisestä, mutta samaan aikaan vertaissuhteiden ja lapsuudenperheen merkitys sekä riittävän tuen saaminen on keskeistä. Toisaalta nuoruus rakentuu tiiviisti sidoksissa vallitsevaan yhteiskunnalliseen tilanteeseen, toteutettuun politiikkaan sekä kulttuuriin, vuorovaikutteisena prosessina. (Merino & Garcia 2006, 35; Nurmi ym. 2014.) Nuoruusiässä vertaisryhmään kuulumista pidetään keskeisenä tekijänä hyvinvoinnin ja hyvän elämän kannalta, ja osattomuus tästä voi määrittyä hyvin vaikeaksi kokemukseksi ulkopuolisuuden tunteena (Aalberg 2016; Korkiamäki & Ellonen 2010).

Syrjäytymisen käsite on lasten ja nuorten kohdalla epämääräinen. Koska käsitteelle ei ole yksiselitteistä määritelmää, on se myös tutkimuksellisesti epätarkka kuvaamaan kyseistä ilmiötä (Juvonen 2015, 31–32). Helne (2002) tarkastelee syrjäytymistä yksilön ja yhteiskunnan dynaamisena suhteena. Suhde ei ole staattinen, vaan ihminen voi samaan aikaan olla osallinen ja osaton eri yhteiskunnan saroilla. Helne (2002) kritisoi näkemystä mustavalkoisesta ajatuksesta yhteiskunnan keskuksesta ja sen ulkopuolella elävistä, syrjäytyneistä. Hänen mukaansa syrjäytymispuheessa sysätään ihmisiä keskuksesta reunoille sen kummemmin miettimättä, mitä pitää sisällään keskus, josta käsin sen reunoja tarkastellaan. Hänen mukaansa oleellista on yhteiskunnan ja instituutioiden suhde syrjäytyneiksi katsottuihin ihmisiin - kuinka niissä syrjäytyminen käsitetään, ja mitä ratkaisuja esitetään ongelman hoitamiseksi (Helne 2002,9).

Syrjäytymisen ilmiötä on lähestytty tutkimuksissa myös erilaisin käsittein. Juho Saari (2015) puhuu syrjäytymisen sijaan huono- osaisuudesta, jota tuottaa esimerkiksi väestöryhmien etääntyminen toisistaan. Prosessia, joka johtaa pitkäaikaiseen köyhyyteen ja huono-osaisuuteen nimitetään syrjäytymiseksi (Abrahamson 1995). Huono-osaisuuden ilmentymiä suomalaisessa yhteiskunnassa ovat esimerkiksi lapsiperheköyhyys, joka on lisääntynyt Suomessa 2000-luvulla (Salmi ym. 2012). Useiden lasten kohdalla olot ovat paremmat kuin koskaan Suomessa, mutta samaan aikaan on kuitenkin lapsia ja perheitä, jotka elävät köyhyyden ja huono-osaisuuden parissa (Kujari 2019). Määttä (2012) käyttää tutkimuksessaan käsitettä syrjäytetty, sekä Hänniseen ja Karjalaiseen (2006) viitaten käsitettä sosiaalinen syrjäytyminen, joka viittaa syrjäytymisen tuottamiseen aktiivisena prosessina. Yksilön syrjäytymisen sijaan voidaanakin tarkastella yhteiskunnan syrjäyttävää mekanismia, joka tuottaa kriteereitä normaalille elämälle ja sopivuudelle esimerkiksi palveluiden asiakkaaksi.

Yhteiskunnallisen eriarvoisuuden vaikutukset hyvinvointiin ovat tutkimuksellisesti tunnustettuja, ja vaikeimmassa asemassa ovat henkilöt ja perheet, joille hyvinvoinnin vajeita on kasautunut, jotka tarvitsisivat eniten apua (Kestilä ym. 2011). Nuorten kohdalla syrjäytymisen määrittelyssä on käytetty termiä NEET, jolla viitataan koulutuksen, työn ja suomalaisessa tarkastelussa myös varusmiespalvelun ulkopuolella oleviin nuoriin (eng. Not in Employment, Education or Training). Tämä indikaattori ei kuitenkaan välttämättä kerro nuorten syrjäytymisestä kovin tarkkanäköisesti, sillä nuoruusiässä elämäntilanteiden muutokset ovat tavallisia ja nuoret voivat esimerkiksi viettää väliavuotta, tai olla työelämän ja koulutuksen ulkopuolella odottaessa niiden alkamista. Lisäksi NEET-kategoriaan katsottavalla nuorella voi olla koulutus, indikaattori tarkastelee ainoastaan koulutuksessa, työssä tai varusmiespalveluksessa parhaillaan olevien 15-34-vuotiaiden nuorten joukkoa (Alatalo ym. 2017).

Vaikka syrjäytymisen syy-seuraussuhteet eivät ole yksiselitteisesti paikannettavissa, ajatellaan syrjäytymisessä olevan kyse prosessista, jonka seurauksena useat hyvinvoinnin kannalta keskeiset tekijät ovat heikentyneet ihmisen elämässä. Näitä tekijöitä on sosiaalisia, taloudellisia ja kulttuurisia. Vaikka lasten ja nuorten kohdalla tutkimuksessa elinolojen vaikutusta syrjäytymiskehitykselle, ei syrjäytymisen ylisukupolvisuus ole yksiselitteinen prosessi. (Kestilä ym. 2011.) Nuoruuden siirtymissä keskeisiksi

määrittyvät erilaiset suojaavat tekijät, kuten pysyvä ja turvallinen kontakti aikuiseen, kokemus osallisuudesta ja omista vaikutusmahdollisuuksista elämään, sekä harrastaminen ja koulusta saadut myönteiset kokemukset oppimisesta. (Rönkä 1999.) Nuorten kohdalla syrjäytymistä on havaittu tapahtuvan myös kaverisuhteiden näkökulmasta. Se, että joku suljetaan valtavirran keskuksen ulkopuolelle, voi olla seurausta esimerkiksi tietynlaisesta epäsosiaalisesta käyttäytymisestä ja päihteiden käytöstä. (Korkiamäki 2013.) Ristikari ym. (2016) havaitsivat, että erittäin eriarvoisessa asemassa nuoruudessa olivat koulupudokkaat, sekä henkilöt, joilla oli vaikeuksia siirtymissä koulutusurien välillä. Tällöin suojaavien tekijöiden merkitys on nuorten elämässä erittäin keskeinen.

Me- säätiön ja THL:n määritelmän mukaan syrjäytyminen merkitsee ”yhteiskunnassa normaaleina pidettyjen toimintamallien ja toiminnan ulkopuolelle jäämistä sekä osattomuuden kokemusta”. Kolme suurinta riskitekijää syrjäytymiselle on THL:n ja Me-säätiön kehittämällä syrjäytymisen dynamiikka- työkalulla todettu olevan 12-16-vuoden iässä tapahtunut avohuollon sijoitus, se, ettei nuorella ole toisen asteen tutkintoa 25-vuoden iässä, sekä alle 6-vuotiaana tapahtunut avohuollon sijoitus. (THL & Me-säätiö 2018.) Näihin riskiryhmiin kuuluvien ihmisten voidaan katsoa olevan kaikkein haavoittuvimmassa asemassa myöhemmälle syrjäytymisriskille. Lastensuojelutaustalla on paradoksaalisesti vaikutusta myös kouluviihtyvyyteen, ja kiinnittyminen kouluun on havaittu heillä olevan muita vaikeampaa, ja viihtyvyys koulussa muita ikätovereita heikompaa (Nuorisobarometri 2017).

Syrjässä olevien ihmisten määrän paikantaminen on vaikeaa, sillä syrjäytymisen käsite ei ole vakiintunut. Tilastollisessa tarkastelussa nuorten syrjäytyminen yhteiskunnassa merkitsee EVA-analyyseja- sarjan raportin ”Hukassa, keitä ovat syrjäytyneet nuoret?” (Myrskylä 2012) mukaan sitä, ettei henkilö ole töissä, koulutuksessa, hoida lapsia kotona tai ole suorittamassa varusmiespalvelua. Laajan numeerisen empiirisen aineiston perusteella Suomessa vuonna 2010 15-29-vuotiaista nuorista viisi prosenttia oli syrjäytynyt, mikä merkitsee 51 300 nuorta. Syrjäytyminen paikantui nuorten miesten ongelmaksi; syrjäytyneistä kaksi kolmasosaa oli miehiä raportin perusteella. Kaikista syrjäytyneistä joka neljännes oli maahanmuuttajataustainen. (Myrskylä 2012.) Nuorten kohdalla peruskoulun keskeyttäminen on hyvin kriittinen myöhempään elämään

vaikuttava tekijä. Peruskoulun keskeyttäneitä, ilman päättötodistusta jääneitä nuoria oli Suomessa lukuvuoden 2017-2018 jäljiltä 510 (Tilastokeskus). Lukuvuonna 2016-2017 lukion keskeyttäneitä oli 3,1 prosenttia ja ammattikoulun keskeyttäneitä 7,2 prosenttia (Tilastokeskus). Me-säätiön (2018) mukaan Suomessa vuonna 2018 oli 65 941 syrjäytynyttä nuorta.

Tässä tutkielmassa tarkasteluni kohteena ovat varhaisnuoret, jotka ovat saaneet apua vaikeaan elämäntilanteeseen kolmannen sektorin matalan kynnyksen palvelusta. Ajattelen Tarja Juvosen (2015) tavoin, että syrjäytymistä ilmiönä on tärkeä ymmärtää sidoksissa vallitsevaan palvelujärjestelmään, mutta myös koulutusjärjestelmään, sekä yhteiskunnalliseen tilanteeseen voidakseen ymmärtää ihmisen elämäntilannetta kokonaisuutena. Katson, että syrjäytyminen voi lasten ja nuorten kohdalla olla pahimmillaan seurausta palvelujärjestelmän ja avun tarvitsijan kohtaamattomuudesta, jolloin syrjäytyminen paikantuu yhteiskunnan tuottamaksi ongelmaksi, syrjäyttämiseksi. Palveluiden näkökulmasta tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että ihminen voi saada apua tietyn diagnoosin tai ongelmanmäärittelyn kautta, ja ilman jää ulkopuolelle, vaikka henkilö olisikin avun tarpeessa. Vaikeissa elämäntilanteissa elävien nuorten parissa työskentelevän Vamoksen toimintaa kartoittaneessa tutkimuksessa (Alanen ym. 2014, 17–20) havaittiin, että isolla osalla Vamoksen toiminnassa olleista nuorista oli taustallaan kokemuksia sekä kiusaamisesta että oppimisvaikeuksista koulussa sekä yksinäisyyttä, joihin he eivät koulussa olleet saaneet apua.

3 VARHAISNUORTEN SYRJÄYTYMISEN EHKÄISEMINEN

3.1 Varhaisnuorten palvelut

Varhaisnuoruudessa nuorten elämää voivat koskettaa elämäntilanteet, joissa he tarvitsevat erilaisten ammattiauttajien, kolmannen sektorin tai esimerkiksi sosiaalityön palveluita. On todettu, että nuoruuden siirtymissä haavoittuvimmassa asemassa ovat nuoret, joilla on vain vähäistä sosiaalista tukea tai verkostoa ympärillään, vaikeuksia koulunkäynnissä, tunne- tai psyyken häiriöitä tai runsasta päihteiden käyttöä (McCarthy ym. 2009, 235;238; Furlong 2013,10; Greeson 2013, 40–41; Hendry & Kloep 2011,77; Kuure 2001, 23; Pohjola 2001, 201; Westberg 2004, 51). Katson, että varhaisnuorten auttamista ja palveluita tarkasteltaessa on tärkeää ymmärtää yhteiskunnan nuoruudelle asettamia odotuksia, sillä aikaisemman tutkimuksen pohjalta on havaittu, että auttamisjärjestelmä saattaa kohdistaa nuoriin epärealistisia odotuksia (Aaltonen ym. 2015).

Syrjäytymisen kysymysten parissa tehtävä työ voidaan jakaa karkeasti kahteen näkökulmaan. Varhainen puuttuminen, syrjäytymisen ennaltaehkäisy koulussa, päiväkodeissa ja perheiden tukeminen kuormittavissa elämäntilanteissa on ensiarvoisen tärkeää, jotta apua elämän vaikeisiin vaiheisiin olisi tarjolla ajoissa, ennen hyvinvoinnin kannalta pulmallisten tekijöiden kasautumista. (Salmi ym. 2012.) Ehkäisevää näkökulmaa edustavaa työtä tehdään kaikissa nuorille suunnatuissa palveluissa kouluista terveydenhuoltoon. Koulujen oppilashuollon keskeinen tehtävä on varhaisnuorten syrjäytymisen ehkäiseminen (Lahtinen 2011, 204). Koulutuksen ulkopuolelle jäämistä ennen toiselle astelle siirtymistä voitaisiin helpottaa perusopetuksen joustavuudella. Tällaista on esimerkiksi vaihtoehtoisten koulutuspolkujen suunnittelu, tai opintoihin tarvittavan tuen lisääminen sekä moniammatillisen yhteistyön tehostaminen niiden nuorten kohdalla, jotka ovat vaarassa jäädä ilman peruskoulun päättötodistusta. (Lahtinen 2011, 208.)

Koulun rooli on osin myös ristiriitainen. Opettajien käytettävissä olevia resursseja on pienennetty esimerkiksi lisääntyneen integraation myötä. (Vasso 2019.) Kuitenkin, jotta nuoret saisivat apua jouhevammin, on keskeistä, että nuoren kanssa työskentelevillä aikuisilla, kuten opettajilla koulussa, on riittävästi tietoa esimerkiksi mielenterveyden ongelmiin liittyen. Nuoret kertoivat kouluterveyskyselyssä (2017) saaneensa mielialaoireisiin apua ystäviltä tai vanhemmilta, puolet nuorista myös koulusta tai koulun ulkopuolisista palveluista. Kuitenkin noin joka kymmenes nuorista ei ollut saanut apua mistään edellä mainituista, vaikka olisivat olleet avun tarpeessa. He eivät myöskään kokeneet nettipalveluissa ammattiapua tarpeelliseksi. (Kanste ym. 2018, 51.)

Joidenkin nuorten kohdalla tilanne on se, että vaikeudet ovat jo edenneet niin, että nuori on lakannut käymästä koulussa. Tällaisissa tilanteissa puhutaan korjaavasta työstä, jota on esimerkiksi etsivä nuorisotyö (Puuronen 2014.) Korjaavan työn näkökulmasta keskeistä on nuoren hyvinvoinnin tukeminen, ja esimerkiksi terveyteen ja mielenterveyteen liittyvien haasteiden parantaminen. On tärkeää, että nuorella on mahdollisuuksia kiinnittyä esimerkiksi koulutukseen jokaisessa elämänvaiheessa ja että syrjäytymisen ei ajatella olevan yksilön ominaisuus (Aaltonen ym. 2015, 133.) Korjaavien toimenpiteiden kentällä on havaittu haaste siinä, että useinkaan ei ole työntekijää, jolla olisi kokonaiskuva nuoren tilanteesta, joka voi vaikeuttaa tukitoimien kohdentamista tarpeen vaatimalla tavalla. Kaiken kaikkiaan auttamisjärjestelmä on joidenkin nuorten kohdalla joustamaton, ja nuoriin saatetaan kohdistaa heidän kannaltaan epärealistisia odotuksia. (Aaltonen ym. 2015,130)

Aaltonen ym. (2015) havaitsivat, että nuorten palveluiden kohdalla haasteita on etenkin palveluiden koordinoinnissa sekä siinä, että saatavilla olisi yksi työntekijä, jolla olisi kattava käsitys nuoren tilanteesta. Heidän mukaansa nuorten auttamisessa voidaan ideaalina pitää yhden oven periaatetta, että palveluita olisi saatavilla samasta osoitteesta, eikä nuoren vastuulla olisi selvittää, kuka voi auttaa häntä missäkin asiassa. Nuorten auttamiseksi työskennellään monien projektien ja kolmannen sektorin toimijoiden taholta. Esimerkiksi Vamoksen toimintaa, jota Suomessa on kahdeksalla paikkakunnalla, alleviivaa periaate, ettei tuen piiriin pääsemiseksi tarvitse lähetettä tai diagnoosia ja yhteyttä voi ottaa joko nuori itse tai läheinen nuoren luvalla huolen herätessä (Alanen ym.

2014). Vastaavaa yhden oven periaatteen toimintaa tarjoavat nuorille myös esimerkiksi Ohjaamot tukien alle 30-vuotiaita nuoria erilaisissa elämän nivelvaiheissa.

Etsivän nuorisotyö pyrkii vastaamaan saavutettavuuden haasteeseen menemällä paikkoihin, joissa nuoret viettävät aikaa, jalkautuen nuorten pariin. Etsivää työtä tehdään nykyään myös enemmän oppilaitosten yhteydessä, jolloin palvelu voi tavoittaa myös nuoria, jotka eivät ole vielä kokonaan palvelujärjestelmän ulkopuolella, ennaltaehkäisevästi (Puuronen 2014, 20). Etsivää työtä tehdään sekä kunnallisen työn lisäksi myös kolmannen sektorin, esimerkiksi Vamoksen toimesta.

Matalan kynnyksen paikat ovat esimerkki saavutettavuuden mahdollistamisesta nuorten palveluissa. Matala kynnyys viittaa tilaan, johon sisäänkäynti olisi melko helppoa. Matalan kynnyksen paikkoja yhdistää se, että niihin voi astua sisään ilman lähetettä, diagnoosia tai tarkempaa määritelmää avun tarpeelle, toiminta on maksutonta, lähetettä tai ajanvarausta ei tarvita, eikä asiakkaana oleminen edellytä elämäntapamuutosta. (Juhila 2018, 133.) Näiden lisäksi paikkojen sijainti on usein esimerkiksi kaupungin keskustassa, tai palvelu on muuten helposti saavutettavissa esimerkiksi verkossa tai puhelimitse (Juhila 2018, 134). Matalan kynnyksen paikat ovat sikäli institutionaalisia tiloja, että apua tarjotaan tiettyssä sitä varten tarkoitettussa paikassa tai virtuaalisessa sijainnissa terveystai sosiaalialan ammattilaisen toimesta, vaikkakin matalan kynnyksen paikoissa asioimiseen yhdistyy tiukkojen kriteerien loistaminen poissaolollaan (emt). Matalan kynnyksen paikoissa voi ammattiavun lisäksi olla mahdollista tavata muita ihmisiä ja harrastaa, tavoitteena edistää sosiaalisten taitojen ja osallisuuden vahvistamista pääsemällä osalliseksi sosiaalisia verkostoja (Juhila 2018, 136).

Nuorten näkökulmasta sillä, kuka palveluita järjestää, ei ole merkitystä. Keskeisiksi asioiksi määrittyvät riittävä tietämys niiden olemassaolosta, yhteydenoton matalan kynnyksen mahdollistaminen ja taloudellinen mahdollisuus käyttää palveluita. Näiden lisäksi tärkeää on, kuinka saavutettavia palvelut ovat. Saavutettavuuden on havaittu olevan palvelujärjestelmän suurin haaste nuorten palveluiden järjestämisessä. Kolmannen sektorin palvelut ovat pyrkineet vastaamaan tähän haasteeseen matalan kynnyksen palveluita. Lisäksi lapsia ja nuoria on pyritty lähestymään nettipalveluilla,

joiden käyttökokemukset ovat olleet positiivisia ja tuottaneet käyttäjilleen osallisuuden ja kuulluksi tulemisen kokemuksia. (Kalland & Sinkkonen 2017, 474–475.)

Nuoret palveluiden pauloissa- tutkimuksen (Gissler ym. 2018) tuloksia tiivistäen Känkänen ym. (2019) toteavat, että vaikka nuorten palveluiden käyttöä tilastoidaan tarkasti, ei tilastoilla pystytä selvittämään palveluiden kohtaavuutta avun tarpeeseen tai sitä, kuinka moni tästä huolimatta on palveluiden ulkopuolella. Lisäksi samassa tutkimuksessa havaittiin, että nuorten palveluissa osallisuus, toimijuus sekä yhdenvertaisuus toteutuvat heikosti. Nuoret ovat eriarvoisessa asemassa palveluiden saatavuuden näkökulmasta asuinpaikkansa suhteen. Kyseisen tutkimuksen mukaan nuoret itse toivovat palveluilta sitä, että heitä kuunnellaan ja kohdataan kunnioittavasti, että työskentely tapahtuisi nuoren rinnalla, luottamusta sekä nuorten osallistamista heitä koskevia asioita tai hoidosta päätettäessä. Tärkeänä pidettiin kohtaamista, jossa nuorta kohdellaan erityisenä yksilönä sairauksista ja vammoista huolimatta, tukien nuoren voimavaroja ja selviytymistä.

Aaltonen ym. (2015) korostavat nuorten hyvinvointia lisäävän työskentelyn merkitystä ”aktivointitoimenpiteiden” sijaan nuorten auttamiseksi. On todettu, että voidakseen paremmin nuoret tarvitsevat tunteen siitä, että heistä ollaan aidosti kiinnostuneita ja heitä arvostetaan (Alanen ym. 2014, 55). Juvonen (2015, 44) tuo esille kulttuurisen täytymisen osana nuoren toimijuutta aktivointipolitiikan kohteena. Vaikka nuorella periaatteessa on mahdollisuus valita, asettaa yhteiskunta tietyt rakenteelliset ja kulttuuriset täytymisen odotukset nuoren toiminnalle näissä viranomaiskohtaamisissa. Sen sijaan esimerkiksi etsivän työn tavoittamat työ- ja opiskelupaikkojen ulkopuolella olevat nuoret eivät tavoittamishetkellä kaikki ole siinä kunnossa, että he voisivat hakeutua koulutukseen tai työelämään, ja matka näihin tavoitteisiin voi olla pitkä, vaikka ne olisivatkin nuoren toiveita. (Puuronen 2014.) Tämän vuoksi koulutusta tai sinne pääsemistä ei voida kaikkien varhaisnuorten kohdalla pitää ensisijaisena tukitoimena, vaan tarvitaan vuorovaikutteista työskentelyä, jossa nuoreen luodaan luottamuksellinen suhde ja hänestä välitetään aidosti.

3.2 Etsivä työ osana varhaisnuorten palveluita

Etsivä työ lähtee ajatuksesta, että on olemassa ihmisiä, jotka eivät ole sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmän avun tai tuen piirissä, vaikka heillä olisi tarve apuun ja tukeen elämässään. Työntekijät määrittyvät etsivässä työssä etsijöiksi, tehtävänänsä tavoittaa näitä auttamisjärjestelmän ulkopuolelle joutuneita, jättäytyneitä tai tilanteeseensa vääränlaista tai esimerkiksi liian vähäistä palvelua saavia ihmisiä. (Juhila 2018, 147; Mikkonen ym. 2007.) Etsivällä työllä nuorten parissa, eli etsivällä nuorisotyöllä, tarkoitetaan työskentelyä, jonka keskeinen painopiste on tavoittaa nuoria, jotka ovat vaarassa joutua koko auttamisjärjestelmän ulkopuolelle, tai ovat jo siellä. Etsivän työn periaatetta sovelletaan nuorten ohella myös muiden ikäryhmien auttamisessa. (Juhila 2018.) Kaikessa etsivän työn työskentelyssä on yhteistä apua tarvitsevien ihmisten etsiminen sekä se, että tarjottu apu on vastaanottajalleen vapaaehtoista (Männikkö 2011, 10).

Suomessa ei ole vakiintunutta käsitteistöä kuvaamaan etsivää nuorisotyötä (Puuronen 2014, 8). Etsivästä työstä puhutaan myös kirjavasti eri käsittein. Käytössä ovat ainakin etsivä työ, ammatillinen etsivä työ, etsivä nuorisotyö ja etsivä työote. (Männikkö 2011, 10.) Brittiläinen kansanterveystieteilijä Tim Rhodes (1996) on määritellyt etsivän työn (outreach work) kenttää kolmen eri kategorian avulla. Etsivää työtä voidaan tehdä asiakkaiden kotona, josta käytetään nimitystä domiciliary work. Etsivää työtä tehdään myös osana erilaisia instituutioita, kuten kouluissa ja vapaa-ajan keskuksissa, joissa nuoria tavoitetaan työn piiriin. Tästä käytetään nimitystä peripatetic work. Lisäksi etsivää työtä tehdään ns. kiertävänä työnä: kaduilla, ostoskeskuksissa, toreilla – areenoilla, joissa nuoret viettävät aikaa. Tätä kiertävää työtä Rhodes kuvaa käsitteellä detached work. Tästä määritelmästä tämän tutkielman kontekstiin sopii sekä etsivän työotteen käyttö, että työskentely osana instituutioita, kouluja.

Puurosen (2014, 14) mukaan Suomessa etsivä nuorisotyö sisältää kahdenlaista painotusta johdettuna Rhodesin (1996) jaottelusta. Suomalaisessa kontekstissa Rhodesin (1996) jaottelun mukainen etsivä nuorisotyö, *outreach youth work*, kuvastaa instituutioissa,

esimerkiksi kouluissa, vapaa-ajankeskuksissa tai niiden välityksellä, tai nuorten kotona ja omilla elämän aluilla tapahtuvaa työskentelyä, jonka pääpaino on oikeanlaisten palveluiden löytämisessä nuorelle. Toinen painotus, *detached youth work* on jalkautuvaa, etsivää katutyötä, joka merkitsee työskentelyä erityisesti paikoissa, joissa nuoret viettävät aikaa. Tämän muodon tarkoitus on auttaa nuoria kiinnittymään ja sitoutumaan palveluihin, joita he tarvitsevat. (Puuronen 2014, 14.) Tämän tutkielman kontekstissa keskeistä on etenkin instituutioiden välityksellä tapahtuva työskentely, jossa nuoria tavataan ja heille kerrotaan Vamoksen palvelusta, josta he voisivat hyötyä. Puuronen (2014, 20) mukaan etsivän työn linkittäminen koulun yhteyteen, esimerkiksi koulutuksen ulkopuolelle putoamista ehkäisemään, on erittäin tärkeä työskentelyn muoto.

Etsivä nuorisotyö on erityisnuorisotyötä, jota toteutetaan nuorten keskuudessa mahdollistaen nuorille turvallinen ja luottamuksellinen kontakti aikuiseen (Bamming 2017,4). Etsivästä nuorisotyöstä säädetään nuorisolaissa (1285/2016, 10§), ja sen toteuttamisesta vastaavat kunnat (Bamming 2017). Kunnallinen etsivä työ on joko sivistystoimen tai nuorisotoimen alaista toimintaa (Puuronen 2014). Etsivän nuorisotyön ydin on syrjässä olevien nuorten tavoittamisessa ja heidän toimintakykynsä vahvistamisessa. Etsivän nuorisotyön keskeisin tehtävä on tavoittaa nuoria, jotka ovat koulutuksen, työn ja mahdollisesti koko palvelujärjestelmän ulkopuolella. (Bamming 2017; Puuronen 2014.) Vuonna 2016 etsivän nuorisotyön kautta otettiin yhteyttä yhteensä 26 449 nuoreen (Bamming 2017,6). Etsivä nuorisotyö tekee tiiviisti yhteistyötä eri oppilaitosten kanssa, etenkin toisen asteen ammatillisten oppilaitosten kanssa. Vuonna 2016 joka kolmas etsivän nuorisotyön asiakkaasta ohjautui avun piiriin oppilaitoksen kautta. (Bamming 2017,9.)

Etsivässä nuorisotyössä kohdataan vaikeissa oloissa eläneitä sekä erilaisia ongelmia elämässään kohdanneita nuoria. Heidän auttamisekseen etsivän nuorisotyön toimesta on keskeistä vaikuttaa nuorten elinolosuhteisiin sekä parantaa ja vahvistaa nuoren mahdollisuuksia, mutta myös tukea nuoren itsenäistymistä ja kasvua. Tärkeää on, että ongelmia ratkotaan yhdessä nuoren kanssa, ja tarkastellaan muutosta mahdollistavia tai sitä estäviä tekijöitä nuoren elämässä. (Juvonen 2015, 20.) Etsivän työn tehtävänä on kiteytetysti tukea nuoren itsenäistä suhdetta yhteiskuntaan (Puuronen 2014, 30). Yksilöllisen tukemisen ohella etsivän työn toinen keskeinen tehtävä on vaikuttaa nuorten

elämään rakenteellisella tasolla. Tämä merkitsee nuorten arjesta ja esimerkiksi syrjäytymistä aiheuttavista osatekijöistä raportointia palvelujärjestelmän ja päättäjien tietouteen. (Juvonen 2015, 20.) Granfelt (2010, 136) kutsuu tällaista rakenteellista työskentelyä nimellä pienten muutosten yhteiskuntapolitiikka.

Etsivässä työotteessa tehdään yhteistyötä eri palvelutahojen kanssa, jotta nuorelle löydetään parhaiten kyseistä tilannetta ja avuntarvetta vastaava apu. Etsivässä työssä vastustetaan ajatusta, että nuori olisi hakenut apua väärästä paikasta, vaan ennemminkin pyritään löytämään nuoren kanssa yhdessä häntä auttavia ratkaisuja vaikeaan elämäntilanteeseen. (Männikkö 2011, 23.) Etsivässä työssä työntekijä laittaa itsensä likoon, työtä tehdään voimakkaasti omalla persoonalla professionaalisuuden sijaan (Männikkö 2011, 24). Etsivän työn ideologiassa korostuu ajatus rinnalla kulkemisesta sekä hierarkkisuudesta pois pyrkivästä vuorovaikutuksesta. Tarkoituksena on olla läsnä ihminen ihmiselle sen sijaan, että edettäisiin professio edellä, asiakas- työntekijä asetelmaa korostaen. Ajatellaan, että jokainen ihminen on omassa elämässään elämänsä paras asiantuntija ja vastuunkantaja. Etsivän työn ideologia nojaa holistiseen ihmiskäsitykseen, ihmisen näkemiseen kokonaisuutena. (Puuronen 2014, 27.) Etsivässä työssä työntekijöiltä on tärkeää nuoruuden ja nuorten ymmärtäminen sekä taito lukea nuoria (Männikkö 2011, 21).

Etsivässä työssä nuorten ja työntekijöiden roolit määrittyvät erityisiksi. Etsivää nuorisotyötä tekevät ammattilaiset eivät mielellään käytä nuorista termiä asiakas, sillä työssä on vahvasti läsnä ajatus hierarkkisuudesta pois pyrkivästä ajattelumallista, joka ei varsinaisesti tue työntekijä- asiakas asetelmaa. (Juvonen 2015, 23; Puuronen 2014.) Juvonen (2015) erittelee väitöskirjassaan (2015, 22–23) etsivän työn työskentelysuhteiden sisältöä viitaten aikaisempiin tutkimuksiin etsivästä työstä (Kloppenburger & Hendriks 2013, 608; Hirvonen 2009, 57; Evans 2002, 57). Juvosen (2015, 22–23) näkemyksen mukaan työntekijöistä muodostuu nuorille etsivän työn kontekstissa tilanteista riippuen viestinviejä, luottohenkilöitä, välittäjiä ja asioiden ajajia. Luottohenkilönä toimiminen viittaa nuoren omana työntekijänä, kanssakulkijana toimimiseen, joka tukee ja rohkaisee, nuorta ja menee tämän kanssa yhdessä esimerkiksi erilaisiin viranomaistapaamisiin. Asioiden ajo tapahtuu paitsi yksilö, myös yhteiskunnan tasolla saakka. Yhteiskunnan tason asioiden ajo merkitsee sitä, että työntekijä toimii

viestinviejänä nuorten elämästä ja siihen vaikuttavista tekijöistä päättäjien suuntaan. Välittäjänä toimiminen konkretisoituu etsivän työn tehtävässä auttaa nuoria palveluiden piiriin, joihin he ovat oikeutettuja ja joiden tarvetta nuorilla on.

Vaikka etsivä työ on asiakkailleen vapaaehtoista, korostuu siinä kuitenkin ajatus siitä, että auttamisjärjestelmän ulkopuolella, syrjässä tai yhteiskunnan ”reunoilla” on ihmisiä, joita pyritään tuomaan takaisin järjestelmän piiriin, esimerkiksi nuoria työttömiä aktivointitoimenpiteisiin. Käytännössä jo etsivän työn idea korostaa tätä jännitettä vapaaehtoisuuden ja kontrollin välillä ajatuksessa siitä, että on olemassa ulkopuolisia ihmisiä, jotka täytyisi vetää takaisin järjestelmän pariin. (Juhila 2018, 151.) Puurosen (2014, 55) mukaan etsivän nuorisotyön vaikuttavuutta arvioidaan liikaa vedoten lukuihin työ- ja opiskelupaikkoihin ohjautumisesta. Opetus- ja Kulttuuriministeriön PARent mittarin tuloksissa painottuu ainoastaan työn tuloksellisuus. Puurosen (2014) mukaan on liikaa varjossa se tosiasia, että nimenomaan etsivän työn, eli vuorovaikutteisen työskentelyprosessin myötä, nuoren toimintakyky voisi parantua sille tasolle, että nuori pidemmällä aikavälillä hakeutuu töiden tai opiskelun pariin. Ilman etsivän työn prosessia nuoren valmiudet eivät kaikissa tilanteissa olisi parantuneet. Vuorovaikutteisella työllä saadaan aikaan isoja vaikutuksia nuoren elämään, joka mahdollistaa koulutukseen ja työhön hakeutumisen jatkossa. (Männikkö 2011, 23; Puuronen 2014, 55) Haasteellisena etsivän työn kentällä on havaittu epävarmuus rahoitusten jatkosta, työntekijöiden vaihtuvuus sekä ajan puute ja kiire, jotka vaikuttavat ensimmäisenä aina nuoriin (Männikkö 2011, 23).

Etsivää työtettä soveltavista palveluista tehdyn analyysin (Männikkö 2011) mukaan etsivää työtettä voitaisiin hyödyntää myös muissa kuin varsinaisissa etsivän työn palveluissa, esimerkiksi vanhustyössä, koulujen oppilashuollossa sekä sosiaalityössä. Etsivän työtteen omaksumisen esteenä on havaittu olevan urautuneet käytännöt sekä ajan puute, vaikka työskentelymallin omaksumalla voitaisiin ehkäistä syrjäytymistä tehokkaasti myös muilla auttamistyön sektoreilla.

3.3 Asiakas- työntekijäsuhde ja vuorovaikutus etsivässä työssä

Matalan kynnyksen avun ideaan perustuvassa etsivässä työssä asiakassuhteet perustuvat vapaaehtoisuuteen (Juhila 2018, 137; Puuronen 2014). Vapaaehtoisuuteen perustuessaan asiakassuhteen laatu on keskeinen tekijä suhteen onnistumisen kannalta. Matalan kynnyksen paikoissa asiakkaiden kokemus siitä, ovatko suhteet toimivia ja voivatko he luottaa työntekijöihin, määrittää pitkälti palveluissa asiointia. (Juhila 2018, 137.) Samalla matalan kynnyksen periaatteella tehtävä työ vastaa hyvin sosiaalialan eettisiä periaatteita: tiukoista asiakkuuden tai spesifioidun ongelman kriteereistä on luovuttu, ja asiakkaita pyritään auttamaan heidän vaikeissa elämäntilanteissaan. (Juhila 2018, 133, 138.)

Sekä asiakassuhteet että vuorovaikutus ovat sidoksissa paitsi vuorovaikutuksen osapuolten toimintaan vuorovaikutustilanteessa (Jokinen 2016), myös instituutioon, jossa työskentely tapahtuu (Mönkkönen 2018, 50). Myös etsivän työn asiakassuhteet ovat epäsymmetrisiä (Mönkkönen 2018,50) vaikka professio edellä tapahtuvaa vuorovaikutusta ja hierarkkisia työntekijä- asiakas asetelmia pyritäänkin etsivän työn kontekstissa välttämään (Juvonen 2015; Puuronen 2014). Institutionaalisuudesta etsivän työn asiakassuhteessa on merkinä paitsi se, että työntekijä on sosiaali- tai terveysalan ammattilainen, ja apua tarjotaan kyseissä kontekstissa nuorelle, mutta myös institutionaalisen vallan ulottuvuus on käytännössä sisäänrakennettu koko etsivän työn ideologiaan, kun ajatus on etsiä palveluiden piiriin niiden ulkopuolella olevia ihmisiä (Juhila 2018, 151).

Jokinen (2016,138) tarkastelee sosiaalialan asiakassuhteita institutionaalisena, ammatillisena auttamissuhteena, yhteiskunnallisena ja vuorovaikutuksessa muodostuvana suhteena. Tämän tutkielman näkökulmasta ammatillinen auttamissuhde, sekä vuorovaikutuksessa muodostuva suhde kuvaavat parhaiten sitä matalan kynnyksen työskentelyä, jossa nuoret ja työntekijät kohtaavat toisensa. Ammatillinen auttamissuhde sisältää ajatuksen auttajasta ja apua tarvitsevasta asiakkaasta (Jokinen 2016). Työskentely kumpuaa ammatinharjoittajan professiosta, ja sisältää ajatuksen tavoitteellisesta muutokseen pyrkimisestä, asiakkaan voimaantumista, asiakkaan toimijuutta vahvistaen (Fook 2002). Etsivässä työssä asiakkaan toimijuutta pyritään vahvistamaan

vuorovaikutteisessa prosessissa, jossa työntekijä asettuu asiakkaan rinnalle, ja toimii nuoren kanssa yhdessä (Männikkö 2011, 21). 2000-luvulla asiantuntijuuden sosiaalityössä on ajateltu enenevissä määrin olevan jaettua tai dialogista. Tällöin asiakassuhteessa keskeistä on vastavuoroisuus, se, että ymmärrystä ja tietoa rakennetaan yhdessä. Yhdessä rakennettuun asiantuntijuuteen nojaavan ja ammatillisen auttamissuhteen tärkeimpiä elementtejä ovat osallisuus, dialogisuus sekä kumppanuus. (Mönkkönen 2002; Järvinen 2007; Hänninen & Poikela 2016.)

Myös vuorovaikutuksessa rakentuva asiakas-työntekijäsuhde nojaa siihen käsitykseen sellaisista asiakassuhteista, jota tarkastelen tässä tutkielmassa. Vuorovaikutukseen perustuvassa suhteessa kohtaamiset rakentuvat tilanteessa, jossa työntekijä ja asiakas tapaavat toisensa (Jokinen 2016). Vuorovaikutuksella voidaan vaikuttaa siihen, mitä suhteessa tapahtuu. Luottamusta ja yhteisen ymmärrystä rakennetaan vuorovaikutuksessa (Järvinen 2007). Etsivässä työssä vuorovaikutuksella on keskeinen tehtävä myös siksi, että työskentely on vapaaehtoista. Se, miten nuoria kohdataan aina ensimmäisestä tapaamisesta lähtien, vaikuttaa ratkaisevasti heidän käsitykseensä työskentelystä jatkossa (Järvinen 2007). Vuorovaikutteisessa suhteessa keskeistä on molemminpuolinen kuulluksi tuleminen. Työntekijä voi läsnäolollaan viestiä asiakkaalle kuuntelevansa tätä, ja pienin elein rohkaista asiakasta jatkamaan kertomustaan. (Mönkkönen 2002; Järvinen 2007, 34–37.)

Asiakassuhteiden ulkoiset raamit perustuvat instituutioon, jossa asiakastyötä tehdään: yhteiskunnan asettamiin odotuksiin, sekä työlle asetettuihin velvollisuuksiin (Juhila 2018). Näin on myös etsivässä työssä, sillä nuorten kohdalla yhteiskunnan odotus heidän etsimisestään ja löytämisestään heille kuuluvien palveluiden pariin perustuu paitsi työntekijän velvollisuuteen, myös yhteiskunnan odotukseen (Juhila 2018, 151). Suhteissa on läsnä aina valtaa, sekä ammatillisuuteen liittyvää professionaalisuutta, joskin näitä ulottuvuuksia tarkastellaan nykyään yhä enemmän vuorovaikutuksen kautta. Se, että työntekijällä on suhteessa enemmän valtaa, merkitsee myös vastuuta auttaa asiakastaan (Hänninen & Poikela 2016). Särkelä (2001) tiivistää ihmissuhdetyön vaativan työntekijältä ammattitaitoa, jonka puitteissa asiakkaaseen voidaan luoda suhde, jossa asiakasta kunnioittaen mahdollistuu ongelmien käsittely sekä asiakkaan itseluottamuksen ja omanarvontunnon lisääminen. Tämä pitää sisällään ihmissuhdetyön eettisen vastuun

asiakkaan auttamisesta. Asiakas ei ole työskentelystä ulkopuolinen tai sen kohde, vaan toimii itse oman elämänmuutoksensa toteuttajana. Hänninen ja Poikela (2016) toteavat, että vuorovaikutuksen välineet, kuten toinen toistaan arvostava kohtaaminen, läsnä oleminen ja empaattinen ja myötätuntoinen suhtautuminen sekä asiakkaan kuuleminen antavat tilaa asiakkaan vaikeille tunteille ja niiden kohtaamiselle, sekä siten vaikeiden asioiden käsittelylle työskentelysuhteessa.

Järvinen (2007; 2015) on tarkastellut asiakkaan ja työntekijän suhteen ulottuvuuksia kriminaalihuollossa havaiten, että muutosta työstettäessä asiakkaan ja työntekijän suhteissa korostuivat luottamuksellisuus, dialogisuus, empatia, epävirallisuus, vastavuoroisuus, pysyvyys sekä se, että asiakas ja työntekijä olivat liittoutuneet työskentelemään yhdessä. Katson, että ne yhdistyvät myös etsivän työn työskentelyprosessissa olennaisesti asiakkaan ja työntekijän suhteeseen asiakkaan elämänmuutoksen mahdollistumiseksi. Nuorella on oltava riittävästi aikaa ja toisaalta sitä on hänelle myös annettava elämän seuraavia askelia pohdittaessa. Suhteessa on tunteiden ja ajatusten käsittelemiseksi oltava luottamusta, joka mahdollistuu empaattisen ja vastavuoroisen työskentelyn seurauksena. Dialogisuus tuo nuoren ja työntekijän vastavuoroisiksi keskustelukumppaneiksi suhteessa (Metteri 2007).

Vuorovaikutukseen perustuvassa suhteessa (Jokinen 2016) voidaan ajatella, että asiakas on itse oman elämäntilanteensa paras asiantuntija (Särkelä 2001). Työntekijä asettuu asiakkaan rinnalle, ja työskentely tapahtuu yhdessä, niin kuin se on auttamistyön asiakassuhteessa mahdollista (Hänninen & Poikela 2016). Yhdessä, rinnakkain tapahtuvaa työtettä korostetaan etsivässä työssä. Yhdessä työskentelyssä on keskeistä, että merkityksenanto vuorovaikutuksessa lähtee asiakkaan merkityksenannosta, mutta etenee kohti yhteisiä merkityksenantoja. Vuorovaikutuksen tavoitteena on lisätä asiakkaan omaa osallisuutta asiakastyön prosessissa ja välittää asiakkaalle kokemus tästä osallisuudesta työskentelyn kautta (Hänninen & Poikela 2016).

Asiakastyön vuorovaikutusta voidaan tarkastella erilaisten orientaatioiden näkökulmasta. Mönkkönen (2002) on jaotellut asiakastyön vuorovaikutusta asiantuntijakeskeiseen, asiakaskeskeiseen ja dialogiseen orientaatioon. Asiantuntijakeskeisyydessä asiakkaan

tilanne nähdään tiukasti järjestelmän ja asiantuntijan tulkintoihin perustuvana. Käsitys asiakkaan tilanteen luonteesta ja tavoitteista on työntekijällä. (Mönkkönen 2002, 53) Asiakaskeskeisyydessä vuorovaikutus puolestaan lähtee asiakkaan tarpeista käsin, ja asiakkaan tulkinta omasta tilanteestaan on keskiössä. Työntekijä määrittyy ainoastaan alustaksi, jota vasten asiakas peilaa ajatuksiaan ja tunteitaan. (Mönkkönen 2002, 55–56) Dialogisuudessa lähtökohtana on, että vuorovaikutus on vastavuoroista, ja molemmat vaikuttavat toisiinsa suhteessa. Yhteisen ymmärryksen rakentumisesta on myös ristiriitaisia näkemyksiä, sillä lähtökohtaisesti työntekijällä on suhteessa enemmän valtaa, eikä vuorovaikutusasetelma ole koskaan täysin symmetrinen. (Mönkkönen 2002, 56)

Suoninen (2000) toteaa ammatillisen vuorovaikutuksen määrittyvän erilaisiin rooleihin asettumisen kautta, mutta korostaa, että roolien lisäksi vuorovaikutus on täynnä erilaisia sävyjä ja merkityssisältöjä – ei pelkästään työntekijänä ja asiakkaana vuorovaikutustilanteessa olemista. Vuorovaikutuksessa voi tapahtua paljon myös sellaisia asioita, joita ei voi selittää pelkästään rooleilla. Suoninen (2000) kuvaa vuorovaikutusta tanssin käsitteellä, ja havainnollistaa sitä, miten hienovaraisia elementtejä keskustelut asiakkaan ja työntekijän välillä voivat pitää sisällään. Hänninen ja Poikela (2016) ovat tarkastelleet asiakastyön vuorovaikutusta toimintana. Toiminnan tavoitteena on vahvistaa asiakkaan myönteisiä tunnekokemuksia ja selviytymistä arjessa kohtaamisen myötä.

Hännisen ja Poikelan (2016) mukaan dialoginen työskentely asiakkaan ja työntekijän välillä pitää sisällään sen, että merkityksistä keskustellaan yhdessä ja keskustelussa käydään läpi erilaisia näkökulmia, ja niitä luodaan yhdessä. Vuorovaikutus on intersubjektiivista, jossa molemmat osapuolet vaikuttavat toisiinsa (Riikonen 1992). Intersubjektiivisen vuorovaikutuksen tavoitteena on tehdä vuorovaikutuksesta tasavertaista, jossa asiakas on osallisena, eikä pelkästään toiminnan kohteena (Hänninen & Poikela 2016). Fookin (2002; 2012) mukaan sellaisessa auttamistyön prosessissa, jossa tavoitteena on muutos, ovat työn edellytyksiä jatkuva kyseenalaistaminen ja uudelleen tehtävät tulkinnat, mutta myös tilan antaminen asiakkaan omalle kokemukselle elämäntilanteestaan.

Dialogisuus asiakastyön vuorovaikutuksessa merkitsee pyrkimystä yhteiseen ymmärrykseen vuorovaikutuksessa (Mönkkönen 2018, 108). Metterin (2007) mukaan dialogisessa auttamistyön suhteessa ammattilainen yhdistää itsessään inhimillisyyden ja ammatti-identiteetin. Tilanteessa riisutaan pois ammatillisuuden naamio, ja siihen mennään sisälle omana itsenään. Metteri (2007) korostaa, että dialogista suhdetta asiakkaan ja työntekijän välillä voi heikentää se, että työntekijä muodostaa ennakkotiedon perusteella yksipuolisen kuvan asiakkaasta ja tämän elämäntilanteesta. Tämä mutkistaa suhteen syntymistä, sillä sosiaalityöntekijä tarkastelee asiakasta ammatillisesti tiedettynä ja asiakkaasta tulee auttamistyön kohde sen sijaan, että hän myös itse olisi vaikuttajana suhteessa. Inhimillinen koskettavuus työskentelysuhteessa välittyy, kun työntekijä tulee tilanteeseen niiden kokemusten kanssa, joita hänellä elämästään on.

Dialogisuudella voidaan saada aikaan tasa-arvon ja yhteisyyden kokemuksia, jossa molemmat osapuolet voivat oppia toisiltaan. Dialogissa toisen näkökulma otetaan vastaan, ja sen kanssa argumentoidaan vuorovaikutustilanteessa (Metteri 2007). Dialogissa, jossa yhdistyvät sekä työntekijän erilaiset ammatillisuuden osa-alueet että asiakkaan moninaiset näkökulmat, mahdollistuu uuden ymmärryksen, tiedon ja konkreettisen avun syntyminen (Hänninen & Poikela 2016). Dialogisessa vuorovaikutuksessa toiminta mahdollistaa sen, että molemmat osapuolet ovat aktiivisia, vaikuttavat toisiinsa ja asiakas ei ole pelkästään auttamistyön kohde, vaan omassa prosessissaan osallinen toimija. On todettu, että mikäli työntekijä kuuntelee asiakasta jo muutaman minuutin ajan keskeyttämättä, välittyy asiakkaalle kokemus, että hän tulee kuulluksi ja saa kokemuksen, että työntekijä on läsnä tilanteessa (Åhman 2012).

3.4 Välittävä vuorovaikutus

Etsivässä työssä asiakkaiden kohtaaminen ja asiakastyön vuorovaikutus tapahtuvat tavallisesti paikoissa, joissa nuoret viettävät aikaa, ja toiminnan vapaaehtoisuuden luonteen vuoksi nuoria kohdataan heille ominaisissa paikoissa, tai esimerkiksi Vamoksella matalan kynnyksen tiloissa. Kohtaamisissa työntekijän ja asiakkaan välillä myös etsivässä työssä on vääjäämättä aina läsnä valtaulottuvuus (Juvonen 2015; Puuronen 2014). Tämä tulee esille esimerkiksi siinä, että vaikka etsivä työ on

asiakkailleen vapaaehtoista, kumpuaa tarve etsiä näitä ihmisiä osittain myös yhteiskunnan kontrolloivasta järjestelmästä (Juhila 2018, 151). Etsivän työn asiakassuhteessa työntekijät pyrkivät kuitenkin kohtaamaan nuoria mahdollisimman tasavertaisena, hierarkkisista asetelmista pois pyrkien, ihminen ihmiselle (Puuronen 2014).

Hännisen (2003; 2004) tutkimuksissa asiakastyön onnistunutta kohtaamista määritteli läsnäolo, kun taas epäonnistuneessa kohtaamisessa asiakas koki tulleen ohitetuksi ja myös työntekijä jäi asiakkaalle etäiseksi. Hyvissä kohtaamisissa työntekijä oli läsnä tilanteissa, ja työskenteli asiakkaan kanssa. Lisäksi työntekijä oli empaattinen ja huomioi asiakkaan tunteet ja laittoi itsensä likoon, silläkin uhalla, että oli tilanteissa epävarma. Etsivässä työssä vuorovaikutuksen keskiössä on nuorten kohtaaminen, sekä nuorten kanssa, rinnalla toimiminen (Männikkö 2011, 21).

Luottamus on ensisijainen, kaikki auttamistyön asiakassuhteet läpäisevä elementti ja työskentelyn kulmakivi. Särkelän (2001,34) mukaan luottamus sosiaalisen auttamistyön asiakassuhteessa ei ole itsestäänselvyys, vaan sitä rakennetaan vähitellen. Luottamuksessa keskeistä on molemminpuolinen ymmärrys johonkin hyvään pyrkimisestä, sekä tähän tavoitteeseen pyrkiminen toista loukkaamatta. Luottamuksellisen suhteen perusta on, että toiselle välittyy tunne siitä, että häntä ollaan auttamassa ja hänen parhaakseen työskennellään (Särkelä 2001, 35). Mahdollisten epätoivottujen ratkaisujen taustalla on oltava molemminpuolinen ymmärrys siitä, että niitä ei tehdä toista toisen loukkaamisen tarkoituksessa, vaan toisen etujen mukaisesti ja parhaaksi (Särkelä 2001,24).

Ammatillisen auttamistyön asiakkailla voi olla takanaan rikkonaisia ihmissuhteita ja vaikeutta luottaa muihin ihmisiin (Metteri 2013; Särkelä 2001). Tämän vuoksi työskentelyn lähtöoletus ei voi olla se, että asiakas automaattisesti luottaisi työntekijään, työntekijän on voitettava asiakkaan luottamus. Työntekijä voi olla ensimmäinen ihminen asiakkaan elämässä, johon hän on rakentamassa luottamuksellista suhdetta. Luottamuksellinen suhde työntekijään voi jo itsessään olla asiakkaalle emotionaalisesti korjaava kokemus. (Alanen ym. 2014; Särkelä 2001, 35–36.) On havaittu, että luottamus

nuoren ja työntekijän välillä on syrjäytymisvaarassa olevien nuorten auttamisen ydin (Aaltonen ym. 2015, 129).

Juhila (2018, 255) luonnehtii hyvän kohtaamisen periaatteita ihmisyyden etiikan käsitteellä. Käsite pitää sisällään sen, millä tavalla sosiaalityöntekijän ja asiakkaan suhteessa asiakas tulisi kohdata. Ihmisyyden etiikan ulottuvuudet kietoutuvat yhteen kohtaamistilanteessa. Niitä ovat tunnustaminen, vastavuoroisuus, kunnioitus, luottamus ja välittäminen. Tunnustamisen periaate on kohtaamisissa kokonaisvaltaisin, ja pitää sisällään muut periaatteet. Tunnustaminen perustuu ajatukselle, että identiteettimme yhteiskunnassa yhteisön jäsenenä on sidoksissa toisilta saamaamme tunnustukseen, hyväksyntään (Honneth 1995). Sosiaalityön asiakaskohtaamisissa tunnustus konkretisoituu asiakkaiden arvostavana, elämäntarinan huomioivana kohtaamisena, oikeuksien kunnioittamisena sekä välittämisenä (Juhila 2018, 256).

Juhila (2018) tarkastelee luottamusta osana ihmisyyden etiikkaa, jossa luottamus rakentuu kunnioituksen, vastavuoroisuuden ja tunnustamisen perustalle. Luottamus liittyy kiinteästi Putnamin (1993; 2000) sosiaalisen pääoman käsitteeseen. Luottamuksen kokemukset syntyvät ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, ja niitä voidaan vahvistaa sosiaalityön asiakaskohtaamisissa (Juhila 2018).

Välittäminen kytkeytyy ajatukseen huolenpidon etiikasta, jossa ihmisestä välitetään hänen itsensä vuoksi, ilman vastikkeita. Tuen tarpeessa olevaa ihmistä tulee sosiaalisessa auttamistyössä auttaa hänen omasta aktiivisuudestaan tai osallisuudestaan riippumatta. Ajatuksena on, että huolenpidon kohteena oleminen voi inhimillisesti koskettaa kenen tahansa ihmisen elämää joinakin aikoina. (Juhila 2018, 259.) Välittäminen auttamistyön asiakassuhteessa konkretisoituu työntekijän tavassa olla vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa. Työntekijä viestii välittämistä asiakkaalle olemalla läsnä: havainnoimalla tilannetta aktiivisesti, ja suhtautumalla vuorovaikutukseen hyväksyvästi (Hänninen & Poikela 2016). Välittäminen on myös paljon enemmän, kuin mitä sanat voivat kertoa. Asiakkaiden näkökulmasta työntekijän läsnäolon tapa, eleet ja katse ovat ensiarvoisen tärkeitä (Hänninen 2004; Särkelä 2001).

Granfeltin (2013, 232) mukaan vaikeissakin tilanteissa työntekijällä on mahdollisuus läsnäolollaan viestiä asiakkaalle, että työntekijä on saatavilla, ja asiakas voi näin sitä halutessaan kertoa työntekijälle myös kipeistä asioista. Läsnäolo viestii välittämisestä. Läsnäolosta kertovat eleet, ilmeet, katsekontaktin ottaminen asiakkaaseen ja työntekijän kyky reflektoida asiakkaan kokemuksia. Kun työskentelysuhde on emotionaalisesti latautunut, välittyy asiakkaalle tunne, että työntekijä välittää hänestä. (Särkelä 2001,38.) Vuorovaikutustilanteessa välittäminen konkretisoituu esimerkiksi työntekijän pienillä eleillä, joilla työntekijä osoittaa kuuntelevansa asiakasta aktiivisesti ja jotka rohkaisevat asiakasta jatkamaan kertomustaan (Jokinen 2016).

Sosiaalityön etiikkaan kuuluu kiinteästi asiakkaan oman arvontunnon vahvistaminen, jota työskentelyssä vahvistetaan välittämällä ja myönteisiä tunnekokemuksia aikaansaamalla (Juhila 2018). Myötätuntoisen, välittävän kohtaamisen on todettu myös lievittävän sosiaalista kipua, joka voi syntyä esimerkiksi epäreilun kohtelun tai sosiaalisen torjumisen tuloksena (Eisenberger ym. 2003). Etsivässä työssä puhutaan myös sosiaalisesta vahvistamisesta, jolla viitataan nuoren voimavarojen lisäämiseen ja nuoren itsenäisen osallisuuden tukemiseen yhteiskunnan jäsenenä (Puuronen 2014).

Granfelt (2013,233) havaitsi asiakkaiden toivovan työntekijöiltä vuorovaikutussuhteita, jotka olivat mahdollisimman vapaamuotoisia, hierarkkisuudesta ja kategorioista kaukana, epämuodollisia. Hän myös havaitsi, että asiakkaiden turvallisuudentunne saattoi lisääntyä, kun he tiesivät, että työntekijät ovat läsnä, saatavilla, vaikka olisivatkin olleet asumisyhteisössä enimmäkseen olla omissa oloissaan. Jo tieto tarpeen tulleen saatavilla olevasta työntekijästä voi vaikuttaa kokemukseen välittämisestä (Särkelä 2001). Etsivässä työssä tasavertaisuutta ja epävirallisuutta pidetään onnistuneiden kohtaamisten kulmakivinä (Puuronen 2014, 25). Hyväri (2001) on todennut, että dialogisessa suhteessa tasa-arvo, se, että hierarkkinen asetelma asiakkaan ja työntekijän välillä väistyy hetkellisestikin, voi antaa tilaa ja edesauttaa asiakkaan oman arvon ja mahdollisuuksien löytämistä.

Vaikka sekä kohtaamistilanteet että syvällisempi vuorovaikutussuhde työntekijän ja asiakkaan välillä tapahtuvat aina jossakin auttamistyön instituutiossa, Granfelt (1998)

huomauttaa, että terapeutista otetta työskentelyssä tarvitaan toimintaympäristöstä tai sen näennäisistä reunaehdoista huolimatta. Kuitenkin on todettu, että vaikka esimerkiksi toimeentulotukea saavien asiakkaiden kanssa työskentelyn lähtökohtana oli asiakkaan kuuleminen, vain joka neljäs asiakas oli tullut kuulluksi. (Toikko 2010.) Riikonen (1992, 50-57) toteaa, että asiakassuhteessa merkittävät tunnekokemukset, hyvä yhteistyösuhde sekä suhteen luottamuksellisuus ja tunnetason työskentely ennustavat auttamistyössä hyviä tuloksia. Puurosen (2014) mukaan myös etsivän työn vaikuttavuus on tiiviisti sidoksissa vuorovaikutteiseen työskentelyprosessiin asiakkaan ja työntekijän välillä. Välittäminen ja tunnetason työskentely asettuvat siis etsivän työn asiakassuhteessa keskiöön työskentelyn luonteen vapaaehtoisuuden, mutta myös työn vaikuttavuuden ja onnistumisen kannalta (Puuronen 2014; Juhila 2018).

Välittävä vuorovaikutus etsivän työn työskentelysuhteessa merkitsee siis asiakkaalle välitettävää tunnetta siitä, että hänen kokemuksensa on arvokas, ja asiakas saa hyväksyntää ja tunnustusta osakseen. Se merkitsee kunnioitusta, ja työntekijän heittäytymistä vastavuoroiseen vuorovaikutukseen asiakkaan kanssa olemalla läsnä, ja tarkkailemalla aktiivisesti sitä, mitä vuorovaikutuksessa tapahtuu. Tällaiselle vuorovaikutussuhteelle luottamuksellisuus on edellytys, jotta työskentelyssä voidaan edetä syvemmälle, ja käsitellä myös vaikeita tunteita.

Välittävä vuorovaikutus voi tapahtua ammatillisen auttamissuhteiden ohella myös esimerkiksi vertaisryhmässä. Ryhmätoiminnassa voidaan nuorille mahdollistaa sellaisia suhteita vertaisiin, jotka voivat olla nuoruusiässä jopa ammatillisia auttamissuhteita tärkeämpiä vaikeiden tunteiden käsittelyssä. (Korkiamäki 2013.) Tutkimuksessa, jossa kysyttiin, keneltä yläkouluikäiset saavat emotionaalista tukea, määrittyivät koulukaverit ja läheiset vertaissuhteet keskeisimmiksi emotionaalisen tuen, välittämisen lähteiksi (Korkiamäki & Ellonen 2010). Tällaisten suhteiden puuttuminen voi puolestaan saada aikaan voimakkaan ulkopuolisuuden ja osattomuuden kokemuksen.

Nuoruusiässä vertaissuhteista saatavia resursseja ovat sosiaalinen tuki, sekä emotionaalinen osallisuus, tunne siitä, että kuuluu johonkin joukkoon, eli toisin sanoen sosiaalinen yhteisyys (belonginess) (Morrow 1999). Nuoruudessa kuuluminen johonkin

ryhmään, hyväksynnän saaminen, sekä ystävyysuhteet ovat keskeisiä hyvän elämän osa-alueita (Bergman & Egrem 1992). Tunnustus, hyväksynnän saaminen toisilta omana itsenä, laajenee koskemaan koko ympäröivää yhteisöä ja inhimillistä vuorovaikutusta (Juhila 2018). Lasten ja nuorten vertaissuhteissa sosiaalisen tuen osa-alueita on jaoteltu emotionaaliseen, informatiiviseen ja välineelliseen tukeen. Emotionaalinen tuki merkitsee luottamusta, välittämistä ja empatiaa. (Välimaa 2000.)

Välittäminen vertaissuhteissa voi merkitä esimerkiksi jaettuja vaikeita kokemuksia, ja tunnetta siitä, että tulee hyväksytyksi osana yhteisöä. Luottamus, ja siihen kiinteästi yhteydessä oleva sosiaalinen pääoma, saavat vertaissuhteissa inhimillisen vuorovaikutuksen myötä tärkeän aseman, kun nuori voi kokea tulevansa hyväksytyksi osana yhteisöä. (ks. Juhila 2018) Näin ollen varhaisnuorten auttamisessa tässä matalan kynnyksen palvelussa keskeisiksi tekijöiksi välittämisen kannalta muodostuvat paitsi luottamuksellinen kontakti aikuiseen, myös osallisuus vertaissuhteissa, jotka ovat molemmat keskeisiä tekijöitä haavoittuvassa asemassa olevien nuorten tukemisessa (Raunio 1999).

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelen sitä, miten välittävä vuorovaikutus etsivän työn työskentelyperiaatteena konkretisoituu haavoittuvassa asemassa olevien varhaisnuorten kanssa tehtävässä työssä. Ymmärrän tässä tutkielmassa nuoruuden alkamisen ja loppumisen häilyvinä siirtyminä, joihin vaikuttavat vahvasti ympäröivä yhteiskunta ja kulttuuri, sekä yksilön biologinen kypsyminen. Tässä ikävaiheessa riittävä tuen saaminen on keskeistä. 12-15-vuoden ikä on tutkielmassani keskiössä siksi, että tarkastelemani matalan kynnyksen palvelu on suunnattu kyseiselle ikäryhmälle, eikä tätä työskentelyä ole aikaisemmin tutkittu. Kunnallista etsivää nuorisotyötä tehdään tavallisesti ikävuodesta 16 ylöspäin, toiselle asteelle siirtymisen nivelvaiheessa, ja peruskouluikäisten keskuudessa työmuoto on harvinaisempi, vaikkakin mitä ilmeisemmin tarpeellinen.

Tässä tutkielmassa tarkastelen Vamoksen 12-15-vuotiaille suunnattuja palveluita, joissa sovelletaan etsivän työn periaatteita. Vamos on Helsingin diakonissalaitoksen säätiön alaista palvelua, ei siis kunnallista etsivää nuorisotyötä. Vamos on tavoittanut 12-15-vuotiaita varhaisnuoria mukaan toimintaansa esimerkiksi kouluissa. Vamoksen työskentely on yksilö- ja ryhmämuotoista, ja etsivän työn periaatteiden mukaisesti nuorille vapaaehtoista, luottamukselliseen vuorovaikutussuhteeseen perustuvaa. Vamoksen toiminnan on todettu olevan vaikuttavaa erityisesti työotteen kannalta. Vamoksesta aikaisemmin tehdyssä tutkimuksessa havaittiin, että toiminnasta hyötyivät eniten ne, joiden hyvinvointi oli Vamokselle tullessa kaikkein heikointa (Aaltonen ym. 2014).

Tässä tutkielmassa selvitän, mitä sisältöjä välittävä vuorovaikutus saa varhaisnuorten ja työntekijöiden dialogisissa arvioissa heidän muistellessaan yhteistä työskentelyään Vamoksella. Haastattelurungon laatimisessa olen käyttänyt apuna Paason (2018) tutkimuksessaan jälkihuollosta soveltamaa dialogisen arvion runkoa. Tarkoituksenani on

analysoida dialogisista arvioista välittävän vuorovaikutuksen sisältöjä aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin.

Tässä tutkielmassa etsin vastausta kysymykseen:

Mitä sisältöjä välittävä vuorovaikutus työskentelyperiaatteena saa varhaisnuorten ja työntekijöiden dialogisissa arvioissa?

Etsin aineistostani teemoja, joita dialogisista arvioista löytyy välittävään vuorovaikutukseen liittyen. Pyrkimykseni on tavoittaa sisältöä, jota varhaisnuoret ja työntekijät tuovat esiin Vamoksen työskentelyyn liittyneestä välittämisen kokemuksesta. En rajaa aineistoni tarkasteluani tiukkaan teoreettiseen viitekehykseen, vaan analyysini on aineistolähtöistä sisällönanalyysiä, jonka tarkoituksena on tavoittaa aineistosta ryhmittelyn ja teemoittelun avulla jäsentynyttä sisältöä yhdistäen sitä teoreettisiin käsitteisiin tutkittavasta ilmiöstä. Keskeisiä teoreettisia lähtökohtia aineistoni luonteen kannalta ovat vuorovaikutustilanteessa tuotettu tieto, sekä dialoginen arvio tiedontuotannon tapana.

4.2 Teoreettiset ja metodologiset valinnat

Tämä tutkielma on laadullinen tutkimus, jossa laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet todentuvat aineistonkeruumenetelmässä, aineiston luonteessa ja suhteessani aineistoon, sekä analyysissä. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on jonkin ilmiön kuvaaminen ja ymmärtäminen, ja tutkimusaiheet ovat niin ikään ihmistieteellisiä. Laadulliselle tutkimukselle ei ole yksiselitteistä määritelmää, mutta se voidaan jakaa esimerkiksi ymmärtävään sekä ihmistieteelliseen tutkimusperinteeseen. Nämä tutkimusperinteet eroavat toisistaan suhtautumistavoissa tietoon. Ymmärtävän tutkimusperinteen tarkoituksena on käsitteellistää tietämisen tapaa, kun taas ihmisten luoman merkitystodellisuuden tarkastelussa kiinnostus on tietämisen sisällössä. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Tietämisen sisältöä korostava suuntaus liittyy postmoderniin käsitykseen tiedosta, ajatukseen, ettei maailmasta ole olemassa yhtä objektiivisesti tulkittavaa totuutta, vaan tieto rakentuu paikallisesti ja tilanteittain. (Heikkinen 2010, 146–147). Postmodernilla viitataan sosiaalityössä siihen, että myös sosiaalityö rakentuu aina sidoksissa tiettyyn aikaan, yhteiskunnalliseen paikkaan ja vallitsevaan kulttuuriin (Payne 2005, 164). Objektiivista tietoa sosiaalisesta todellisuudesta ei ole, vaan kaikki tieto on konteksti- ja aikasidonnaista. Postmoderni on kattokäsite sosiaaliselle konstruktionismille, joka toimii yläkäsitteenä suhtautumiseen tietoon tässä tutkielmassa. Sosiaalisen konstruktionismin ideassa ihminen samanaikaisesti sekä tuottaa sosiaalista todellisuutta, mutta on myös tämän ympäröivän todellisuuden tuote. (Payne 2005.)

Tässä tutkielmassa sosiaalinen konstruktionismi ohjaa suhtautumistani myös tutkimuksen aineistoon ja sen luomiseen. Tutkielmani aineisto on syntynyt haastattelutilanteessa dialogisen arvioinnin menetelmällä, jossa yhteisestä työskentelystä kumpuavia merkityksiä on rakennettu nuoren ja työntekijän toimesta, tutkijan avustuksella. (esim. Järvinen 2015). Dialogisissa arvioissa tietoa muodostetaan yhdessä työskentelystä, jota työskentelysuhteessa tai ryhmätoiminnassa on tapahtunut. Aineiston analyysissä tarkoitukseni on tulkita tässä kyseisessä tilanteessa – ajassa ja paikassa syntyntä tietoa vuorovaikutuksen tuloksena (Juvonen 2015, 53–54). Tässä tutkielmassa liikun merkitystodellisuuksien alueella, ja tarkastelen tiedon rakentumista sosiaalisissa tilanteissa, paikallisesti. Vaikka en tässä tutkielmassa tarkastele merkitysten rakentumista, vaan välittävän vuorovaikutuksen sisältöjä, on tärkeä ymmärtää tilanteen vaikutus dialogin syntymiselle. Konstruktionistinen ajattelutapa viittaa tarinan syntymiseen dialogissa, jolloin se ikään kuin tuotetaan yhdessä (Hänninen 2010, 165). Tällaista yhdessä tuottamista on myös dialoginen arviointi. Dialogissa ollaan kiinnostuneita siitä alueesta, jolla keskustelussa liikutaan yhdessä (Arnkil & Seikkula 2005, 86). Dialogisissa arvioissa ei siis ole tarkoituksena, että jossakin olisi olemassa valmiita vastauksia, vaan tieto syntyy vuorovaikutustilanteessa.

Järvinen (2015, 51) tarkastelee dialogia erityisenä keskustelun lajina. Dialogissa ei päämääränä ole pyrkimys päästä yhteisymmärrykseen, vaan tavoitteena voi olla myös erilaisten äänten, ristiriitaisienkin, läsnäolo yhtä aikaa. Dialogissa voidaan puheen kautta päästä käsiksi merkityksiin, jotka ovat sanojen takana (Wihersaari 2011, 171–172). Näin

dialogisen arvion voidaan katsoa olevan merkitysten suhteen tai virtauksen tarkastelua. Dialogisen arvioinnin tausta-ajatuksena on filosofi Mihail Bahtinin näkemys moniäänisyyden syntymisestä dialogisessa prosessissa (Järvinen 2015, 53). Bahtin pohjaa käsityksensä tutkimuksiin Dostojevskin luomasta polyfonisesta romaanista. Polyfonisuus tarkoittaa moniäänisyyttä, joka on aina läsnä kaikessa elämässä. Moniäänisyys mahdollistaa sen, että voimme tarkastella elämää moninaisena, sekä ymmärtää ihmisten kokemusten monimutkaisuutta. (Bahtin 1991, 71.) Moniäänisyyden tavoite todentuu dialogisen arvion menetelmässä. Menetelmän tarkoituksena on tuoda esiin ääniä, jotka kumpuavat marginaalista, ja siten sen vahvuus on nimenomaan nuoren ja työntekijän yhteistyösuhteessa, jonka pohjalta merkityksiä yhteisestä työskentelystä rakennetaan dialogissa, tietyssä ajassa, paikassa ja tilanteessa (Järvinen 2015).

4.3 Aineisto ja sen kerääminen dialogisen arvion menetelmällä

Tämän tutkielman aineiston luomiseksi olen tehnyt tiivistä yhteistyötä Helsingin Diakonissalaitoksen säätiön Vamos- toiminnan kanssa. Hain tutkimuslupaa Helsingin diakonissalaitoksen säätiön eettiseltä toimikunnalta 29.11.2018, ja sain eettisen toimikunnan luvan tutkimukselle 13.12.2018. Tämän jälkeen olemme yhteistyössä Vamoksen henkilökunnan kanssa lähestyneet sellaisia nuoria ja työntekijöitä, jotka olivat tehneet tiiviisti yhteistyötä Vamoksella. Tutkimukseen osallistuminen on ollut vapaaehtoista, ja alaikäisten haastattelemiseksi olen pyytänyt suostumuksen tutkimukseen osallistumisesta sekä nuorilta että heidän huoltajiltaan. Haastattelut on toteutettu Vamoksen tiloissa 19.2.–13.3.2019.

Tutkielmaa varten lähestyttiin kirjeitse 12-15-vuotiaita Vamoksen toiminnassa mukana olleita nuoria ja heidän vanhempiaan. Kirje lähetettiin 27:lle 12-15-vuotiaiden toiminnassa mukana olleelle nuorelle ja heidän vanhemmalleen. Kirjeessä kerroimme tutkimukseen osallistumisesta ja haastatteluista. Varhaisnuorten vanhempien oli mahdollisuus tulla tapaamaan minua ja Vamoksen työntekijöitä Vamoksen tiloihin, ja saada lisätietoja puhelimitse, mikäli heidän nuorensa kiinnostui tutkimukseen osallistumisesta.

Tutkielman lopullinen aineisto koostuu kolmesta 12-15-vuotiaan varhaisnuoren ja Vamos-valmentajan, tai ryhmänvetäjän dialogisesta haastattelusta. Aineistossa on kaksi nuorta, joilla oli kokemus Vamoksen yksilövalmennuksesta, sekä kaksi nuorta, jotka olivat osallistuneet Vamoksen ryhmätoimintaan. Haastattelut nauhoitettiin jatkokäsittelyä varten. Litteroin haastattelut, ja säilytin niitä tietokoneellani salasananalla suojatussa kansiossa analysointia varten. Litteroitua materiaalia minulla oli yhteensä 50 sivua. Litterointivaiheessa poistin aineistosta ensin kaiken tunnistettavuuteen viittaavan kuten ihmisten nimet, paikkojen nimet sekä erisnimet. Yksityisyyden suojan turvaamiseksi en ole myöskään käyttänyt analyysiluvussa 5 esitetyissä aineiston dialogipätkissä pseudonyymejä, sillä katson sen suojelevan haastateltavien anonymiteettiä, kun nuorten tarinoita ei ole mahdollista yhdistää toisiinsa. Analyysiosuudessa esittämissäni aineiston dialogipätkissä olen myös itse osallisena, mutta se ei välity kaikissa sitaateissa. Tunnistettavuuden häivyttämisen jälkeen etenin aineiston käsittelyssä luokittelemalla aineistoa Wordin kommenttityökalua käyttäen, aluksi haastattelurungon avulla ja myöhemmin teemojen kanssa työskennellessäni.

Haastatteluita valmistellessani pohdin, miten dialogisen arvion toteutus vaikuttaa nuorten kertomaan haastattelutilanteessa, kun mukana on tuntemattoman tutkijan lisäksi nuorelle ennestään tuttu työntekijä. Vaikka valitsin dialogisen arvion aineistonkeruumenetelmäksi myös sen vuoksi, että tuolloin nuoren olisi mahdollisesti helpompi puhua henkilökohtaisista ja mahdollisesti myös kipeistä asioista, niin tiedostin, että työntekijän läsnäolo olisi saattanut myös estää nuoria tuomasta esiin esimerkiksi työskentelysuhteessa tai toiminnassa toimimattomia asioita, tai mahdollisia negatiivisia kokemuksia ja tunteita. Toisaalta Eronen (2012) havaitsi väitöskirjatutkimuksessaan, että tutun ihmisen läsnäolo juuri mahdollisti eriävien näkemysten esiin tuomisen dialogissa.

Aineistonkeruumenetelmänä käyttämäni dialoginen arvio on tiedontuotannon tapa, jossa arvioinnin kohteena ovat asiakkaan ja työntekijän työskentelyprosessi sekä suhde ja tietoa tuotetaan dialogissa keskustelun osapuolten toimesta (Järvinen 2015, 50–51). Tässä tutkielmassa Vamoksen toiminnassa mukana ollut varhaisnuori, Vamoksen työntekijä sekä minä apuna haastattelijana rakennamme dialogissa käsitystä siitä, mikä varhaisnuoren prosessissa Vamoksella on ollut merkityksellistä. Ajatukseni oli, että dialogisen arvion puitteissa varhaisnuori ja työntekijä voisivat ikään kuin muistella

yhteistä työskentelyprosessiaan Vamoksella, jota itse ohjaisin teemarungon avulla. Kerroin työntekijälle ja nuorelle haastattelutilanteessa, että he saavat keskustella vapaasti aiheista, joita toisin keskusteluun, joka on dialogisen arvion tarkoitus (Järvinen 2015,78). Dialogiselle arviolle laatimassani teemarungossa oli teemoja Vamokselle ohjautumisesta, itse työskentelystä ja sen herättämistä ajatuksista ja tunteista. Vaikka ohjasin keskustelua tiettyihin teemoihin, oli varhaisnuoren ja työntekijän keskusteluun nostamista asioista dialogin käyminen tärkeintä (Järvinen 2015,78). Tässä tutkielmassa käyttämäni dialogisen arvion runko ja apukysymykset löytyvät tutkielmani lopusta liitteenä.

Kuten Järvinen (2015) tuo esille, on dialogisen arvion vahvuus nimenomaan työntekijän ja asiakkaan suhteessa. Olin kuitenkin tietoinen, että työntekijän läsnäolo myös vaikutti lähtökohtaisesti varhaisnuorten kertomuksiin. Ajattelen että etua oli kuitenkin siitä, että työntekijä ja varhaisnuori tunsivat toisensa ja myös nuoren prosessin Vamoksella, jolloin heidän toimestaan tuotettu tieto oli kuitenkin enemmän, mitä olisin kahden kesken nuorelta itse ymmärtänyt kysyä. Työntekijä otti välillä myös vastuuta ”punaisesta langasta” ja ohjasi yhteisen työskentelyn muistelemista kronologiseen suuntaan. Lisäksi dialogisen arvion tilanteessa se, että mukana oli täysin työskentelyn ulkopuolinen henkilö haastattelutilanteessa, saattoi auttaa nuoria ottamaan puheeksi asioita, joita he eivät olisi kahden kesken kertoneet työntekijälle. Ylipäätään dialogisen arvion oli tarkoitus toimia alustana työntekijälle ja nuorelle heidän yhteisen työskentelynsä reflektoinniksi, jossa tiedon erityisyys on sen moniäänisessä luonteessa ja yhteisessä tuottamisessa, jaetussa asiantuntijuudessa (Järvinen 2015).

4.4 Aineiston analyysi

Järvinen (2015, 87) toteaa viitaten muihin dialogisen arvion menetelmää tutkimuksissaan käyttäneisiin (Kammonen 2010; Toivonen 2011) dialogisten arviointitilanteiden olleen luontevia keskustelutilanteita, mutta yhtyy Kammosen (2010) toteamaan siitä, että kyseisellä menetelmällä tuotetun aineiston analysointi osoittautuu työlääksi. Olen tästä samaa mieltä siltä osin, että analyysimenetelmän selkeytyminen on kulkenut minulla mukana koko aineistoni analyysiprosessin ajan.

Tämän tutkielman analyysi on aineistolähtöistä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108). Tutkimuskysymykseen vastatakseni tarvitsin löyhän teoreettisen kehikon tuekseni aineiston läpiluennassa, mutta tarkoitukseni oli kuitenkin jäsentää aineiston pohjalta, mitä sisältöjä välittävä vuorovaikutus dialogisissa arvioissa sai. Järvisen (2015, 87) tavoin myös oman tutkielmani dialogisen arvion menetelmällä tuotettu aineisto sisälsi kerronnallisuutta, mutta tutkimuskysymykseeni vastatakseni katsoin, että aineistolähtöinen, teemoitteleva sisällönanalyysi sopisi löyhänä kehyksenä parhaiten siihen, mitä aineistosta olin tarkastelemassa. Sisällönanalyysiä voidaan pitää laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmänä, se on joukko erilaisia lähestymistapoja, joita voidaan käyttää lähes kaikenlaisen laadullisen aineiston analysoimisessa (Tuomi & Sarajärvi 2018,103). Sisällönanalyysissä teemoittelu merkitsee aineistosta löydettyjen teemojen pilkkomista osiin ja teemojen sisällön tarkastelua (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105).

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin prosessi koostuu karkeasti kolmeen vaiheeseen jaettuna aineiston pelkistämisestä, ryhmittelystä sekä teoreettisten käsitteiden luomisesta (Miles & Huberman 1994). Aineistoni analysoinnissa etenin lukemalla ensin litteroituja haastatteluja läpi ilman tutkimuskysymystä, saadakseni yleiskuvan aineistosta. Sen jälkeen aloitin luokittelemaan aineistoa dialogisen arvion runkoa apuna käyttäen. Luokittelun myötä sain paremman käsityksen siitä, mitä dialogiset arviot sisälsivät. Näin sain vielä paremman käsityksen siitä, mitä varhaisnuoret ja työntekijät puhuivat eri teemojen kohdalla. Havaitsin lisäksi, että moniin teemoihin tuli sisältöä ripotellen, ja tämä luokittelu auttoi myös hahmottamaan ja yhdistämään näitä haastattelun osia toisiinsa, kuten Eskola (2015, 194) toteaa teemoittelun tuloksena käyvän. Hänen mukaansa vastauksia voi löytyä ympäri haastattelua, eivätkä ne esiinny loogisessa järjestyksessä.

Haastattelurungon avulla aineistoa tarkasteltuani siirryin läpikäymään aineistoani tutkimuskysymystäni apuna käyttäen tarkoitukseni pelkistää aineistoa vastaamaan analyysiyksikköäni (Tuomi & Sarajärvi 2018, 123). Tarkastelin, missä kaikissa kohdissa nuoret ja työntekijät puhuivat välittävästä vuorovaikutuksesta, merkitsin kohdat aineistossa. Tässä pelkistämisvaiheessa jätin aineistosta ulkopuolelle sen, mikä ei tutkimuskysymykseeni kannalta ollut olennaista. Pelkistämisen myötä aineistosta oli

jäljellä ainoastaan analyysiyksikköäni, välittävää vuorovaikutusta sisältäviä teemoja. Pelkistämisen jälkeen aloitin aineiston ryhmittelyn. Siinä tavoitteenani oli tarkastella pelkistettyjen ilmausten sisältöä: mitä yhteistä ja mitä eroavaisuuksia ne sisältävät. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 124) Kirjoitin ilmaukset auki Wordin kommenttityökalua käyttäen.

Alateemoja välittävään vuorovaikutukseen liittyen syntyi paljon, mutta ne sisälsivät myös yhtäläisyyksiä, jonka myötä jäsensin niistä teemoille yläkäsitteet, jotka parhaiten kuvasivat kyseistä teemaa. Tässä oli kyse abstrahoinnista (Tuomi & Sarajärvi 2018, 125). Yläkäsitteiksi muodostuivat luottamus, dialogisuus ja vertaiset. Teemat menivät kuitenkin osin limittäin, eikä esimerkiksi luottamusta olisi voinut syntyä ilman vastavuoroista, dialogista työskentelyä (Järvinen 2007). Tutkielmani analyysiosuus koostuu yhdestä luvusta, jonka alaluvut kokoavat yhteen kunkin teeman sisällön dialogisissa arvioissa. Aineisto-otteilla pyrin jäsentämään teeman näyttäytymistä aineistossa, ja olen valinnut aineisto-otteet kutakin teemaa parhaiten kuvaavaksi.

4.5 Tutkimuseettiset kysymykset ja luotettavuus

Tutkimusetiikasta huolehtiminen käsittää koko tutkimusprosessin huolellisesta valmistautumisesta aina tulosten raportointiin ja jatkokäsittelyyn. Myös tutkimusaiheen valinta on eettinen kysymys (Mäkelä 1998). Tämän tutkielman aihe on kummunnut tarpeesta tutkia toimintaa 12-15-vuotiaiden ikäryhmän parissa, jota ei ole aikaisemmin tutkittu, sekä omasta kiinnostuksestani asiakastyön vuorovaikutuksen tutkimukseen varhaisnuorten parissa. Tutkimusaiheeni valinta on siis ollut perusteltua henkilökohtaisen kiinnostukseni ohella myös ajankohtaisesta syystä, tarpeesta tutkia varhaisnuorten parissa tehtyä etsivän työn työskentelyä.

Olen tätä tutkielmaa varten hakenut tutkimuslupaa Helsingin Diakonissalaitoksen säätiön eettiseltä toimikunnalta 29.11.2018 ja saanut tutkimusluvan Helsingin diakonissalaitoksen säätiön eettiseltä toimikunnalta 13.12.2018. Tutkimusluvan hakemisessa ei voida vielä tietää kaikkea, mitkä asiat tutkimuksen tekemisen edetessä tulevat keskeisiksi (Pölkki 2008, 182). Silti siinä otetaan huomioon yleisellä tasolla

tutkimuksen eettisyyden kannalta olennaiset asiat: aineiston käyttö, säilyttäminen, salassapitosäännökset, tutkimukseen osallistuvien hyvinvoinnin, koskemattomuuden, anonymiteetin varjeleminen. Helsingin Diakonissalaitoksen säätiön eettinen toimikunta velvoittaa ohjeistuksessaan tutkimuslupaa haettaessa ottamaan huomioon tietyt tutkimuksen tekemiseen liittyvät eettiset käytännöt. HDL:n eettiselle toimikunnalle lähetin tutkimussuunnitelman, luonnostelemani suostumuslomakkeet sekä tiedotteet tutkimukseen osallistuville sekä alustavan haastattelurungon ja ohjaajani puollon tutkimuksen tekemiselle. Olen sitoutunut tutkielmassani noudattamaan tutkimuseettisinä lähtökohtina itsemääräämisoikeuden kunnioittamista, vahingoittamisen välttämistä ja yksityisyyden sekä tietosuojan kunnioittamista (TENK 2009).

Tätä tutkielmaa varten tarvitsin suostumuksen tutkimukseen osallistumisesta sekä varhaisnuorilta, että heidän vanhemmiltaan. Kuulan (2011,148) mukaan lapsia tutkittaessa ensisijaisesti on kysyttävä lupaa tutkimukseen osallistumiseen lasten huoltajilta, mutta lopullinen päätävältä tutkimukseen osallistumisesta on lapsella itsellään. Tällöin toteutuu itsemääräämisoikeus tutkimuseettisenä lähtökohtana. Suostumuslomakkeet muokkasinkin Helsingin Diakonissalaitoksen säätiön virallisesta lomakepohjasta tutkimukseen osallistuville omaan tutkielmaani sopiviksi. Suostumuksen ohella tutkimukseen osallistuvilla on oltava riittävästi tietoa siitä, minkälaiseen tutkimukseen he ovat osallistumassa. Tätä varten laadin tiedotteen tutkimukseen osallistuville tutkimukseni sisällöstä ja tarkoituksesta. Lisäksi kerroin haastattelutilanteessa varhaisnuorille, että heillä on oikeus keskeyttää osallistumisensa tutkimukseen sen kaikissa vaiheissa. Osallistumiskutsu, tiedote tutkimuksesta sekä suostumuslomakkeet löytyvät tämän tutkielman lopusta liitteinä.

Tutkimusetiikkaan kuuluu tutkimuksen osallistumisen vapaaehtoisuuden ja tutkimuslupaprosessin lisäksi myös oleellisesti tutkimuksessa mukanaolevien itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingoittamisen välttäminen sekä yksityisyyden ja tietosuojan kunnioittaminen (TENK 2009). Haavoittuvia ihmisryhmiä tutkittaessa on myös huomioitava, ettei tutkimuksesta saa koitua kenellekään mitään haittaa ja tutkimuksen voi keskeyttää missä vaiheessa tahansa osallistumisen jälkeen (Luomanen & Nikander 2017). Empaattinen haastattelu voi kuitenkin olla varhaisnuorille voimauttava, tai jopa terapeutin kokemus, jossa mahdollistuu kuulluksi tuleminen

(Juvonen 2015). Alanen ym. (2014) havaitsivat Vamoksen toimintaa käsittelevässä tutkimuksessa tutkimukseen osallistujia etsiessään, että harva nuori jätti osallistumatta tutkimukseen sen vuoksi, että siinä käsiteltäisiin liian henkilökohtaisilta tuntuja teemoja. Samassa tutkimuksessa huomioitiin Vamoksen työntekijöiden toimesta, että tutkimukseen osallistuvien nuorten vointi oli sellainen, että tutkimukseen osallistuminen ei kuormittaisi heitä liikaa. Tässä tutkielmassa huomioin varhaisnuorten elämäntilanteen paitsi työntekijän näkökulmasta, myös tekemällä rajauksen varhaisnuoriin, joiden kanssa Vamoksen työskentely oli jo päättynyt, tai heidän kanssaan työskentely oli loppuvaiheessa.

Tieto- sekä yksityisyyden suojan olen huomioinut aineiston käsittelemällä litteroitua aineistoa luottamuksellisesti, tietokoneellani salasanaalla varustetussa kansiossa. Aineiston käsittelyn alkuvaiheessa olen poistanut aineistosta kaiken tunnistettavuuteen liittyvän: erisnimet, paikkojen nimet ja ihmisten nimet. Lisäksi päätin olla käyttämättä pseudonyymejä aineisto-otteissa analyysiosuudessa, jotta varhaisnuorten tarinoita ei voi yhdistää toisiinsa haastattelupätkistä.

Tutkimushaastattelu on toimintaa, jolla on tietty tavoite. Haastattelun tavoite on vuorovaikutuksessa tuottaa tietoa tutkimukseen – tietoa kerätään tutkimusta varten, eikä kyseessä ole esimerkiksi terapeutin keskustelu. (Ruusuvuori & Tiittula 2017, 47.) Omassa tutkimuksessani pyrin luomaan turvallista ilmapiiriä haastattelutilanteeseen aineistonkeruumenetelmäni valinnalla, sillä dialogisessa arvioinnissa varhaisnuori oli tutkimustilanteessa yhdessä hänelle ennestään tutun Vamoksen työntekijän kanssa. Juvonen (2015) kuvailee tutkimuksessaan tutun työntekijän läsnäolon toimivan ikään kuin suojaverkkona nuorille haastattelutilanteissa. Katsoin, että haavoittuvassa asemassa oleva haastateltava voisi yhdessä tutun työntekijän kanssa muistella työskentelyprosessia Vamoksella, johon voisi liittyä myös varhaisnuorille itselleen kipeitä asioita. Jäin kuitenkin miettimään, miten dialogisen arvion tilanteet vaikuttivat varhaisnuoriin, jotka saapuivat Vamokselle työskentelynsä päätyttyä muistelemaan myös kipeitä asioita, jotka olivat johtaneet Vamokselle tuloon ja nousseet työskentelyssä esiin. Pyrin haastattelutilanteissa olemaan mahdollisimman läsnä, kuuntelemaan mitä nuoret kertovat, ja toisaalta luotin tutun työntekijän rooliin siinä, että tilanne oli varhaisnuorille turvallinen.

Lasten ja nuorten voidaan katsoa olevan haavoittuvassa asemassa ollessaan haastateltavina, joten tämän vuoksi on tutkielman tekemisessä kiinnitettävä aivan erityistä huomiota haastattelun suunnitteluun ja valmistautumiseen (Luomanen & Nikander 2017, 288–289). Lapset haastateltavina tuovat aineistonkeruuseen joitakin erityiskysymyksiä. Helavirran (2007, 633) mukaan kysymyksenasettelu tulee lapsia haastatellessa olla sellainen, joka vastaa heidän kognitiivisia valmiuksiaan sekä elettyä elämää. Näin varmistutaan siltä, että lapsi, tässä tapauksessa varhaisnuori tavoittaa sen, mitä häneltä on kysytty. Helavirta (2007, 634) korostaa avoimien kysymysten merkitystä, jotta haastattelussa mahdollistuu tila lapsen tuottamalle tiedolle. Dialoginen arvio soveltuu katsoakseni myös tämän vuoksi tutkimusasetelmaani, sillä siinä tavoitteena on erityisesti moniäänisyyden tavoittaminen dialogissa, jolloin myös marginaalissa olevat äänet, tässä tapauksessa varhaisnuorten, pääsevät kuuluviin (Järvinen 2015).

Lasten haastattelussa tilaa on annettava myös yllätyksellisille vastauksille, ja tutkijan on oltava valmis tarttumaan niihin sekä omattava herkkyyttä kuulla lasten vastauksista erilaisia sävyjä ja esittää jatkokysymyksiä. Helavirran (2007, 633) mukaan lapsille on myös ominaista siirtyä asiasta toiseen ilman aikuisen puhetavalle ominaisia siirtymäsanoja, jolloin tutkijan on oltava erityisen sensitiivinen seuraamaan keskustelua. Pösö (2004, 29) tuo varhaisnuoren haastattelusta esiin myös näkökulman sen samanaikaisesta ongelmallisuudesta ja vahvuudesta. Toisaalta haastattelussa on mahdollisuus antaa tilaa varhaisnuorten äänelle, mutta samaan aikaan tutkija on ennalta määritellyt haastattelussa esitettävät kysymykset ja vastaa myös niiden tulkinnasta ja kuten myös dialogisessa arvioinnissa, johtaa haastattelutilannetta. Pösön (2004, 29) mukaan haastattelu muodostuu keinotekoiseksi tilanteeksi, joten tutkijan on suhtauduttava varauksella siinä tuotettujen sisältöjen aitouteen.

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuus on tärkeä osa keskustelua totuudesta ja objektiivisesta tiedosta, sekä tutkimusprosessin eri vaiheissa ilmenevistä tekijöistä, jotka voivat vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen. Tähän liittyvät kiinteästi käsitykset laadullisessa tutkimuksessa tehtyjen havaintojen luotettavuudesta ja puolueettomuudesta. (Tuomi & Sarajärvi 2012.) Koska olen myös ollut osana dialogisen arvioinnin tilanteita,

olen myös ollut osaltani luomassa tutkimuksen aineistoa. Luotettavuuden takaamiseksi ja mahdollisimman puolueettoman aseman varmistamiseksi valmistauduin huolellisesti haastattelutilanteisiin. Laadin tarkan haastattelurungon, mutta kuitenkin niin, että kysymyksiä oli mahdollista esittää myös dialogisen arvion tilanteesta kumpuavista teemoista. Lisäksi litteroin haastattelut sanatarkasti, ja käytin suoria lainauksia analyysini tukena. Yksi tutkimuksen luotettavuuden kannalta huomioitava tekijä on myöskin tutkimusprosessin kesto (Tuomi & Sarajärvi 2012, 141). Omassa tutkielmassani analyysin kanssa työskentely kesti melko pitkään, ja pidin siitä myös tietoisesti taukoa muutaman kuukauden ajan. Koko tutkimusprosessi kesti yhteensä yksi ja puoli vuotta. Tuona aikana aineiston kanssa työskennellessäni myös tutkimustehtäväni on tarkentunut, joten en tässä tapauksessa pidä tutkielmaprosessin kestoa luotettavuutta heikentävänä asiana.

5 VÄLITTÄVÄN VUOROVAIKUTUKSEN SISÄLTÖ DIALOGISSA ARVIOISSA

5.1 Luottamuksen syntyminen

Ensimmäinen kohtaaminen luo puitteet luottamuksellisen suhteen syntymiselle (Järvinen 2007). Ensimmäisessä tapaamisessa aikaisemmat negatiiviset kokemukset voivat muuttaa muotoaan, ja silloin luodaan perusta tulevalle yhteistyösuhteelle. Järvinen (2007, 55) havaitsi, että luottamuksellisen suhteen perusta luodaan ensimmäisessä kohtaamishetkessä, ja merkittävää on se, että tällöin keskusteluun nousevat asiakkaalle elämässään tärkeät asiat.

Essi: Joo mitä sit sillon tapahtu miten sä ohjauduit tänne sä tulit tänne ekaa kertaa mitä sä muistat siitä?

Nuori: Mmm noo jotenki omien muistikuvien mukaan eka käynti niinkun jännitti todella paljon

Nuori: ja sit se että jotenkin niinku olin sillee pienesti poissaolevan olonen

Nuori: Itsekin

Essi: Mm, mm. Mistä sitte täällä kaikki alko täällä Vamoksella kenet sä tapasit täällä eka ja

Nuori: Mm-mm (mainitsee työntekijän nimen)

Essi: Joo

Nuori: Ensimmäisenä

Nuori: Omien muistikuvien mukaan

Työntekijä: Mm, samanlaisia muistikuvia löytyy

Vamoksella ensimmäinen tapaaminen oli jännittänyt nuoria, edellä nuori kuvailee olleensa jännittynyt ja poissaolevan oloinen. Ensimmäinen tapaaminen oli kuitenkin sitouttanut häntä työskentelyyn, ja sen seurauksena nuori oli alkanut käydä Vamoksella. Nuori oli tavannut ensimmäisellä kerralla saman työntekijän, jonka kanssa hän syvensi kahdenkeskeistä työskentelyä myöhemmin. Luottamuksellisen suhteen perustan on todettu syntyvän ensimmäisessä tapaamisessa (Järvinen 2007,55).

Luottamus on toimivan asiakas-työntekijäsuhteen edellytys ja sitä rakennetaan vähitellen. Luottamuksellisessa suhteessa mahdollistuvat vaikeiden tunteiden läpikäyminen ja kuulluksi tuleminen. Luottamuksellisen suhteen perusta on, että suhteessa asiakkaalle välittyy tunne siitä, että häntä ollaan auttamassa ja hänen parhaakseen työskennellään. Tunnelatautunut työskentely vaatii työntekijältä sensitiivisyyttä siinä, mitä asiakas kulloinkin tarvitsee (Särkelä 2001). Luottamuksen rakentaminen ei ole yksiselitteistä, ja

työntekijältä edellytetään ymmärrystä siitä, että auttamistyön asiakkailta voi olla takanaan rikkonaisia ihmissuhteita, jotka voivat vaikeuttaa luottamuksellisen suhteen syntymistä (Metteri 2012). Luottamuksen luominen suhteessa on prosessi, joka voidaan työskentelyn tuloksena ansaita (Järvinen 2007,58).

Essi: Miten niinku tää teidän käsitinks mä oikein et teillä oli myös niinku myös näitä yksilötapaamisii?

Nuori: Mm, juu

Työntekijä: Joo

Nuori: Nooo, yksilötapaamiset on aina paljon mukavempi ku se ryhmä missä on ihmisiä ja no yksilötapaamisissa niinku oikeesti uskaltaa heittäytyä jos on sellanen fiilis

Työntekijä: Mm-m

Nuori kuvaili kahdenkeskeisiä tapaamisia Vamoksella parhaiksi, sillä tuolloin ”oikeesti uskaltaa heittäytyä, jos on sellanen fiilis”. Hän kertoi, että aikaisemmat kohtaamiset ammattilaisen kanssa olivat saaneet hänet varpailleen siinä, mitä asioita hän uskalsi ottaa puheeksi. Katson, että tällainen luottamuksenosoitus Vamoksen työntekijää kohtaan kertoi tunnustamisesta, hyväksynnästä, jota nuori oli saanut tässä työskentelysuhteessa osakseen (Juhila 2018). Työskentely joka tätä kokemusta oli edeltänyt, oli ollut onnistunutta. Nuori pystyi kokemaan Vamoksella, että sai olla työskentelysuhteessa oma itsensä, eikä hänen tarvinnut peitellä joitakin puolia elämästään, kuten hän oli aikaisemmin kokenut joutuvansa tehdä:

Nuori: Ja just se että aikasemmissa paikoissa ei oo hirveesti uskaltanu puhua ku ties että jos mä otan jonku vakavemman aiheen puheeksi, niin se on heti kirjaamassa jotain lähetettä osastolle, tai jotain

Työntekijä: Mm

Essi: Mm

Nuori: Tai tällasen kuvan mä oon saanu aikasemmista verrattuna tähän

Työntekijä: Mm

Essi: mm, mut sit kuitenkin sä oot tätä kautta myös saanu niinku lisää apua

Nuori: Joo

Nuoren kertomasta käy ilmi, että aikaisemmat kokemukset kahdenkeskeisestä työskentelystä työntekijän kanssa eivät ole olleet samalla tavoin onnistuneita, vaan nuori oli ajatellut, ettei voi luottamuksellisesti kertoa kaikista asioistaan työntekijälle ilman hänen näkökulmastaan epätoivottuja mahdollisia seurauksia. Nuori oli kokenut, ettei saa osakseen hyväksyntää suhteessa työntekijään (vrt. Juhila 2018). Hyväksyntä liittyy luottamukseen siihen, että saamme olla inhimillisessä vuorovaikutuksessa omana

itsenämme ja saada hyväksyntää osaksemme. (Juhila 2018; Putnam 1993; 2000) Identiteettimme rakentuu suhteessa muihin ihmisiin ja heiltä saamaan tunnustukseen, ja siten luottamus liittyy siihen, että työskentelysuhteessa asiakas voi luottaa siihen, että työntekijä suhtautuu häneen kunnioittavasti (Juhila 2018; Honneth 1995).

Nuori kertoi, että kokemukset aikaisemmista tukitoimista olivat olleet negatiivisia, ja hän koki, että häntä oli tuolloin painostettu puhumaan ja olemaan tekemisissä ihmisten kanssa, joiden kanssa hän ei halunnut olla tekemisissä. Tällöin on ilmeistä, ettei nuori voi kokea olevansa osallinen omassa prosessissaan, mitä Hänninen & Poikela (2016) pitävät vastavuoroisen auttamistyön perustana. Kun nuori voi kokea, että työntekijä haluaa hänen parastaan ja on aidosti kiinnostunut mitä hänelle tapahtuu, voi nuori myös luottaa työntekijään (Särkelä 2001, 34). Tähän liittyy kiinteästi tapa, jolla nuoren kanssa ollaan vuorovaikutuksessa. On todettu, että luottamuksen luomisessa merkitykselliseksi määrittyvät asiakkaan aikaisemmat kokemukset palveluista (Järvinen 2007, 57). Katson, että Vamoksella tiivis vuorovaikutteinen työskentely nuorten kanssa, jotka tulevat erilaisista lähtökohdista luottamuksen kokemuksineen, voi vaikuttaa ratkaisevasti kykyyn luottaa ihmisiin jatkossa. Juhila (2018) korostaa, että luottamuksen merkitys auttamistyön asiakassuhteissa voi onnistuessaan laajentua myös luottamuksena yhteiskuntaa kohtaan, ja päinvastoin.

Juhila (2018) katsoo luottamuksen olevan yksi ihmisyyden etiikan osa-alue, hyvän kohtaamisen periaate. Luottamuksessa on kyse tunnustamisesta, kunnioituksesta ja vastavuoroisuudesta. Luottamus toista ihmistä kohtaan voi syntyä, kun keskustelun osapuoli osoittaa aitoa kiinnostusta, sekä hyväksyntää ja kunnioitusta toista kohtaan. Vastavuoroisuus liittyy siihen, että molemmat osapuolet kuuntelevat toista. (Juhila 2018.)

Essi: Oliko jotain yllättävää mitä sä et osannu odottaa sit?

Nuori: No ehkä mä en osannu odottaa että se keskustelu menee niin niinku, hyväks keskusteluksi.

Työntekijä: Mikä siinä keskustelussa oli hyvää?

Nuori: No siis et en mä osannu odottaa et sä niinku jatkat sitä keskustelua niistä aiheista, mikä se nyt sitte ikinä olikaan

Työntekijä: Jaa, okei

Nuori: Tai silleen niinku

Työntekijä: Niin

Nuori: ääh, koska joku aihe oli ainaki semmonen et mistä jotku ihmiset on silleen et ”ei tuosta oo mitään järkeä puhuu”

Työntekijä: Niin niin, aivan. Joo, joo.

Essi: Mm

Varhaisnuori kuvaili, ettei olisi osannut odottaa keskustelun työntekijän kanssa muuttuvan niin hyväksi keskusteluksi. Hyvänä keskusteluna hän kuvasi sitä, että sai keskustella aiheista, jotka olivat hänelle tärkeitä mutta joita kaikki eivät pidä tärkeinä. Nuori ei ollut odottanut tällaista vastavuoroista työskentelyä, jota hän kertoo työntekijän kanssa luottamuksellisessa suhteessa olleen. Nuori pystyi kokemaan, että työntekijä kunnioittaa ja arvostaa hänen näkökulmiaan. Tämä viestii varhaisnuoren ja työntekijän välille syntyneestä luottamuksesta. Työntekijä oli kiinnostunut nuoren asioista aidosti, ja viesti nuorelle, että haluaa keskustella niistä asioista, jotka olivat nuorelle merkityksellisiä.

Työntekijä oli läsnä vuorovaikutustilanteessa, jolloin varhaisnuorelle saattoi välittyä kokemus kuulluksi tulemisesta. Myös tunnustus ja hyväksyntä työntekijältä nuorta kohtaan tulevat esille siinä, että nuori koki, että kyseisen työntekijän kanssa hän pystyi jakamaan asioita, joista kaikki eivät olisi olleet kiinnostuneita keskustelemaan. Se, että työntekijä arvostaa nuorta, voi lisätä nuoren omanarvontunnetta (Romakkaniemi 2015, 183). Tunnustamisen kautta nuoren kokemus itsestään arvokkaana sellaisena kuin on voi todentua luottamuksellisessa suhteessa (Juhila 2018, 257).

Rantanen (2011, 294) on todennut, että luottamus voidaan kohdistaa työntekijässä esimerkiksi ammattitaitoon tai persoonallisuuden piirteisiin. Se, että työntekijä jatkaa keskustelua nuoren esille ottamista aiheista viestii aktiivisesta kuuntelemisesta ja läsnäolosta, siitä, että vuorovaikutuksessa ollaan ihminen ihmiselle, jossa työntekijä arvostaa asiakasta, ja asiakas voi luottaa työntekijään. Tähän liittyy myös käsitys siitä, että asiakas on oman elämäntilanteensa paras asiantuntija, ja saa keskustella niistä asioista, jotka ovat hänelle tärkeitä. Se, että työntekijä tarttuu näihin keskusteluihin, oli ollut varhaisnuorelle merkityksellistä. Hän oli huomannut, että työntekijään voi luottaa, kun työntekijä jatkaa keskustelua nuoren puheeksi ottamista asioista. Katson, että

luottamuksen kannalta nuorilähtöinen, dialoginen vuorovaikutus on ollut ensiarvoisen tärkeää.

Granfelt (2013) on havainnut, että välittäminen merkitsee asiakassuhteessa myös asiakkaalle välitettävää tunnetta siitä, että työntekijä on saatavilla, vaikkei asiakas olisikaan työntekijän kanssa intensiivisessä vuorovaikutuksessa ja viihtyisi esimerkiksi enemmän omissa oloissaan. Tieto ja luottamus siihen, että saatavilla on joku, kenelle asioistaan voi tarpeen tullen kertoa, voi riittää (Särkelä 2001).

Työntekijä: Joo. Mut sillon ku sä tulit ni sä tulit mukaan toimintaan ja ja ensin niinko ajatuksena että ryhmään, sit mä muistelen et sit jossain kohtaa.. sä kysyt että oisko mahdollista mahdollista totaa tavata työntekijää mä en muista mitä olik se joku jotain tapahtunu vai halusiksää vaan jutella

Nuori: No.. oli tapahtunu aika paljonkin sillon kun kyselin niitä aikoja että ois mahdollista puhua

Työntekijä: Joo

Nuori kertoi, että lähestyi työntekijää itse, kun halusi keskustella elämässään tapahtuneista asioista. Työntekijän läsnäolo ja välittäminen olivat viestineet nuorelle tunteen siitä, että työntekijää voi nykäistä hihasta, kun asioista oli halukas keskustelemaan työntekijän kanssa kahden kesken enemmän. Granfelt (2013) puhuu pienistä, ohimennen tapahtuneista kohtaamisista, jolloin läsnä olevalle työntekijälle saatettiin kertoa yhtäkkiä merkittävistä, isoista asioista spontaanisti.

Luottamus ei ole itsestäänselvyys auttamistyön asiakassuhteissa, vaan sitä rakennetaan vähitellen (Särkelä 2001). Työntekijän pysyvyys on keskeistä luottamuksellisen suhteen rakentamisessa. Tunneside ja luottamus syntyvät asiakastyössä kuten ihmissuhteissa muutenkin, ja niihin vaikuttavat aiemmat kokemukset (Särkelä 2001). Läheisiksi voidaan tulla vasta, kun toiseen pystyy luottamaan (Putnam 2000, 20). Luottamus, joka auttamistyön asiakassuhteissa syntyy, voi myös edesauttaa asiakkaan luottamusta yhteiskunnassa laajemmin jatkossa (Juhila 2018, 259). Sen vuoksi asiakassuhteissa työntekijän pysyvyys on hyvin keskeistä laajemman luottamuksellisen suhteen rakentumisessa (Järvinen 2007).

Nuori: Hmm. No jotenki se ehkä se ehkä et mun kohallahan se meni silleen että oli eri henkilö koululla

Työntekijä: Mm

Nuori: Ni jollekki se ois ehkä niinku hyvä silleen riippuen tosi paljon tapauksesta ni se niinku ihminen joka tulee koululle, ni ois sitte oikeesti kans se henkilö, joka sitte

Työntekijä: Mm

Nuori: työskentelee hänen kanssa

Essi: Mm

Nuori: Se vois olla ehkä niinku ehkä,, mun mielestä niinku todella tärkeitä jollekki

Työntekijä: Mm

Nuori: niinkö

Nuori: Koska voi ehkä jotenkin luoda semmosen luottamus, luottamussiteen

Työntekijä: Mm, se no hyvä sana

Nuori kertoi, että koululla häntä oli tapaamassa eri työntekijä ja tapaamiset Vamoksella hän puolestaan aloitti toisen työntekijän kanssa. Varhaisnuori kuvaa, että luottamusside alkaa jo ensimmäisestä kohtaamisesta työntekijän kanssa, joka oli hänen kohdallaan koulussa. Sen vuoksi on merkitystä sillä, onko koulussa tavattu Vamoksen työntekijä työskentelyn alkaessa jo ennestään tuttu, vai alkaako asioiden kertominen ja tutustuminen uudelleen alusta, jolloin se myös vie osapuolilta enemmän voimia ja tietysti myös aikaa. Työntekijän pysyvyyden voidaan katsoa olevan äärimmäisen tärkeää varhaisnuorten kanssa tehtävässä auttamistyössä ja luottamuksen syntymisessä. Pysyvyyden ja luottamuksen syntymisen kannalta ensimmäinen kohtaaminen on keskeinen, sillä siinä ennakko-oletukset voivat joko vahvistua tai muuttaa muotoaan (Järvinen 2007).

Luottamus oli avainasemassa välittävän vuorovaikutuksen sisällöissä dialogisissa arvioissa, ja sen luominen alkoi työskentelyssä ensimmäisessä kohtaamisessa. Työntekijän pysyvyys vaikutti keskeisesti luottamukseen (Järvinen 2007). Luottamusta tuki tieto siitä, että työntekijä oli saatavilla, kun halusi puhua (Granfelt 2013). Se, että keskustelua jatkettiin nuorelle tärkeistä asioista, syvensi luottamusta. Dialogisissa arvioissa tuli esille, että luottamuksellisessa suhteessa oli mahdollista heittäytyä ja tulla hyväksytyksi sellaisena kuin on, sekä keskustella asioista, jotka olivat varhaisnuorelle merkityksellisiä. Nuorten työskentelysuhteessa saama hyväksyntä ja tunnustus syventävät luottamusta, ja voivat vaikuttaa luottamuksen kokemukseen myös laajemmin elämässä (Juhila 2018). Vamoksen ryhmässä nuorilla oli mahdollisuus turvallisessa ilmapiirissä kertoa asioistaan, tai viettää aikaa vertaisten kanssa tietäen, että työntekijälle

voi puhua niin halutessaan. Luottamuksen rakentamisessa dialoginen työskentely, jossa nuori tuli kuulluksi ja hyväksytyksi omana itsenään, oli avainasemassa.

5.2 Dialoginen työskentely

Auttamistyön työskentelysuhteita voidaan tarkastella erilaisten orientaatioiden näkökulmasta. Se, minkälaiseksi vuorovaikutus työskentelysuhteissa muodostuu, riippuu sekä asiakkaista että työntekijöistä, mutta myös instituutioista, jossa työtä tehdään. (Jokinen 2016 ; Mönkkönen 2002.) Etsivän työn vuorovaikutuksessa pyrkimys on, että työntekijä työskentelee nuoren rinnalla eikä vuorovaikutuksessa ole hierarkkista asiakas-työntekijä asetelmaa (Puuronen 2014). Vuorovaikutuksella voidaan mahdollistaa yhteisen ymmärryksen syntymistä, yhteisiin päämääriin sitoutumista ja rakentaa luottamusta. Toisaalta sillä voidaan myös estää kaikkia näitä syntymästä (Mönkkönen 2002; Järvinen 2007.) Dialogisuudessa (*dialogicality*) on kyse merkitysten syntymisestä vuorovaikutteisissa prosessissa kulttuuriset lähtökohdat huomioiden. Dialogisuus sisältää sekä tilanteessa syntyvät yhteiset merkitykset että ainutkertaiset tunteet, mutta myös historiallisesti ja kulttuurisesti rakentuneiden merkitysten tason. (Engeström 1999.)

Vastavuoroisen, dialogisen vuorovaikutuksen näkökulmasta merkitysten rakentaminen yhdessä on keskiössä. Tällöin työntekijä asettuu suhteessa asiakkaan rinnalle, vastavuoroiseksi keskustelukumppaniksi, ja vuorovaikutus tapahtuu ihminen ihmiselle, jossa molemmat vaikuttavat toisiinsa ja ovat keskustelun aktiivisia osapuolia ja toimijoita (Hänninen & Poikela 2016). Nuoren ja työntekijän suhde Vamoksella perustuu vapaaehtoisuuteen, kuten kolmannen sektorin ja etsivän työn periaatteissa tavallisesti (Männikkö 2011, Juhila 2018; Puuronen 2014; Juvonen 2015). Vapaaehtoisuuteen perustuvassa työskentelysuhteessa vuorovaikutuksen on todettu olevan hyvin tärkeä elementti suhteen onnistumisen kannalta (Puuronen 2014; Juhila 2018). Etsivässä työssä yhteisen ymmärryksen muodostaminen nuoren tilanteesta on luottamuksellisen suhteen edellytys (Männikkö 2011). Työtä tehdään yhdessä, eikä muutosta voi tapahtua ilman varhaisnuoren omaa osallisuutta ja toimintaa (Puuronen 2014).

Asiakkaan ja työntekijän tulkinnat ja merkityksenannot voivat kuitenkin olla hyvinkin ristiriitaisia, eikä vuorovaikutuksessa olekaan hedelmällistä asettaa niitä vastakkain, se ei ole dialogin tavoite (Metteri 2007). Vuorovaikutuksen näkökulmasta on keskeistä, että työntekijä hyväksyy asiakkaan merkityksenannon ja näkökulmat ovat vuorovaikutuksessa, ja työn tavoitteet ja merkitykset pysyvät dynaamisina ja uudelleenmääriteltävinä (Hänninen & Poikela 2016). Työskentelyn alkuvaihe sisälsi varhaisnuoren kanssa pohdintaa, miksi työskentelyä Vamoksella tulisi edes jatkaa. Tässä varhaisnuoren oman näkemyksen kuuleminen oli ratkaisevassa asemassa, jotta yhteinen ymmärrys pystyttiin muodostamaan:

Työntekijä: Niin, joo. Joo ja kun sä tulit ni mä muistan, muistan sen että, me käytiin paljon läpi sitä että, tää on vapaaehtosta, muistaksä?

Nuori: Joo

Essi: Mm, mm

Työntekijä: Ja ja ja tota, ja sä pohdit sitä sitä monelta kantilta, että miten niin vapaaehtosta

Työntekijä: Sit me välillä mentiin vähän semmosille niinku, korkeammille niinku tai laajempaan

Työntekijä: katsantokantaan et mikä nyt elämässä ylipäättään on pakollista ja mikä vapaaehtosta

Nuori: ainiin, joo

Työntekijä: (nauraa) ja tota ja ja puhuttiin poliisivaltiota ja

Työntekijä: kaikennäköstä mutta joo. Sillon sillon puhuttiin sitä että et et et siitä täytyy työskentelystä täytyy sulle olla jotain hyötyä

Nuori: Joo

Työntekijä: Ja ja tota sovittiin että ja pidetään yllä sitä keskustelua että että jos tuntuu tuntuu että että ei oo tarvetta ni sitte sanotaan se ääneen ja ja ja tota

Nuori: joo

Työntekijä: että et ei semmosta niinku turhaa, turhia käyntejä ja sitte mun mielestä ensimmäisellä kerralla, oisitko sää, muistaksä määritiksä koulunkäynnin yhdeksi semmoseksi haastealueeksi tai sellaseksi mihin sä toivoit muutosta

Nuori: jjjooo, varmaanki joo

Nuori: eiköhän se oo semmonen

Työntekijä: joo

Dialogisissa arvioissa varhaisnuoren ja työntekijän työskentelusuhteesta korostui se, miten välittämisen kannalta vuorovaikutuksen tapa oli ollut keskeistä nuoren auttamisessa Vamoksella. Varhaisnuoren tullessa Vamokselle, oli hänen kanssaan keskusteltu vapaaehtoisuudesta. Varhaisnuoren kanssa ymmärrystä rakennettiin vähitellen, ajan kanssa. Nuori oli työntekijän mukaan pohtinut paljon vapaaehtoisuutta Vamoksen tausta-ajatuksena, ja työntekijä korosti sen lisäksi, että Vamoksen

työskentelystä tuli olla nuorelle hyötyä. Näitä teemoja työstiin dialogissa. Työntekijä puolestaan osoitti luottamusta varhaisnuorta kohtaan oltuaan rehellinen siitä, että työskentelystä tulee olla nuorelle hyötyä, ja turhia käyntejä pyrittiin välttämään (Järvinen 2007, 59).

Nuoren näkökulma otettiin vakavasti, eikä työntekijä pyrkinyt muuttamaan sitä. Myöhemmän työskentelyn ja luottamuksen kannalta saattoi olla paljon merkitystä sillä, että nuori ja työntekijä työstivät vapaaehtoisuuden merkitystä laajemmin suhteessaan. Muutokseen tähtäävässä auttamistyössä on todettu, että näkökulmien uudelleenmäärittely ja kyseenalaistaminen ovat toiminnan tuloksen edellytys (Fook 2002; 2012). Dialogisessa vuorovaikutuksessa mahdollistuu sekä työntekijän että asiakkaan näkemysten esiin tuominen, jonka pohjalta rakentuu uusia tulkintoja tilanteesta, ymmärrystä ja tietoa (Hänninen & Poikela 2016). Myös auttaminen tapahtuu tässä dialogisessa suhteessa.

Nuori oli määrittänyt koulunkäynnin teemaksi, johon hän halusi Vamokselta tukea. Ilman varhaisnuoren omaa näkökulmaa ja toimijuutta ei nuori voi olla osallisena omassa prosessissaan (Metteri 2007). Dialogisessa suhteessa asioiden yhdessä työstämisellä on tarkoituksena asiakkaan auttaminen. (Hänninen & Poikela 2016). Työntekijä ei siis voi yksin määrittää, kuin ei myöskään nuori, mistä keskustelua käydään. Erilaisten näkökulmien esiin tuominen on dialogin ydintä. (Metteri 2007). Tällöin syntyy myös uutta tietoa vuorovaikutuksen pohjalta, joka mahdollistaa toiminnan suuntaamisen uudelleen (Hänninen & Poikela 2016). Mikäli työntekijä ei olisi piitannut nuoren kyseenalaistavasta suhtautumisesta vapaaehtoisuuteen, tai puolestaan nuori ei olisi tuonut näkökulmaa esille, olisi työskentely jäänyt pelkän ehkä asiantuntija- tai asiakaskeskeisyyden varaan (ks. Mönkkönen 2002). Dialogisuus edellyttää vuorovaikutuksen osapuolilta vastavuoroisuutta, niin työntekijältä ammattitaitoa, jonka puitteissa hän esittää näkökulmia, kuin tilan antamista asiakkaan näkemyksille. (Hänninen & Poikela 2016). Tässä tapauksessa yhteinen ymmärrys työskentelyn luonteesta mahdollisti työskentelyssä etenemisen.

Dialoginen työskentely näyttäytyi varhaisnuorten ja työntekijöiden keskusteluissa myös avuntarpeen määrittelyssä ja varhaisnuoren elämäntilanteen tarkastelussa. Varhaisnuori

oli oman elämäntilanteensa paras asiantuntija, eikä passiivinen auttamisen kohde (Metteri 2007, Puuronen 2014). Tuolloin dialogisessa suhteessa mahdollistuu vastavuoroisuus, se, että ihminen kohdataan arvostavasti ja hänen elämäntarinansa huomioiden (Juhila 2018, 259). Toisaalta työntekijän ammattitaito edellyttää dialogisuudessa sitä, että hän tuo keskusteluun näkökulmia, jotka ovat varhaisnuoren elämäntilanteen kannalta keskeisiä (Hänninen & Poikela 2016).

Essi: Sit tapasikäs sit TT:n niinku kahden kesken

Nuori: Joo

Essi: Joo mmh

Työntekijä: Täällä käytiin niitä keskusteluja, niistä asioista mitä sä halusit halusit tota

Nuori: Avata

Työntekijä: Avata ja sen verran mitä sä halusit

Essi: mm

Työntekijä: Avata ja ja sitte me myös käytiin tais olla alusta asti aika aktiivisesti mukana se ajatus siitä että et et että et apua ja tukea vois hakea muualtakin olik näin

Nuori: No joo alussa mä syrjin sitä ajatusta koska se tuntu jotenki sillon vielä kovin mahdottomalta mut sit tänä vuonna hakeuduinkin Vamoksen kautta (avun piiriin toisaalle)

Essi: Joo

Työntekijä: Niin se ehkä vaati semmosen alkutyöskentelyn

Essi: mm

Työntekijä: siihen mikä on niinku on ihan luonnollista, näin se menee kaikilla ihmisillä että et et ei ehkä heti oo valmis niin arkojen asioitten kanssa

Essi: mm,mm

Työntekijä: Lähteen eteenpäin

Lisäavun hakeminen edellytti alkutyöskentelyä Vamoksella. Työntekijä ja varhaisnuori toivat yhdessä esiin käyneensä keskusteluja asioista, joita nuori halusi avata, sen verran mitä hän oli valmis kertomaan. Työntekijä myös kertoo tuoneensa keskusteluun näkökulman lisäavun hakemisesta varhaisessa vaiheessa, mutta nuorta ei painostettu siihen. Nuori itse kuvailee avun hakemisen tuntuneen aluksi mahdottomalta. Tässä näyttäytyy ristiriitaisten äänien läsnäolo dialogissa (Järvinen 2015). Mahdoton muuttui tämän varhaisnuoren kohdalla kuitenkin mahdolliseksi dialogisen alkutyöskentelyn myötä. Lopulta varhaisnuori kertoi itse hakeutuneensa Vamoksen kautta avun piiriin toisaalle.

On todettu, että silloin, kun nuori saa tilaa omille tulkinnoilleen ja tunteilleen, mahdollistuu myös uusien näkökulmien vastaanottaminen (Hänninen & Poikela 2016).

Muutokseen tähtäävän työskentelyn kannalta on myös tärkeää antaa riittävästi aikaa varhaisnuoren omalle kokemukselle elämäntilanteen tarkastelussa. (Fook 2012; 2002) Dialogissa tarkoituksena on, että työntekijän ammattitaitoon liittyvät näkökulmat, sekä nuoren omat näkökulmat ovat molemmat keskeisiä työskentelyssä. Kun työntekijä havaitsi, että nuori tarvitsi myös muuta tukea Vamoksen tuen lisäksi, hän toi sen keskusteluun alusta lähtien. Nuori kuvasi kuitenkin torjuneensa ehdotuksen aluksi. Yhdessä työstämisen myötä nuori kuitenkin kertoi lopulta hakeutuneensa avun piiriin myös Vamoksen ulkopuolelle.

Dialogisella vuorovaikutuksella voidaan vahvistaa asiakkaan kokemusta osallisuudesta työskentelyprosessissa. Etsivän työn periaatteissa korostuu nuoren oma osallisuus muutostyön prosessissa, muutoksen toteuttaa nuori itse (Puuronen 2014). Nuoren kanssa työskennellään yhdessä (Juvonen 2015). Vastavuoroisuuden näkökulmasta se, että molemmat osapuolet tulevat kuulluiksi, on keskeistä.

Essi: No saiksa osallistua siihen sit et sä suunnittelit yhdessä TT:n kaa et mitä te niinku teette tai

Nuori: Mm

Essi: Miten se meni?

Nuori: Kyllä se oli aika lailla sillai että jos no eiköhän se aikalailla sillai ollu et jos mä olisin halunnu et jotain ois tehty eri tavalla ni mä oisin sanonu ja se olis hyvin todennäköisesti tehty eri tavalla että
Työntekijä: Joo

Nuori: Se oli semmonen että jos no ehkä vähän semmonen et vähän ehkä raa'asti sanottuna pitää avata suu jos on jottai sanottavaa niin sit siihen sit siihen niinku

Essi: Mm, mm

Nuori: että sit ku ossaa olla avoin ni sit se niinku sit siihen niinku helposti pystyy ite vaikuttaan et jos sanoo mitä haluaa ni sit sitä niinku

Työntekijä: Mm

Nuori: yrittää laittaa sillä tavalla

Työntekijä: Mm

Essi: Mm

Nuori kertoo, että hänen kokemuksensa on, että työskentelyssä asioita olisi tehty hyvin todennäköisesti eri tavalla, jos hän olisi niin toivonut. Toisaalta nuori kuvaa, että toisin toimiminen olisi vaatinut sitä, että nuori olisi itse ottanut asian puheeksi. Nuorella kuitenkin oli mielikuva, että halutessaan hänellä oli Vamoksella mahdollisuus vaikuttaa siihen, mitä hänelle tapahtuu. Vastavuoroisessa työskentelysuhteessa hänellä oli

sanavaltaa, ja hän kertoo, että häntä olisi kuunneltu, jos olisi kertonut ja pyytänyt että työskentelyssä olisi toimittu toisella tavalla. Nuori luotti siihen, että häntä kuunneltiin Vamoksella, ja sillä, mitä hän toisi esille, oli merkitystä – työskentelyssä edettiin yhteisessä ymmärryksessä tai siihen pyrkimiseksi. Etsivässä työssä työskentelyn keskiössä on nuoren oma muutosprosessi, jolloin keskeistä on nuoren oma osallisuus prosessissa (Puuronen 2014; Hänninen & Poikela 2016).

Yhteisymmärryksessä tapahtuvalla työskentelyllä oli merkitystä myös silloin, kun Vamokselta oltiin yhteydessä nuoren elämässä keskeisiin paikkoihin, kuten kouluun. Työntekijä otti esille, että nuori oli ollut eri mieltä siitä, mitä työntekijä sai nuoresta kertoa. Sen myötä työntekijä ja nuori rakensivat yhteisen ymmärryksen siitä, mikä nuoren elämässä oli keskeistä kertoa koululle. Dialogisessa työskentelyssä molempien näkökulmilla oli merkitystä, eikä työskentely tapahtunut nuoren selän takana vaikeissakaan asioissa. Työntekijä ei omaksunut sellaista ammattilaisen roolia, joka tietäisi paremmin nuoren asioista, vaan nuori itse oli oman tilanteensa paras asiantuntija (Metteri 2007).

Työntekijä: sen että että et et sen tilanteen niinku sillälaila että että mä ymmärsin jonku asian väärin, ja ja sitte sä vähän sillai niinku kyseenalaistit et et teinksmä niinku, ääh... noh mut joku, joku semmonen siis oli et tuli semmonen oli et tuli semmonen niinku töksähdys

Työntekijä: ja sit me käytiin se keskustelu siitä

Työntekijä: Mut mikä se oli

Nuori: Nyt tuo jäi kyllä pahasti ihteeki häirihteen että mikä mahto olla mutta totaniin ehkä se sieltä sitte joskus juolahtaa mieleen

Essi: Hmm

Työntekijä: Mm, se oli varmaan muuten joku yhteydenotto jonnekin.

Nuori: Ei kyllä lyö yhtään mittään

Työntekijä: Kato se oli joku tämmönen tämmönen juttu että et et niin, me pohdittiin mä olin yhteydessä siihen kouluterveydenhoitajaan, oisko ollu

Nuori: Okei

Työntekijä: Ja sit me mietittiin että mitä mä sille kouluterveydenhoitajalle saan sanoa.

Nuori: Luultavasti joo

Työntekijä: Ja sitte mä ehdotin että näitä ja näitä asioita, niin siinä kohtaa sä kyseenalaistit jonku jutun että et et et ethän sä halua tai et eihän se tähän asiaan kuulu että sitä ei tarvi nostaa esille tai jotenki näin se meni. Ja sit me käytiin siitä keskustelu.

Työntekijä: Ja päädyttiin (N: Voi kyllä hyvin olla) siihen että se on sivuseikka, ja niinku sää totesit ja ja tota ja ja tota

Työntekijä: ja sit mä olin yhteydessä niissä puitteissa, niissä asioissa mitä oli, oli tota sovittu

Työntekijä ja nuori jäsentävät käsitystä siitä, mitä tapahtui, kun nuoren asioissa oltiin yhteydessä kouluun, ja nuori ei ollut samaa mieltä siitä, mitä halusi itsestään kouluun kerrottavan. Tällöin yhteisen ymmärryksen rakentaminen määrittyi keskeiseksi työskentelyssä, jotta dialogisuus ja ylipäättään luottamuksellinen suhde työskentelyssä säilyivät nuoren ja työntekijän välillä. Arnkilin ja Seikkulan (2009, 19) mukaan dialogisuudessa keskiössä eivät ole tekniset taidot, vaan ennemminkin tapa, jolla suhtaudutaan keskustelun osapuoleen. Läsnäolo ja kuunteleminen ovat teknistä osaamista tärkeämpää dialogisuuden toteutumiseksi. Näin dialogisuus edustaa myös välittämistä. Dialogissa varhaisnuorelle voidaan osoittaa, että työntekijä välittää hänestä.

Vaikka dialogin osapuolilla oli lähtötilanteessa erilaiset näkökulmat, pystyttiin dialogisella työskentelyllä yhteisen ymmärryksen rakentamisen tuloksena etenemään työskentelyssä. Nuoren asioissa ei oltu yhteydessä mihinkään ilman, että hän oli saanut itse vaikuttaa siihen, mitä hänestä kerrottiin. Tämä viestii myös siitä, että työntekijä kunnioitti nuoren oikeuksia, ja osoitti olevansa nuoren luottamuksen arvoinen (Juhila 2018). On selvää, että epäluottamusta lisää se, mikäli asioista puhutaan selän takana, tai kohtaamistilanteessa muodostuu tunne ohitetuksi tulemisesta. Ohittaminen on Hännisen (2003; 2004) mukaan epäonnistuneen kohtaamisen piirre, jolloin asiakas ei tule vastavuoroisesti kohdatuksi, työntekijä on etäinen ja asiakkaan tunteet ja ajatukset sivuutetaan.

Vastavuoroisuus on keskeinen osa dialogisuutta (Järvinen 2007, 61; Mönkkönen 2018). Vastavuoroinen, vapaaehtoisuuteen perustuva työskentely antaa päätösvaltaa nuorille esimerkiksi siinä, milloin ja missä tapaamiset järjestetään. Vastavuoroisuuteen työskentelysuhteessa liittyy se, että molempien ajatellaan olevan aktiivisia osapuolia, ja valtaa annetaan myös nuorelle sen sijaan, että työntekijä päättäisi toiminnan luonteesta tiukasti. Vastavuoroisuudessa on kyse kuuntelemisesta ja kuulluksi tulemisesta molemminpuolisesti, sekä kuuntelijan kyvystä asettua kuunneltavan asemaan (Törrönen 2016, 11-14; Karisto 2016, 28–29). Vastavuoroisuudessa molemmilla osapuolilla on vapaus esittää kommentteja (Järvinen 2007, 64).

Työntekijä: miltä se tuntu sitä mä oon miettiny ja mietin mietin monesti ja selitänki sitä monesti et ku vanhemmillekki meidän nuorille että et et et totaa.. kun antaa sen vallan tai tavallaan sen päätöksen päätöksen sulle, että et et tuntuuks susta et sä tarvit seuraavaa aikaa niin tuntuuks se, miltä se tuntuu tuntuuks se siltä, et ok, mä saan päättää, vai vai tuleeks siinä tai tulik sulle joskus sellanen olo että et et sanoispa TT että nyt me nähdään kerran viikossa

Nuori: mm no se

Työntekijä: ...tähän kellonaikaan

Nuori: No tuo kuulostaa vähän inttityyliseltä mutta

Työntekijä: (Nauraa)

Nuori: ää en nyt tiä, se riippuu, se riippuu hyvin paljon ihmisistä mihin

Työntekijä: Niin

Nuori: miten tuohon vastais silleen niinkö, tälleen yleiseltä näkökannalta vastais, (TT: mm) mutta mulla se on periaatteessa ihan sama että

Työntekijä: niin

Nuori: kummalle tavalle ois toimittu

Työntekijä: niin, niin okei

Nuori: mä oisin ehkä vähän yllättyne jos sä oisit ollu silleen "Nyt me nähdään tuohon aikaan"

Työntekijä: (Nauraa)

Nuori: Et oisin ollu varmaan vähän silleen et juu terve mutta

Työntekijä: Niin (nauraa) (Essi: mm) mä luulen kans että et et se voi voi olla mut ei tuu semmosta oloa sitä mä niinku ehkä tarkotin että että et ei sulle tullu sellasta oloa, eettä et et niinku hmm et se on niinku, hmm, liian väljää et mä annan niinku liikaa päätösvaltaa sulle

Nuori: Noo ei miusta ainakaan tuntunu siltä mut

Työntekijä: Mm

Nuori: Jostain muusta riippuen taas hyvin paljon ihmisestä niin vois tuntua

Työntekijä: Niin

Essi: Mm

Työntekijä ja nuori kävivät keskustelua vastavuoroisen työskentelyn merkityksestä nuorelle. Työntekijä kysyi, mitä nuori ajatteli siitä, että hänellä oli ollut päätösvaltaa häntä koskevista asioista, kuten tapaamisten sopimisesta. Nuori kertoo, että olisi yllättynyt työskentelyssä siitä, että työntekijä olisi päättänyt itse tapaamisajankohdat tiukasti. Vastavuoroisuus oli siis jo ikään kuin sisäänrakennettua nuoren ja työntekijän työskentelyssä, ja näin nuori myös oletti työntekijän antavan hänelle tilaa päätöksenteossa. Nuori koki, että vastavuoroinen työskentely sopii hänelle, jolloin hän myös pystyi olla itse vaikuttamassa siihen, mitä hänelle tapahtuu. Tällaisella kuulluksi tulemisen kokemuksella on todettu olevan jopa käänteentekevä merkitys auttamistyössä (Järvinen 2007; Jokinen ym. 2003; Kulmala ym. 2003; Jokinen 2014)

Essi: No onko susta N Vamoksessa ollu jotain niinku erityistä sit verrattuna muihin niinku vaikka koulun terkkariin tai muihin täämösiin ammattilaisiin

Nuori: No en mä tiä sillai niinku mitään silleen mitään ihan maata mullistavaa mutta tuotaniin no on se sillai et täällä pystyy puhumaan asioista et oli se sit melkein mikä tahansa

Essi: Mm

Nuori: Niin kyllä se melkein, joo.

Essi: Mm

Työntekijä: Mm

Nuori: Se on niinku, miten sen sanois, se on ainaki miun mielestä enemmän semmonen asia että niinku sitä pitää ite kokeilla, että se totaniin niinku sen eron huomaa

Nuori: ja sit sen näkee et niinku ite et sopiiks se itelle ja sit koska kaikille se ei sovi niin

Työntekijä: Mm

Nuori kertoo, että Vamoksella hän pystyi puhumaan melkein mistä tahansa. Vamoksella ei määritelty, mistä sai tai ei saisi puhua. Ajattelen tämän olevan välittävän vuorovaikutuksen tulosta, mutta myös jotain sellaista, jota sosiaalisessa auttamistyössä tulisi tavoitella laajemminkin. Usein instituutio asettaa huomaamatta kriteerit toivotulle asiakkuudelle. (Toikko 2010). Kolmannen sektorin toiminnassa asiakkuudelle ei aseteta tiukkoja raameja tai kriteereitä, jolloin myös vuorovaikutteisen työn hierarkkisuudesta pois pyrkimisen ominaisuudet mahdollistuvat (Hyvärinen 2001; Juhila 2018; 2015; Puuronen 2014).

Nuori mainitsi, että kaikille tämänkaltaisen vapaa työskentely ei sopisi, josta olen samaa mieltä. Kuten esimerkiksi Juhila (2018) toteaa, ei kolmas sektori voi paikata julkisen puolen mielenterveyspalveluiden aukkoja, ja esimerkiksi vakavien mielenterveysongelmien kohdalla terveydenhuollon ammattiapu on välttämätöntä. Tällöin työntekijän ammatillisuus paikantuu dialogissa keskeiseksi, ja hän suuntaa työskentelyä kohti varhaisnuoren tarvitsemaa apua (Hänninen & Poikela 2016). Nuoren ohjaaminen muiden hänen tarvitsemiensa palveluiden piiriin on keskeinen etsivän nuorisotyön, sekä Vamoksen työskentelyperiaate.

Vastavuoroinen työskentely merkitsee sitä, että nuoren elämäntilannetta ei pyritä määrittelemään ennakoon, kuten sosiaalityössä voidaan joskus tehdä – nähdä ihmisten

tarinat tietynlaisina saatujen ennakkotietojen pohjalta (Metteri 2007). Seuraavassa aineisto-otteessa näyttäytyy tilan metaforan kautta, miten Vamoksen työskentely oli vastavuoroista, vailla tiukkoja raameja tai ennakko-oletuksia.

Essi: Onks sust Vamoksessa ollu sit jotain erityistä sit verrattuna muihin noihin kaikkiin ammattilaiskontakteihin mitä on ollu?

Nuori: Nooo, Vamos tuntuu jotenki sillätavalla kaikista mukavimmalta paikalta et niinku täällä ei kaadu näin sanotusti seinät päälle että niinku ei oo sellasta pientä, kovin pientä koppia mihin sä ahtaudut niinku, mites nyt sanois vaikka metri kertaa metri huone tai vaan joku hullu esimerkki

Nuori kuvaili Vamoksen työskentelyn eroa muihin ammattilaiskontakteihinsa nähden sillä, etteivät Vamoksella seinät kaatuneet päälle, tai työskentely tapahtunut pienissä kopeissa. Pienissä kopeissa tila nuoren omalle merkityksenannolle on myös rajallinen, kun taas silloin, kun seinät eivät kaadu päälle, mahdollistuvat myös nuorten näkemysten kuuleminen ja osallisuus omassa prosessissa. (Hänninen & Poikela 2016.) Dialogisuus purkaa päälle kaatuvia seiniä työskentelyssä. Se, että nuori voi omassa tahdissaan kertoa asioistaan työntekijälle luottamuksella, jättää tilaa myös nuoren omille, ehkä vaikeillekin tunteille eikä nuori ole painostettuna kertomaan kaikista asioistaan heti.

Järvinen (2007, 61) toteaa asioiden purkamisen olevan yksi keskeinen vastavuoroisuuden elementti, sillä sitä ei työskentelysuhteessa voi tapahtua ilman vastavuoroisuutta ja luottamusta. Tunne siitä, että seinät kaatuvat päälle, voi kertoa tiukoista raameista, jossa työskentely tapahtuu. On todettu, että tunteista pieni osa johtuu itse olosuhteista, ja tärkeämmäksi muodostuu se, miten kulloisetkin olosuhteet koetaan (Lyubomyrsky 2008). Ei niin ikään ole vaikuttavaa auttaa ihmisiä paikoissa, joissa he kokevat olonsa nurkkaan ajetuksi, alistetuksi tai ohitetuksi.

Vuorovaikutuksen dialogisuus näyttäytyi keskeisenä välittävän vuorovaikutuksen sisältönä dialogisissa arvioissa. Dialogissa työntekijän kanssa oli mahdollista edetä vaikeiden asioiden kanssa omaan tahtiin. Dialogisuus mahdollisti sen, että nuori sai olla eri mieltä, ja ristiriitaiset näkemykset olivat hyväksyttyjä. Työntekijän suhtautuminen tilanteisiin oli hyväksyvä ja läsnäoleva, mutta vahvan ammatillinen, sillä nuoria myös ohjattiin heidän tarvitsemansa avun piiriin Vamokselta (Hänninen & Poikela 2016). Vastavuoroinen työskentely mahdollisti varhaisnuorille kokemuksen, että heillä oli

päätösvaltaa heitä koskevissa omissa asioissa. Nuori otti puheeksi asioita, joista ei ollut samaa mieltä, ja toisaalta totesi, että työskentelyssä olisi toimittu toisin, mikäli hän olisi niin pyytänyt. Järvinen (2007,64) toteaa vastavuoroisuuden liittyvän myös luottamukseen siten, että luottamus kasvaa, kun eriävät näkemykset ovat vuorovaikutuksessa sallittuja.

Vuorovaikutuksen dialogisuus syntyi dialogisissa arvioissa luonnollisena keskustelun osana (Järvinen 2007, 63). Dialogisista arvioista näyttäytyi, että Vamoksen työskentely oli ylipäättään painottunut niin voimakkaasti vastavuoroisuuden ja yhteisymmärryksessä toteutumiseen, että nämä teemat olivat sisäistyneet osaksi työntekijän ja varhaisnuoren käsitystä heidän yhteistyöstään. Dialogisuus sisälsi työntekijältä vahvan tasavertaisuuden kunnioittamisen keskustelutilanteessa, joka on keskeinen osa etsivän työn periaatteiden mukaista vuorovaikutusta (esim. Puuronen 2014). Työntekijä toi esille, että nuori on oman tilanteensa paras asiantuntija, ja kunnioitti nuoren näkökulmaa dialogissa (Metteri 2007). Tämän ohella nuori sai kuitenkin Vamoksen kautta apua elämäntilanteeseensa myös muualta, kun keskustelua suunnattiin sitä kohti vähitellen, nuoren omassa tahdissa. Tuen saamisen kannalta myös Järvinen (2007, 69) havaitsi palveluihin ohjaamisen tärkeänä yhteistyösuhteessa toteutuneena asiana asiakkaan näkökulmasta.

5.3 Vertaissuhteiden merkitys

Dialogisissa arvioissa välittävä vuorovaikutus sisälsi paitsi luottamusta ja dialogista työskentelyä, myös vertaissuhteista saatua tukea. Vahvojen emotionaalisten siteiden merkitys korostuu nuoruusiässä, sillä niistä saatava tuki, luottamus ja solidaarisuuden kokemukset voivat toimia pääsyyntä sosiaalisiin resursseihin varmemmin, kuin löyhien siteiden kautta (Cotterell 2007). On todettu, että vertaisilta saatu tuki voi olla ammatillista tukea merkitsevämpää nuorille (Korkiamäki 2013). Vamoksella emotionaalinen tuki, välittäminen ja luottamus, näyttäytyivät dialogisissa arvioissa kahdenkeskeisen työskentelyn ohella ryhmätoiminnassa vertaisten kesken.

Nuori: Jaa sit totaa ryhmässä rupe sin käymään aktiivisemmin ja se toi niinku sellasta vähän niinku sitä että ties ettei ole asioiden kanssa yksin ja

Essi: Mm

Nuori: Ties että on muitaki ihmisii joita kiusataan koulussa ja

Essi: Mm

Nuori: Keillä on vähän samantapasia kokemuksia

Nuori: Ömm... no se ainaki helpotti et sellanen käänne elämään et sitku näki muita ihmisiä niin tiesi ettei oo oikeesti yksin

Essi: Mm

Työntekijä: Mm

Nuori: Jaa ties että on muitakin keillä on vähän samankaltaisia kokemuksia

Essi: Mm

Työntekijä: Joo

Nuori kuvasi, että ryhmässä käyminen oli tuonut hänelle tunteen, ettei ole asioiden kanssa yksin tavatessaan Vamoksen ryhmässä muita nuoria, joilla oli samankaltaisia kokemuksia. Vaikka ammatillisessa työskentelysuhteessa voidaan sosiaalista kipua poistaa empaattisella ja hyväksyvällä kuuntelemisella, on vertaissuhteista saatu emotionaalinen tuki nuoruusiässä hyvin keskeistä (Korkiamäki & Ellonen 2010). Tällöin tunnustusta ja hyväksyntää inhimillisessä kanssakäymisessä (Juhila 2018) saa ikätovereilta, samassa tilanteessa olevilta vertaisilta yhteisön jäsenenä. Nuoren kuvaama vaikeiden kokemusten jakaminen ryhmässä oli ollut hänelle merkityksellistä, sillä kouluryhmässä vuorovaikutus näyttäytyi negatiivisena hänen elämässään. Tällöin Vamoksen ryhmätoiminta oli muodostunut vertaisten joukoksi, jossa nuori pystyi jakamaan kokemuksensa ulkopuolisuuden tunteesta toisaalla, ja saada välittämistä ja luottamusta, tunnustusta, osakseen (Juhila 2018).

Nuori kertoo, että hän koki helpottavana käänteenä elämäänsä ryhmätoiminnan, jossa tapasi muita ihmisiä. Tällöin hänelle oli muodostunut kokemus siitä, ettei ole yksin, ja muilla on samankaltaisia kokemuksia. On todettu, että joissakin tapauksissa nuorten keskinäiset suhteet ovat jopa työskentelysuhdetta merkittävimpiä syrjäytymisen ehkäisemisessä. Myös auttamistyön mahdollistamat suhteet voivat tuoda tällaisen suojaavan kokemuksen. (Korkiamäki 2013.) Hyväksynnän saaminen muilta on keskeisessä asemassa kaikessa kanssakäymisessä, myös ammatilaiskontaktien ulkopuolella. Dialogisissa arvioissa näyttäytyi, että Vamos tarjoaa juuri tästä syystä niin tärkeää apua varhaisnuorille, sillä välittämisen kokemukseen sisältyvät merkitykset tulivat esille sekä työntekijän kanssa työskentelystä, että vertaissuhteista. Tunnustuksen teema laajenee koskemaan koko sitä yhteisöä, jossa elämme (Juhila 2018).

Vertaissuhteissa välittävän vuorovaikutuksen sisällöt näyttäytyivät ryhmässä yhdessä tekemisen ja olemisen kautta dialogisissa arvioissa. Yhdessä tekemisen nuoret kertoivat esimerkiksi antavat etäisyyttä muutoin mielessä pyöriviin ikäviin asioihin. Toisaalta yhdessä tekeminen oli Vamoksen ryhmissä myös keskeistä sisältöä, johon myös työntekijä totesi, että nuoret viihtyivät aikuisen vetämässä ryhmässä hyvin myös keskenään:

Työntekijä: Te olitte kyl semmonen semmonen porukka että et et et teillä tuntu olevan hauskaa myös keskenään

Nuori: mm

Työntekijä: Et mitä ikinä tehtiin niin

Työntekijä: Niin totaa, oli hyvä porukka

Vamoksen ryhmissä ei ollut keskiössä se, mitä varsinaisesti tehtiin, vaan hyvä henki ja ilmapiiri. Vaikka ryhmät olivat työntekijän vetämiä, oli niissä usein tärkeämpää nuorille se, mitä vertaissuhteissa tapahtui, ja että tällainen kontakti muihin samassa tilanteessa oleviin mahdollistui ryhmätoiminnan myötä. Yhteistä tekemistä ja ryhmäkertoja olisi toivottu olevan enemmänkin ja useampia kertoja viikossa. Nuorille oli tärkeää, että ryhmä kokoontui säännöllisesti ja siellä tapasi muita nuoria. Mieleen jääneet tapahtumat ryhmistä olivat usein arkisia, kuten yhteisiä välipala- ja ulkoiluhetkiä.

Essi: Mitäs sit sillon ku sä ämm, se alko niinku loppumaan se ryhmä niin mitä mitä sä siitä muistat

Nuori: siin vikan päivän ennenku tää loppu ni me pelattiin lautapelei

Työntekijä: Mm

Nuori: sit me eiks me tehty joku piparkakkutalo tai joku semmonen

Työntekijä: mm-mm

Nuori: Jaa, sit me syötiin tääl riisipuuroo ja sit pelattiin Uunoo

Työntekijä: Mm, niin se tais olla se pikkujoulukerta

Työntekijä: niin, sillon

Nuori muistelee ryhmätoiminnan loppumiseen liittyneitä hetkiä työntekijän kanssa, johon liittyneet hetket olivat jääneet hänelle erityisesti mieleen. Vamoksen ryhmästä muodostui tärkeä joukko vertaissuhteita, joissa nuori oli viihtynyt. Nuoren ja työntekijän dialogisissa arvioissa yhdessä tekeminen näyttäytyi keskeisenä, sekä se, että ryhmä toimi myös keskenään hyvin. Työntekijä toi esille, että ryhmässä asioita tehtiin hyvässä hengessä.

Tämänkaltainen vuorovaikutus mahdollistaa nuorille kiinnittymisen yhteisöön, jolla on havaittu olevan keskeinen merkitys nuoren toimintakyvylle (Alanen ym. 2014, 24).

Työntekijä: Ootteks te ollu nyt ryhmässä yhteydessä

Nuori: Joo

Essi: Mm

Työntekijä: okei, hyvä, se eli se whatsapp-ryhmä niinku toimii

Nuori: joo

Nuori kertoo, että he pitävät edelleen ryhmän kanssa yhteyttä Vamos-toiminnan päättymisen jälkeenkin. Vamos-ryhmän vertaisista oli jäänyt Vamos-työskentelyn päätyttyä nuorelle merkityksellisiä. Katson, että tässä tapauksessa ammatillisessa kontekstissa luoduilla sosiaalisilla suhteilla on ollut nuorelle tärkeä merkitys sosiaalisen pääoman, sekä tunnustamisen laajentuessa luottamukseksi ympäröivää yhteisöä kohtaan (Korkiamäki 2013; Juhila 2018).

Vertaissuhteissa välittävän vuorovaikutuksen sisällöt todentuivat ryhmässä kokemusten jakamisen, yhdessä tekemisen ja olemisen kautta. Yhdessä tekeminen Vamoksen ryhmässä toi etäisyyttä muutoin mielessä pyöriviin ikäviin asioihin. Toisaalta yhdessä tekeminen oli Vamoksen ryhmissä keskeistä sisältöä ylipäättään. Dialogisissa arvioissa näyttäytyi, miten sillä, mitä tehtiin ei niinkään ollut merkitystä, vaan yhteiset hetket ryhmissä itsessään olivat jääneet nuorten mieleen. Eräs nuori kuvaili, että vaikka tapaamiskerralla olisi ollut keskiössä jokin suunniteltu tekeminen, oli vierustoverin kanssa jutteleminen tätäkin houkuttelevampaa. Myös työntekijän näkemys ryhmistä näyttäytyi positiivisena, nuoret viihtyivät aikuisen vetämässä ryhmässä työntekijän mukaan hyvin myös keskenään.

Vamoksella varhaisnuoret kokivat, että ryhmään oli mukava tulla, ja ryhmässä sai etäisyyttä mielessä pyöriviin vaikeisiin asioihin, sekä puhumalla, että tekemällä. Varhaisnuoret kokivat tärkeänä muiden saman ikäisten tapaamisen, sekä sen, että asioita pystyi jakamaan, mutta myös kokemuksen yhteenkuuluvuudesta ja yhdessä tekemisestä. Tärkeäksi kokemukseksi muodostui vertaissuhteissa tieto siitä, ettei ole asioiden kanssa yksin. Välittävä vuorovaikutus ryhmässä sisälsi tunnustusta, hyväksytyksi tulemistä

ryhmän jäsenenä ja sosiaalista tukea muilta samassa tilanteessa olevilta (Juhila 2018)
Tunnustus ja sosiaalinen tuki näyttäytyivät dialogisissa arvioissa yhdessä tekemisenä, sekä asioiden jakamisena Vamoksen ryhmässä, johon sisältyi tunne, ettei ole asioiden kanssa yksin.

6 YHTEENVETO

Olen tässä pro gradu- tutkielmassa tarkastellut välittävää vuorovaikutusta työskentelyperiaatteena varhaisnuorten parissa tehtävässä etsivän työn työskentelyssä. Tutkielman aineisto on kerätty 19.2.–13.3.2019. Aineisto koostuu kolmesta dialogisen arvioinnin tilanteesta, joissa oli läsnä varhaisnuori, nuorelle tuttu Vamoksen työntekijä sekä minä haastattelijana. Dialogisen arvioinnin menetelmällä (esim. Järvinen 2015) tehdyt haastattelut on toteutettu Vamoksen tiloissa. Halusin selvittää, mitä nuoret ja työntekijät kertovat välittävästä vuorovaikutuksesta työskentelyperiaatteena Vamoksen työskentelyssä.

Aineistonkeruumenetelmänä käyttämäni dialoginen arvio (ks. esim. Järvinen 2015) soveltui tähän tutkimukseen siksi, että pääsin osalliseksi työntekijän ja nuoren dialogia, jotka tunsivat toisensa entuudestaan. Tavoitteeni oli päästä tarkastelemaan läheltä, mitä varhaisnuori ja työntekijä kertoivat yhteisestä työskentelystään Vamoksella. Etsin vastausta kysymykseen, mitä sisältöjä välittävä vuorovaikutus työskentelyperiaatteena sai varhaisnuorten ja työntekijöiden dialogisissa arvioissa.

Dialogisen arvioinnin tilanne oli erityinen, sillä keskustelun osapuolet olivat toisilleen tuttuja, verrattuna esimerkiksi entuudestaan minulle tuntemattoman nuoren haastatteluun kahden kesken. Tällainen aineistonkeruutapa oli tärkeää tässä tutkielmassa siksi, että työskentelyn muistelua ja arviointia tuotettiin yhdessä, sekä varhaisnuoren että työntekijän toimesta, ja dialogi tapahtui sille osoitetussa tilanteessa tutkimusta varten (vrt. Pösö 2004). Dialogisen arvion tilanteissa nuori ja työntekijä tapasivat toisensa jo heidän työskentelynsä päätyttyä, joten tilanteissa oli läsnä muistelemisen henki, jota tavoittelin. Dialogisen arvion menetelmässä on keskeistä se, että työntekijä ja asiakas pyrkivät mahdollisimman tasavertaisina arvioimaan työskentelyä, jossa on kuitenkin läsnä valtaa. Tällöin arviointiin voi nousta käytäntöjä, joita työntekijät ovat pitäneet itsestään selvinä, ja asiakkaan äänelle annetaan mahdollisuus tällaisten asioiden esiin tuomisessa (Järvinen 2015, 62–63). Toteuttamassani dialogisissa arvioissa oli kohtia, joissa varhaisnuori toi keskusteluun

esimerkiksi työntekijöiden vaihtuvuuden. Katson, että juuri tällaiset huomiot ovat mahdollisia dialogisissa arvioissa, joissa tarkoituksena on kuulla erilaisia ääniä tasavertaisina, yhteistä työskentelyä arvioiden. Siten kuuluviin pääsevät myös usein arviointiprosesseissa marginaaliin jäävät asiakkaiden äänet (Järvinen 2015, 62).

Dialogisen arvion tavoitteita ovat työskentelyn muistelemine yhdessä, tutkimine ja arviointi (Järvinen 2015,63). Dialogisen arvion menetelmä pitää kuitenkin sisällään valta-asetelman työntekijä- asiakassuhteesta, jotka eivät ole koskaan, myöskään etsivässä työssä, symmetrisiä (Mönkkönen 2018). Dialogisten arvioiden valossa Vamoksen työskentely näyttäytyi hyvin positiivisena kokemuksena varhaisnuorille. Tämä saattoi tietenkin johtua myös siitä, että tutkimukseen valikoituneet varhaisnuoret olivat kokeneet Vamoksen hyödyttäneen heitä elämässään, ja osallistuneet siksi myös tutkimukseen. Toisaalta mietin, voiko tutkimusmenetelmän valinta vaikuttaa siihen, että kokemukset näyttäytyivät niin positiivisessa valossa, ja pääsivätkö kaikki äänet kuitenkin kuuluviin dialogisen arvion vahvuutena pidetyn tavoitteen lailla? Vamoksen ryhmätoimintaa olisi ollut ehkä mielekästä tarkastella myös ryhmähaastatteluna, jossa olisin tavannut samalla kerralla useampia nuoria samasta Vamos-ryhmästä. Kaiken kaikkiaan dialogiset arviot sisälsivät sekä työntekijöiden että varhaisnuorten kertomina monipuolista sisältöä. Se, pystyivätkö osapuolet tämänkaltaisessa haastattelutilanteessa sanomaan asioita suodattamatta, jäi avoimeksi. Katson kuitenkin, että dialogisen arvion vahvuus on intensiivisen kahdenkeskeisen työskentelysuhteen tarkastelussa, jossa omasta mielestäni onnistuin tämän tutkielman aineistonkeruussa.

Valta-asetelmien ohella jäin pohtimaan omaa haastattelijan rooliani dialogisen arvion tilanteissa. Järvinen (2015, 63) toteaa, että tutkijan rooli dialogisen arvioin prosessissa on aina erilainen, sillä tutkijalla ei ole samanlaista kokemustietoa kyseisistä asiakas-työntekijäsuhteista. Oma kokemukseni oli, että osapuolet kertoivat paljon yhdessä, ja keskustelusta välittyi vahvasti dialogisuus työskentelyotteena Vamoksella, joka osaltaan edisti myös dialogista arviointia. Jättäydyin itse melko lailla keskustelun ulkopuoliseksi, sillä varhaisnuorilla ja työntekijöillä riitti paljon keskusteltavaa ilman että olisin esimerkiksi jakanut puheenvuoroja aktiivisesti. Otin toki uusia aiheita esille ja pidin keskustelua teemoissa, joita olin etukäteen suunnitellut, mutta muuten kriittisen kysyjän

ja vastavuoroisen keskustelun edistäjän roolit, jotka Järvinen (2015) mainitsee keskeisiksi haastattelijan rooleiksi dialogisen arvion tilanteissa, jäivät minulta ohuiksi.

Toisaalta toimin kuitenkin dialogin mahdollistajana, joka sekin on keskeinen haastattelijan rooli dialogisen arvion menetelmässä (Järvinen 2015). Katsoin, että työntekijät ottivat dialogisen arvion tilanteissa puheeksi sisällöltään keskeisiä asioita kunkin varhaisnuoren työskentelyprosessissa, joten en kovinkaan usein itse kysynyt tarkemmin työskentelystä. Dialogisista arvioista välittyi yhteisen työskentelyn historia, sekä se, että työskentelyssä oli tutkimukseen osallistuneiden varhaisnuorten kanssa onnistuttu, sillä muistoja pystyttiin jakamaan ja tuottamaan hyvässä hengessä. Dialoginen arviointi on tämän kokemuksen perusteella kiinnostava ja hyödyllinen haastattelumetodi, jolla voi päästä tarkastelemaan läheltä asiakas-työntekijäsuhteita, mutta tutkimuksessa myös muita, kahdenkeskeisiä tiiviitä suhteita. Sekä tiiviissä yhteistyösuhteessa olleet, tässä tapauksessa asiakas ja työntekijä, mutta myös ulkopuolinen tutkija, tekevät tämänkaltaisesta haastattelutilanteesta ainutlaatuisen.

Analysoin dialogisen arvion menetelmällä keräämääni aineistoa aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin tarkastellen, mitä sisältöjä välittävä vuorovaikutus saa dialogisissa arvioissa. Tarkastelin, mistä dialogeissa keskusteltiin välittävän vuorovaikutuksen kohdalla. Havaitsin dialogeista kolme teemaa, jotka liittyivät välitetyksi tulemisen kokemukseen. Niitä olivat luottamus ja sen kanssa työskentely, vuorovaikutuksen dialogisuus ja vertaissuhteet. Aineistoa analysoidessani en kiinnittänyt huomiota sisältöjen rakentumiseen dialogissa, vaan pitäydyin sisällön tarkastelussa sen sijaan, että olisin tarkasti erotellut teemoissa, kenen toimesta mikäkin asia otettiin keskusteluun. Tiedostan tämän valinnan aineistolähtöisen sisällönanalyysin metodin valitessani. Aineisto ei kuitenkaan ollut riittävän kerronnallinen esimerkiksi narratiivisen analyysin käyttöön, joten pitäydyin sisältöjen analysoinnissa esimerkiksi erilaisten kertojäänten analysoinnin sijaan.

Tämän tutkielman perusteella keskeisiksi välittävän vuorovaikutuksen sisällöiksi dialogisissa arvioissa määrittyivät luottamuksen luominen varhaisnuoreen, dialoginen vuorovaikutus työskentelysuhteessa, sekä vertaisilta saatu sosiaalinen tuki ja yhdessä

tekeminen Vamoksen ryhmissä. Tämä tutkielma vahvisti Vamoksesta aiemman tutkimuksen (Alanen ym. 2014) tulosta siitä, että vaikka varhaisnuorilla olisi ollut vaikeutta luottaa ihmisiin elämässään ylipäättään, pystyivät he luottamaan Vamoksen työntekijöihin. Luottamuksen luominen oli työskentelyssä avainasemassa, ja siihen pyrittiin Vamoksella dialogisen työskentelyn avulla – dialoginen työskentely oli edellytys luottamuksen syntymiselle (Järvinen 2007, 62). Luottamus näyttäytyi tunnustuksen ja hyväksynnän saamisena työskentelysuhteessa sekä Vamoksen ryhmätoiminnassa, nuorten kokiessa, että heistä välitettiin Vamoksella sellaisena kuin he olivat.

Dialoginen työskentely, eli tapa olla vuorovaikutuksessa varhaisnuorten kanssa, sisälsi tämän tutkielman perusteella sekä yhteisen ymmärryksen rakentamisen prosessin, että vastavuoroisuuden periaatteella tapahtuvan kommunikaation. Vastavuoroisuus on keskeistä etsivässä nuorisotyössä, kun nuoren osallisuutta omaan elämään pyritään vahvistamaan (Puuronen 2014). Vuorovaikutuksen dialogisuus mahdollisti työskentelysuhteissa kuulluksi tulemisen, ja tunteen, että työntekijä on kiinnostunut nuoren asioista aidosti. Dialogisuus läpäisi Vamoksen työskentelyotteen laajasti. Se ulottui lähes kaikkeen, aina työskentelyn alussa pohdituista raameista yhteydenottoihin muualle.

Dialogisen työskentelyn tavoitteena on saada varhaisnuorta oman prosessinsa osalliseksi. Nuorilla oli päätäntävaltaa heitä koskevissa asioissa, kuten tapaamisten suunnittelussa, ja he olivat aktiivisia oman prosessinsa osallisia. Molempien osapuolten merkityksenannot olivat työskentelyssä keskeisiä, vuorovaikutuksessa edettiin nuoren tahdissa. Etsivässä työssä pyritään vahvistamaan nuoren itsenäistä suhdetta yhteiskuntaan (Puuronen 2014,30). Näihin tavoitteisiin pyrittiin vapaaehtoisuuteen perustuvassa työskentelysuhteessa kuulemalla molempien osapuolien ääntä. Koska muutokseen tähtäävässä auttamistyössä erilaisten näkökulmien työstäminen on keskeistä (Fook 2002; 2012), on hyvin tärkeää antaa nuorelle tilaa hänen omalle tulkinnalleen tilanteestaan. Vastavuoroisessa työskentelyprosessissa myös ristiriitaisten näkemysten esittäminen oli sallittua. Esimerkiksi erään varhaisnuoren kohdalla vastavuoroinen, nuoren tahdissa edennyt työskentely johti lopulta siihen, että nuori haki pitkien pohdintojen jälkeen lisääpua Vamoksen ulkopuolelta. Puuronen (2014,35) mukaan etsivässä työssä nuoren

oma osallisuus työskentelyprosessissa on tärkeää, sillä vain nuori toimijana, oman prosessinsa osallisena, voi toteuttaa muutoksen elämäntilanteessaan.

Aikaisemman Vamoksesta tehdyn tutkimuksen (Alanen ym. 2014) perusteella useampi kuin joka kolmas nuori uskoi asioidensa olevan paremmin tulevaisuudessa oltuaan Vamoksen toiminnassa mukana muutamia kuukausia. Dialoginen työskentely tuki tämän tutkielman perusteella nuoren osallisuutta työskentelysuhteessa, jossa nuori sai vaikuttaa siihen, mitä hänelle tapahtuu, mutta myös asianmukaisesti tarvitsemaansa apua omaan yksilölliseen elämäntilanteeseensa. Dialoginen työskentely osoitti, että nuorta kuunnellaan Vamoksella, ja asiantuntijuus on jaettua. Työntekijä ei asetu nuoren yläpuolelle, vaan rinnalle, tasavertaiseksi keskustelukumppaniksi. Kohtaamiset tapahtuivat läsnäolevassa vuorovaikutuksessa (Hänninen 2003; 2004).

Vertaiset, joita varhaisnuoret tapasivat Vamoksen ryhmissä, määrittyivät luottamuksen ja dialogisuuden ohella keskeiseksi osaksi välittävän vuorovaikutuksen sisältöä Vamoksella. Vertaissuhteissa syntyi kokemus, ettei ole yksin asioiden kanssa. Korkiamäen (2013) mukaan sosiaalisen pääoman myötä nuorten kokemukset vertaissuhteista ja vuorovaikutus määrittyivät osaksi laajempaa yhteiskunnallista kontekstia. Vertaissuhteissa saatu emotionaalinen tuki voi laajentua luottamukseksi laajemmin yhteiskunnan tasolla, kuten Juhila (2018) toteaa, saatu tunnustus ja hyväksytyksi tulemisen kokemus laajenevat yksittäisistä kohtaamisista koskemaan koko yhteisöä, jossa elämme. Laajemman yhteiskunnallisen osallisuuden näkökulmasta Vamoksen työskentelymalli on erittäin keskeistä nuorten tukemisessa, sillä Vamoksella varhaisnuoret voivat vertaissuhteissa ryhmätoiminnan kautta saada hyväksytyksi ja välitetyksi tulemisen kokemuksia vertaissuhteissa. Vamoksen rooli tästä näkökulmasta on keskeinen myös siksi, että Vamoksella välittäminen käsittää sekä yksilövalmennuksessa tapahtuvan luottamuksellisen, dialogisen suhteen valmentajan kanssa, että ryhmätyöskentelyn, jotka yhdessä voivat tukea nuorta monipuolisemmin kuin pelkkä yksilö- tai ryhmätyöskentely yksinään.

Varhaisnuoruudessa, 12-15- vuoden iässä, on riittävä tuki keskeistä turvallisen kehityksen kannalta. Mutta kenellä on vastuu haavoittuvassa asemassa olevista

varhaisnuorista? Tämän tutkielman perusteella, kuten myös aikaisemman Vamoksesta tehdyn tutkimuksen (Alanen ym. 2014) perusteella osalla Vamokselle ohjautuneista nuorista aikaisemmat palvelujärjestelmän kohtaamiset ovat olleet puutteellisia, tai niissä vuorovaikutus on koettu ahdistavaksi. Samalla koulun roolin on havaittu olevan ristiriitainen nuorten auttamisessa (Vasso 2019), mutta tunnustetaan, että varhaisnuorten kanssa työskentelevien ammattiryhmien pitäisi tunnistaa entistä paremmin esimerkiksi mielenterveyteen liittyviä teemoja. Herää vääjäämättä kysymys, kenellä on lopullinen vastuu varhaisnuorten auttamisesta, ja myös, mikä on sosiaalityön rooli tässä tehtävässä.

Vuoden 2019 Sosiaalibarometrissä todettiin, että haavoittuvassa asemassa olevien nuorten auttamiseksi keskiössä ovat esimerkiksi matalan kynnyksen kohtaamispaikat ja palvelut, mutta myös nuorille kohdennetusti sopiva tuki palvelujärjestelmässä (Eronen ym. 2019). Katson, että yhtenevä käsitys nuorten auttamisessa auttaisi palveluiden koordinoinnissa, sekä siinä, että kaikki nuoret saisivat apua ajoissa, ja myös varhainen puuttuminen toteutuisi. Nuorten on havaittu olevan kuitenkin myös esimerkiksi maantieteellisistä syistä epätasa-arvoisessa asemassa avun saannissa (Känkänen ym. 2019), joka on osaltaan syrjäyttämistä palvelujärjestelmästä. Kiinnostavia jatkotutkimusaiheita ovat tämän ikäryhmän kohdalla esimerkiksi kokemus siitä, miten varhaisessa vaiheessa on kokenut saavansa apua vaikeaan elämäntilanteeseen. Etsivää työtä ei pääsääntöisesti tehdä 12-15- vuotiaiden parissa, vaan vasta toisella asteella, joten varhaisessa vaiheessa puuttuvan sosiaalityön näkökulmasta esimerkiksi kokemukset koulukuraattorin saatavuudesta ja ylipäättään varhaisen vaiheen tuen muodot, ja puuttuminen, ovat keskiössä.

Tämä tutkielma vahvisti käsitystä siitä, että haavoittuvien ihmisryhmien auttamisessa kohtaamien on avainasemassa (Juhila 2018,184). Välittävää vuorovaikutusta ja siihen pyrkivää kohtaamista tarvitaan niin sosiaalityön, kuin muidenkin palvelujärjestelmän sektoreiden kohtaamisissa. Luottamuksen kokemukset työskentelysuhteessa voivat edesauttaa luottamusta yhteiskunnassa laajemmin (Juhila 2018), ja se, että työskentelyssä on riittävästi aikaa luottamuksen luomiselle ja dialogiselle työskentelylle, on vaikeassa elämäntilanteessa olevien nuorten kanssa työskentelyssä ensiarvoisen tärkeää.

7 LOPUKSI

Tämän tutkielman tarkoitus oli valottaa käsitystä siitä, miten välttävä vuorovaikutus etsivän työn työskentelyperiaatteena näyttäytyy haavoittuvassa asemassa olevien varhaisnuorten parissa tehtävässä työssä. Tässä tutkielmassa pääsin tarkastelemaan läheltä, mitä matalan kynnyksen palvelussa mukana olleet nuoret ja työntekijät kertoivat työskentelystään. Aikaisempien tutkimusten perusteella varhaisnuorten auttamisessa on havaittu haaste palveluiden saavutettavuudessa sekä siinä, että nuoren asioista olisi kokonaiskäsitys yhdellä työntekijällä (Aaltonen ym. 2015; Känkänen ym. 2019). Vamos pyrkiikin matalan kynnyksen palveluna, jossa sovelletaan etsivän työn periaatteita, vastaamaan tähän haasteeseen. Matalan kynnyksen kohtaamispaikka, sekä etsivän työn periaatteiden soveltaminen nuorten auttamisessa vastaavat paitsi saavutettavuuden haasteeseen, myös laajemmin nuorten tarpeisiin heidän vaikeissa elämäntilanteissaan. Kolmannella sektorilla on usein myös enemmän aikaa kohdata nuoria, joka on keskeistä haavoittuvien ihmisryhmien auttamisessa (Juhila 2018,184).

Vaikka Vamoksen kohtaamisen tapa, välittävä vuorovaikutus, näyttäytyi tutkielmani valossa erittäin keskeisenä ja positiivisena asiana nuorten auttamisessa, pohdin, mitä nuorten elämässä tapahtui Vamos-työskentelyn jälkeen. Vamoksen jälkeen konkreettinen apu nuorten elämässä jäi tässä tutkimuksessa avoimeksi. Tarkoitukseni ei myöskään ollut tarkastella varhaisnuorten hyvinvointia tai sen muutoksia ennen Vamosta ja työskentelyn myötä, vaan olin kiinnostunut Vamoksen työskentelytavasta, välittävästä vuorovaikutuksesta, nuorten ja työntekijöiden kertomana.

Lisäksi jäin miettimään, miksi auttamisjärjestelmän aikaisemmat kohtaamiset olivat olleet riittämättömiä tai liian ohuita, ja tunnustan sen, ettei kolmas sektorin toiminnan kuuluisi paikata julkisen sektorin, esimerkiksi koulujärjestelmän riittämättömän tuen aukkoja. Esimerkiksi oppimisvaikeudet ja koulukiusaaminen ovat asioita, joihin nuoret ovat lakien mukaan oikeutettuja saamaan tukea koulussa. Kuitenkin myös aikaisemman

Vamoksesta tehdyn tutkimuksen mukaan kouluun liittyvät vaikeudet olivat useiden nuorten kohtaamia asioita ennen Vamos-työskentelyä (Alanen ym. 2014).

Vuorovaikutuksen tapa, joka oli keskeistä Vamoksen työskentelyssä, näyttäytyi merkityksellisenä välitetyksi tulemisen kannalta. Vamoksella luottamuksen luomiseen käytettiin paljon aikaa, ja nuoret saivat olla omia itsejään vuorovaikutussuhteissa. Intensiivisen kahdenkeskeisen työskentelyn lisäksi nuoret pystyivät tapaamaan muita samoissa tilanteissa olevia nuoria Vamoksen ryhmissä. Tämä tutkielma vahvisti käsitystä siitä, että Vamoksen vahvuus on etenkin työskentelyn tavassa, jossa keskeistä on luottamus, vuorovaikutuksen tasavertaisuus ja turvallisessa ympäristössä muiden nuorten tapaaminen (Alanen ym. 2014). Tämän tutkielman dialogisissa arvioissa nämä näyttäytyivät dialogisen vuorovaikutuksen kautta, jossa molemmat osapuolet tulivat kuulluksi, ja nuori pystyi luottamaan työntekijään tasavertaisena keskustelukumppanina.

Tämän tutkielman perusteella Vamoksen työskentelyssä vahvuutena nuorista välittämisessä on myöskin se, että Vamoksella hyödynnetään sekä yksilötyöskentelyä, että ryhmämuotoista työskentelyä nuorten auttamisessa. Tässä voi olla monenlaisia vaikutuksia nuorten hyvinvointiin. Se, että nuori pystyy luottamaan työntekijään ensin ryhmätoiminnassa, madalsi oman aineistoni valossa nuoren kynnystä lähestyä työntekijää yksilötyöskentelyn alkamiseksi. Toisaalta katson, että ylipäättään sekä yksilötyöskentelyä että ryhmämuotoista työskentelyä sisältävä tuki vastaa varhaisnuorten tarpeisiin hyvin, koska varhaisnuoruudessa keskeistä on paitsi pysyvä ja turvallinen kontakti aikuiseen, myös vertaissuhteet ja niistä saatava tuki. Vamoksen kaltaista matalan kynnyksen intensiivistä tukea tarvitsevat erityisesti nuoret, joilla ei ole saatavilla riittävää tukea siirtymissä nuoruusiässä esimerkiksi terveydentilasta, kodin olosuhteista, yksinäisyydestä tai kouluvaikeuksista johtuen. Vamoksella varhaisnuorista välitettiin, he pystyivät luottamaan työntekijöihin ja saivat välittämisen kokemuksia myös muilta varhaisnuorilta.

LÄHTEET

Aalberg, Veikko (2017) Nuoruusiän psyykkinen kehitys. Teoksessa: Kumpulainen, Aronen, Ebeling, Laukkanen, Marttunen, Puura, Sourander (toim.) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 35–42.

Aaltonen, Berg & Ikäheimo (2015) Nuoret luukulla – Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 84.

<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuoretluukulla.pdf>

Abrahamson, Peter (1995) Social Exclusion in Europe. Old Wine in New Bottles. *Drusboslovne razprave* 11 (1), 119–136.

Alanen, O., Kainulainen, S., & Saari, J. (2014) Vamos tekee vaikutuksen. Vamos-nuorten hyvinvointikokemukset ja tulevaisuuden odotukset. Helsinki: Helsingin Diakonissalaitoksen säätiön julkaisuja. <https://www.hdl.fi/wp-content/uploads/2018/01/Helsingin-Diakonissalaitos-julkaisu-vamos-tekee-vaikutuksen.pdf>

Alatalo, Mähönen, Räisänen (2017) Nuorten ja nuorten aikuisten työelämä ja sen ulkopuolisuus. TEM-analyyseja.76/2017. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79182/nuorten%20työelämä%20ja%20sen%20ulkopuolisuus%202017.pdf> viitattu 19.11.2019

Arnkil, Tom Erik & Seikkula, Jaakko (2009) Dialoginen verkostotyö. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/79883/93ae45f6-b7c4-403f-9dff-643b813972bf.pdf?sequence=1&isAllowed=y> viitattu 19.11.2019

Bahtin, Mihail (1991) Dostojevskin poetiikan ongelmia. Suom. Paula Nieminen & Tapani Laine. Helsinki: Orient Express.

Bamming, Ruth (2017) Etsivä nuorisotyö 2016. Valtakunnallisen etsivän nuorisotyön kyselyn tulokset. Aluehallintoviraston julkaisuja 31/2017.

<https://www.avi.fi/documents/10191/8064383/Julkaisu-31-LSSAVI.pdf/4e4bdbd9-bdfc-43c2-a69a-cd314be5002a>

Bergman, Anne & Egrem, Carola (1992) Fest och Fritid. Fyra studier i finlandssvenska festtraditioner och ungdomsseder. Meddelanden från folkkultursarkivet nr 13. Helsinki: Svenska litteratursällskapet i Finland.

Bruner, Jerome (1986) Actual minds, possible words. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Cotterell, John (2007): Social Networks in Youth and Adolescence. 2nd Edition. London: Routledge.

Crockett, L. J. & Bingham, C. R. (2000) Anticipating adulthood: Expected timing of work and family transitions among rural youth. Journal of Research on Adolescence, 10, 151–172.

Ergeström, Ritva (1999) Toiminnan moniäänisyys. Tutkimus lääkärinvastaanottojen keskusteluista. Helsinki: Yliopistopaino.

Eronen, Anne & Londén, Pia & Peltosalmi, Juha (2019) Sosiaalibarometri 2019. SOSTE Suomen sosiaali-ja terveys ry.

<https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2019/10/SOSTE-sosiaalibarometri-2019.pdf>

Eronen, Tuija (2012) Lastenkoti osana elämäntarinaa – narratiivinen tutkimus lastenkodissa asuneiden kertomuksista. Väitöskirjatutkimus. Acta Electronica Universitatis Tampereensis 1183.

EUROSTAT (2017) Being young in Europe today. Statistics explained.

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Being_young_in_Europe_today_-_demographic_trends

viitattu 25.9.2019

Evans, Karen (2002) Taking Control of their Lives? Agency in Young Adult. Transitions in England and the New Germany. Journal of Youth Studies 5 (3), 245–269.

Fook, Jan (2002) Social Work. Critical Theory and Practice. London: Sage.

Fook, Jan (2012) Social Work. Critical Approach to Practice. London: Sage.

Furlong, Andy (2013) Youth studies. An introduction. London: Routledge.

Gissler, M., Kekkonen, M., Känkänen, P. (2018) Nuoret palveluiden pauloissa. Nuorten elinolo- vuosikirja 2018. Helsinki: PunaMusta Oy.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137198/THL_TEE030_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 25.11.2019

Granfelt, Riitta (1998). Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Granfelt, Riitta (2010) Syrjäytyisestä vapaaksi vankilassa? Psykososiaalisen työn merkitys vankien elämässä. Teoksessa: Laine, T., Hyväri, S., & Vuokila-Oikkonen, P. (toim.) Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi. 131–146.

Granfelt, Riitta. (2013) Asumissosiaalinen työ läsnäolotyönä – Kokemuksia naisten yhteisöstä. Teoksessa: Laitinen, Merja & Niskala, Asta (toim.) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino, 219–244.

Greeson, Johanna K.P. (2013) Foster Youth and the Transition to Adulthood. The teoretical and Conceptual Basis for natural Mentoring. *Emerging adulthood* 1 (1), 40–51.

Heikkinen, Hannu L. T. (2010) Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa: Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Jyväskylä: PS-kustannus, 143–157.

Helavirta, Susanna (2007) Lasten tutkimushaastattelu. Metodologista herkistymistä, joustoa ja tasapainottelua. *Yhteiskuntapolitiikka* 72 (2007):6.

Helne, Tuula. (2002) Syrjäytymisen yhteiskunta. Väitöskirjatutkimus. Helsinki: Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Hendry, Leo B. & Kloep, Marion (2011) Lifestyles in Emerging Adulthood: Who Needs Stages Anyway? Teoksessa: Arnett, J.J., Kloep, M., Hendry, L.B., Tanner, J.L. (toim.) *Debating Emergency Adulthood. Stage or Process?* Oxford: Oxford University Press, 77–104.

Hirvonen, Elna (2009) Nuorisotyö sosiaalisen asiantuntijuuden areenoilla. Teoksessa: Raitakari, S. & Virokannas, E. (toim.) *Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista.* Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 96. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 41–60.

Hänninen, Kaija (2003). Ensitetotarinat vammaisen lapsen syntyessä. Vanhempien ja työntekijöiden kokemuksia kohtaamisesta. Lisensiaatintutkimus. Sosiaalipolitiikan laitos. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Hänninen, Kaija (2004) Kohtaamisen kokemuksia epävarmuuden näyttämöllä. Kokemuksellinen ensitieto vammaisen lapsen syntyessä. Tutkimuksia 147. Helsinki: Stakes.

Hänninen, Sakari (2007) Johdanto. Teoksessa: Sakari Hänninen & Jouko Karjalainen & Kirsi-Marja Lehtelä (toim.) Pääsy kielletty! Poiskäännyttämisen politiikka ja sosiaaliturva. Helsinki: Stakes, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 5–19.

Hänninen, Kaija & Poikela, Ritva (2016) Toimintalähtöinen, dialoginen ja kohtaava vuorovaikutus. Teoksessa: Törrönen, Maritta, Hänninen, Kaija, Jouttimäki, Päivi, Lehto-Lundén Tiina, Salovaara, Petra, Veistilä Minna (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 148–164.

Isaacs, William (2001) Dialogi ja yhdessä ajattelemisen taito. Uraauurtava lähestyminen liike- elämän viestintään. Helsinki: Kauppakaari.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Raitakari, Suvi (2003) Sosiaalityötä menestystarinoiden tuolla puolen. Teoksessa: Satka, Mirja & Pohjola, Anneli & Rajavaara, Marketta (toim.) Sosiaalityö ja vaikuttaminen. Jyväskylä: SoPhi, 149–168.

Jokinen, Arja (2014) Onnistumisen tarinoita aikuissosiaalityössä. Teoksessa: Haverinen, Riitta & Kuronen, Marjo & Pösö, Tarja (toim.) Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus. Tampere: Vastapaino, 196–218.

Jokinen, Arja (2016) Asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välinen suhde. Teoksessa: Törrönen, Maritta, Hänninen, Kaija, Jouttimäki, Päivi, Lehto-Lundén Tiina, Salovaara, Petra, Veistilä Minna (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 138–147.

Juhila, Kirsi (2018) Aika, paikka & sosiaalityö. Tampere: Vastapaino.

Juvonen, Tarja (2015) Sosiaalisesti kontrolloitu, hauraasti autonominen. Nuorten toimijuuden rakentuminen etsivässä työssä. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura Julkaisuja 165. Paimio Unigrafia: Helsinki.

Järvinen, Minna-Kaisa (2015) Asiakas-työntekijäsuhde rikosseuraamusalalla. Dialoginen arviointi tiedontuotannon tapana. Tampere: Tampere University Press. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 1520.

Järvinen, Minna-Kaisa (2007) Asiakas-työntekijäsuhteen dialoginen arviointi kriminaalihuollossa. Rikosseuraamusalan julkaisuja 1/2007

Kalland, Mirjam & Sinkkonen, Jari (2017) Vapaaehtoistoiminta ja kansalaisjärjestöt. Teoksessa: Kumpulainen, Aronen, Ebeling, Laukkanen, Marttunen, Puura, Sourander (toim.) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 474–478.

Karisto, Antti (2016) Hyvinvointi ja vastavuoroisuus. Teoksessa: Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lundén, T., Salovaara, P., & Veistilä, M. (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 25–38.

Kehily, M.J. (2007) Understanding Youth: Perspectives, Identities and Practices. Milton Keynes: Open University Press.

Kestilä, L., Heino, T., Solantaus, T. (2011) Nuorten syrjäytyminen- epäsuotuisia polkuja aikuisuuteen. Haaste 1/2011.

Kloppenburger, R. & Hendriks, P. (2013) Outreach approaches in the private domain: an international study. European Journal of Social Work 16 (5), 605–619.

Korkiamäki, Riikka (2013) Kaveria ei jätetä! Sosiaalinen pääoma nuorten vertaissuhteissa. Väitöskirjatutkimus. Nuorisotutkimusverkosto/ nuorisotutkimusseura, julkaisuja 137. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 1307.

Korkiamäki, R. & Ellonen, N. (2010) Ikätoverisuhteet sosiaalisena resurssina yläkouluikässä. Helsinki: Nuorisotutkimusseura 10.

Kujari, Anna-Mari (2019) Onko edelleen lottovoitto syntyä Suomeen? Varsinaissuomen sosiaalialan osaamiskeskuksen (Vasso) teemaseminaari 15.1.2019, Turun yliopisto.

Kulmala, Anna & Valokivi, Heli & Vanhala, Anni (2003) Sosiaalityön kohtaamisia asiakkaiden kertomana. Teoksessa Satka, Mirja & Pohjola, Anneli & Rajavaara, Marketta (toim.) Sosiaalityö ja vaikuttaminen. Jyväskylä: SoPhi, 125–146.

Kuula, Arja. (2011) Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Kuure, Tapio (2001) Asuminen ja muuttoliike. Teoksessa: Kuure, Tapio (toim.) Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorten elinolot-vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 16. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 23–30.

Känkänen, P., Kekkonen, M. & Gissler, M. (2019) Nuorten palvelusolmut auki. Tutkimuksesta tiiviisti 9. Terveiden ja Hyvinvoinnin Laitoksen julkaisuja.
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137925/URN_ISBN_978-952-343-310-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 25.11.2019

Lahtinen, Nina (2012) Oppilaan oikeudet ja vanhempien vastuu. Opetus 2000. Jyväskylä: PS-kustannus.

Lastensuojelulaki 417/2007.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lastensuojelulaki> Viitattu 1.11.2019

Linnankangas, Ritva & Suikkanen, Asko (2004) Varhainen puuttuminen nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2004:7, 13–29.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74401/Selv200407.pdf?sequence>

Luomanen, Jari & Nikander, Pirjo (2017) Haavoittuvat haastateltavat? Teoksessa Hyvärinen, Ruusuvuori & Nikander (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 287–296.

Lyubomirsky, Sonja (2008) The How of Happiness: A New Approach to Getting the Life You Want. New York: Penquin Press.

Mayer, K.U. (1986) Structural constraints on the life course. Human Development, 29, 163–170.

McCarthy, B., Williams, M., Hagan, J. (2009) Homeless youth and the transition to adulthood. Teoksessa: Furlong, Andy (toim.) Handbook of Youth and young Adulthood. New perspectives and agendas. London: Routledge, 232–239.

Me-säätiö & THL (2018) Syrjäytymisen dynamiikka – datatyökalu.

<http://data.mesaatio.fi/syrjaytymisen-dynamiikka/> Viitattu 19.11.2018

Metteri, Anna. (2007) Dialogisuus. Teoksessa Mirja Satka, Ilse Julkunen, Tero Meltti & Laura Yliruka (toim.) Käytännönopetuksen aakkoset – Praktälärens ABC. Helsingin yliopisto, Yhteiskuntapolittisen laitoksen tutkimuksia 2, 36–40.

Metteri, Anna (2012) Hyvinvointivaltion lupaukset, kohtuuttomat tapaukset ja sosiaalityö. Väitöskirjatutkimus. Tampere: Acta Universitatis Tampereensis 1778.

Merino, R. & Garcia, M. (2006) Emancipation enlargement and the acquisition of young people in Catalonia. Young. Nordic Journal of Youth Research 14 (1), 33–47.

Mikkonen, Mika & Kauppinen, Jaana & Huovinen, Minna & Aalto, Erja (2007) Etsivä työ Euroopan syrjäytyneiden väestönsien parissa: suuntaviivoja yhdenmukaisiin etsivän työn palveluihin. Amsterdam: Foundation Regenbook AMOC, Correlation Network.

Miles M.B. & Huberman A.M. (1994) Qualitative data analysis. (2.ed.)
California: Sage.

Morrow, Virginia (1999) Conceptualising Social Capital in Relation to the WellBeing of Children and Young People: a Critical Review. The Sociological Review 47 (4), 744–765.

Myllyniemi, Sami & Berg, Päivi (2013) Nuoria liikkeellä! Nuorten vapaa-aikatutkimus 2013. Verkkojulkaisuja (Nuorisotutkimusseura) ISSN

https://issuu.com/tietoanuorista/docs/nuorten_vapaa-aikatutkimus_2013 Viitattu

3.4.2019

Myrskylä, Pekka. (2012) HUKASSA - Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? EVA-analyysi No 19 1.2.2012

<https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf>

Männikkö, Jaana. (2011) Etsivän nuorisotyön ja työotteen pika-analyysi. Helsinki: Kaupunki-innovaatiot hanke.

<https://docplayer.fi/495655-Etsivan-nuorisotyön-ja-työotteen-pika-analyysi-kaupunki-innovaatiot-hanke-kesakuu-2011-jaana-mannikko.html>

Määttä, Anne (2012) Perusturva ja poiskäännyttäminen. Väitöskirjatutkimus. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A tutkimuksia 36. Tampere: Juvenes Print Oy.

Mönkkönen, Kaarina (2002) Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena. Vastaamisen, vallan ja vastuun merkitys sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa. Väitöskirjatutkimus. Kuopio: Kuopion yliopiston painatuskeskus.

Mönkkönen, Kaarina (2018) Vuorovaikutus asiakastyössä. Helsinki: Gaudeamus.

Nuorisolaki 1285/2016.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161285?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Nuorisolaki> Viitattu 1.11.2019

Nuorisotakuu: <https://nuorisotakuu.fi/tietoa-nuorisotakuusta>

Viitattu 5.11.2018

Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. (2014) Ihmisen psykologinen kehitys. Juva: PS-kustannus.

Oppilas-ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2013/20131287?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=oppilas-ja%20opiskelijahuoltolaki> Viitattu 1.11.2019

Paaso, Kati. (2018) Merkityksellisiä polkuja – tarinoita lastensuojelun jälkihuollon merkityksellisyydestä. Lisensiaatintutkimus. Turku: Turun yliopisto.

Palola, E., Hannikainen-Ingman K. & Karjalainen, V (2012) Nuoret koulutuspudokkaat sosiaalityön asiakkaina - tapaustutkimus Helsingistä. Raportti 29/2012. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-632-8>

Payne, Malcolm (2005) Modern social work theory. UK: Palgrave Macmillan.

Perusopetuslaki 1998/628.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perusopetuslaki> Viitattu 24.10.2019

Pohjola, Anneli (2001) Nuorten myyttinen ongelmallisuus. Teoksessa: Suutari, Minna (toim.) Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 20. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 187–204.

Putnam, Robert E. (1993) Making democracy work: Civic traditions in modern Italy, Princeton, New Jersey: Princetown University Press.

Putnam, Robert E. (2000) Bowling alone: The collapse of revival of American community. New York: Simon & Schuster.

Puuronen, Anne. (2014) Etsivän katse. Etsivä nuorisotyö ammattina ja ammattialan kehittäminen- näkökulmia käytännön työstä. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 70.

http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/etsivan_katse.pdf

Pölkki, Pirjo (2008) Osallistaa ja suojella. Näkökulmia lasten suojelua koskevan tutkimuksen eettiseen perustaan. Teoksessa: Anna-Maija Pietilä ja Helena Länsimies-Antikainen (toim.) Etiikkaa monitieteisesti. Pohdintaa ja kysymyksiä. Kuopio: Kuopion yliopisto, 171–187.

Pösö, Tarja (2004) Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. STAKES Tutkimuksia 133.

Raitakari, Suvi & Juhila, Kirsi (2011) Moraalinen järjestys ja aikuisuuden odotukset ammatillisessa vuorovaikutuksessa: esimerkkinä mielenterveyskuntoutus. Teoksessa: Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin, Marja (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-kustannus, 189–21.

Rantanen, Jarkko (2011) Tunteella! Voimaa tekemiseen. Helsinki: Talentum.

Rhodes, Tim (1996) Outreach work with drug users: principles and practice. Council of European Publishing.

Riikonen, Eero. (1992) Auttamistyön ongelmakäsitykset ja haastattelukäytännöt. Ongelmakielestä kompetenssikieleen. Helsinki: Kuntoutussäätiö.

Romakkaniemi, Marjo. (2011) Masennus. Tutkimus kuntoutumisen kertomusten rakentumisesta. Väitöskirjatutkimus. Acta Electronica Universitatis Lapponiensis 78.

Ruuskanen, Petri (2002) Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi: Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Jyväskylä: PS-kustannus.

Rönkä, A (1999). The Accumulation of Problems of Social Functioning. Outer, Inner and Behavioral Strands. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 148. Jyväskylä 1999.

Saari, Juho (2015) Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Salmi, Minna & Mäkelä, Jukka & Perälä, Marja-Leena & Kestilä, Laura (2012) Lapsi kasvaa kunnassa- miten kunta voi tukea lasten hyvinvointia ja vähentää syrjäytymisen riskejä. Päätösten tueksi 1/2012, Terveiden ja Hyvinvoinnin Laitos.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90826/URN_ISBN_978-952-245-690-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Seikkula, Jaakko & Arnkil, Tom Erik (2005) Dialoginen verkostotyö. Helsinki: Tammi.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Koulutuksen keskeyttäminen [verkkojulkaisu ISSN=1798-9280. 2017, Liitetaulukko 1. Lukiokoulutuksessa, ammatillisessa koulutuksessa, ammattikorkeakoulukoulutuksessa ja yliopistokoulutuksessa keskeyttäminen lukuvuosina 2000/2001–2016/2017, % . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 18.11.2019].

Saantitapa: http://www.stat.fi/til/kkesk/2017/kkesk_2017_2019-03-14_tau_001_fi.html

Suomen virallinen tilasto (SVT): Koulutuksen keskeyttäminen [verkkajulkaisu].

ISSN=1798-9280. 2017, Liitetaulukko 3. Peruskoulun koulupudokkaat lukuvuosina 1999/2000–2017/2018 . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 18.11.2019].

Saantitapa: http://www.stat.fi/til/kkesk/2017/kkesk_2017_2019-03-14_tau_003_fi.html

Susman, E.J. & Rogol, A. (2004) Puberty and psychological development. Teoksessa: R.M. Lerner & L. Steinberg (toim.) Handbook of adolescent psychology. New York: Wiley, 15–44.

Särkelä, Antti. (2001) Välittäminen ammattina. Näkökulmia sosiaaliseen auttamistyöhön. Helsinki: Vastapaino.

Toikko, Timo (2013) Aikuissosiaalityön tila. SOS-hankkeen työntekijäkyselyn tulokset. SOS-hanke. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2012) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan mietintö 2009. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakkoarvioinnin järjestämiseksi. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta.

<https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf> Viitattu 19.11.2018

Törrönen, Maritta (2016) Johdatus vastavuoroiseen sosiaalityöhön. Teoksessa: Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lundén, T., Salovaara, P., & Veistilä, M. (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 11–21.

Varsinaissuomen sosiaalialan osaamiskeskuksen (Vasso) teemaseminaari 15.1.2019
”Onko edelleen lottovoitto syntymä Suomeen?” Turun yliopisto.

Välimaa, Raili (2000) Nuorten koettu terveys kysely aineistojen ja ryhmähaastattelujen valossa. *Studies in Sport, Physical Education and Health* 68. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto

Westberg, Annika (2004) Forever young? Young People’s Conception of Adulthood: The Swedish Case. *Journal of youth studies* 7 (1), 35–53.

Wihersaari, Jari (2011) Kohtaaminen – opettajuuden ydin? Tampere: Tampere University Press. *Acta Universitatis Tamperensis* 1577.

Åhman, Helena (2012) Mielen johtaminen organisaatiossa. Helsinki: Sanoma Pro.

LIITTEET

Liite 1: Osallistumiskutsu tutkimukseen

Osallistumiskutsu tutkimukseen

Turun yliopiston sosiaalityön opiskelija Essi Mäkinen on tekemässä pro-gradu tutkielmaa Helsingin Diakonissalaitoksen Vamokseen. Hänen tekemänsä tutkielman avulla tuomme näkyväksi työtä, jota Vamoksessa on tehty 12-15-vuotiaiden nuorten kanssa. Tähän tarvitsemme apuanne ja siksi lähestymme Teitä tällä osallistumiskutsulla tutkimukseen.

Nuorene on osallistunut Vamos valmennukseen vuoden 2018 aikana. Toivomme teidän keskustelevan nuorene kanssa siitä, olisiko hän valmis jakamaan tarinansa siitä millaista apua hän koki saavansa Vamoksesta. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, eikä siitä koidu nuorelle tai hänen läheisilleen minkäänlaista haittaa tai esteitä avunsaannille jatkossa. Nuorella on oikeus keskeyttää osallistumisensa missä vaiheessa tahansa. Tutkimuksen aineisto kerätään dialogisen arvion menetelmällä, jossa paikalla on nuori, Vamoksen työntekijä (pyrimme saamaan paikalle nuoren kanssa työskennelleen valmentajan) sekä tutkimuksen tekijä Essi Mäkinen. Haastattelut nauhoitetaan ja materiaalia käytetään vain tähän tutkimukseen. Tallenteet hävitetään asianmukaisesti tutkimuksen teon päätyttyä. Haastattelumateriaalia käsitellään anonymisti, henkilötietoja ei kerätä. Tutkimus valmistuu joulukuuhun 2019 mennessä ja julkaistaan Turun yliopiston sähköisessä tietokannassa. Kiitoksena tutkimukseen osallistumisesta nuori saa Finnkinon elokuvalipun.

Nuorten palveluiden vaikuttavuutta tulisi perustella entistä enemmän nuorten hyvinvoinnin lisääntymisellä. Helsingin Diakonissalaitoksen Vamos on yhteiskunnallisella tasolla merkittävä taho syrjäytymisen ehkäisyn parissa tehtävässä työssä Suomessa kahdeksalla paikkakunnalla. Vamoksen toiminta

on mahdollistanut monelle nuorelle hyvinvoinnin lisääntymisen ja elämänlaadun parantumisen.

Osallistuminen

Tutkimusta varten alaikäiset tarvitsevat huoltajan suostumuksen, jonka voi tulla allekirjoittamaan Vamokselle 13. tai 14.2. jolloin paikalla ovat tutkija Essi Mäkinen, Vamoksen valmentaja ja Vamoksen yksikönjohtaja. Tällöin on mahdollista esittää myös mahdollisia lisäkysymyksiä tutkimuksesta ja sopia nuoren haastatteluaika. Haastattelu kestää noin tunnin ja toteutus alkaa viikosta 9. Kerrothan ilmoittautumisen yhteydessä myös, sopiiko sinulle tulla Vamokselle 13. tai 14.2. allekirjoittamaan huoltajan suostumus. Mikäli tämä ei sovi, voit ehdottaa sopivaa aikaa, jolloin nuoren haastattelu voidaan toteuttaa ja huoltaja pääsee mukaan täyttämään suostumuslomakkeen.

Toivomme lämpimästi, että suhtaudutte tähän tutkimuspyyntöön myönteisesti.

Vamos-terveisin,

yksikönjohtaja

Vamos

Liite 2: Huoltajan suostumus alaikäisen tutkimukseen osallistumisesta

Huoltajan suostumus alaikäisen tutkimukseen osallistumisesta

Pro gradu- tutkielma

Varhaisnuorten tarinoita Vamoksesta
Essi Mäkinen

Tutkimukseni on sosiaalityön pro-gradu tutkielma Turun yliopistolle, jonka toteutan yhteistyössä Vamoksen kanssa. Tutkimuksessa selvitetään varhaisnuorten tarinoita avunsaannista Vamoksesta. Varhaisnuorten tarinat kerätään dialogisen arvion menetelmällä, ja haastattelutilanteessa on läsnä varhaisnuori, nuoren kanssa Vamoksella työskennellyt työntekijä sekä haastattelija. Dialogit äänitetään jatkokäsittelyn helpottamiseksi ja hävitetään tutkimuksen valmistuttua. Tutkimuksen tulokset julkaistaan sähköisessä muodossa Turun yliopistossa.

Minulle on selvitetty yllä mainitun tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät. Olen tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, ja sen voi keskeyttää milloin tahansa. Olen myös tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen ei aiheuta minulle minkäänlaisia kustannuksia, henkilöllisyyteni jää vain tutkijan tietoon, nuortani koskevaa aineistoa käytetään vain kyseisen tutkimuksen tarkoitukseen ja aineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Suostun siihen, että huollettavaani haastatellaan _____ ja hänen antamiaan tietoja käytetään kyseisen tutkimuksen tarpeisiin.

Voin halutessani keskeyttää tutkimukseen osallistumisen milloin tahansa, ilman että minun täytyy perustella keskeyttämistäni tai että se vaikuttaa huollettavani asiakassuhteeseen.

Päiväys _____

Tutkittavan huoltajan allekirjoitus ja nimenselvennys

Liite 3: Työntekijän suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Työntekijän suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Pro gradu- tutkielma

Varhaisnuorten tarinoita Vamoksesta

Essi Mäkinen

Tutkimukseni on sosiaalityön pro gradu- tutkielma Turun yliopistolle, jonka toteutan yhteistyössä Vamoksen kanssa. Tutkimuksessa selvitetään varhaisnuorten tarinoita avunsaannista Vamoksesta. Varhaisnuorten tarinat kerätään dialogisen arvion menetelmällä, ja siksi haastattelutilanteessa läsnä on varhaisnuori, nuoren kanssa Vamoksella työskennellyt työntekijä sekä tutkija. Dialogit äänitetään jatkokäsittelyn helpottamiseksi ja hävitetään tutkimuksen valmistuttua. Tutkimuksen tulokset julkaistaan sähköisessä muodossa Turun yliopistossa.

Minulle on selvitetty yllä mainitun tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät. Olen tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Olen myös tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen ei aiheuta minulle minkäänlaisia kustannuksia, henkilöllisyyteni jää vain tutkijan tietoon, minua koskevaa aineistoa käytetään vain kyseiseen tutkimukseen ja aineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Suostun siihen, että minua haastatellaan _____ ja antamani tietoja käytetään kyseisen tutkimuksen tarpeisiin.

Voin halutessani keskeyttää tutkimukseen osallistumiseni milloin tahansa ilman, että minun täytyy perustella keskeyttämistäni tai että se vaikuttaa työsuhteeseeni.

Päiväys _____

Tutkittavan allekirjoitus ja nimenselvennys _____

Liite 4: Nuoren suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Nuoren suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Pro gradu- tutkielma

Varhaisnuorten tarinoita Vamoksesta

Essi Mäkinen

Tutkimukseni on sosiaalityön pro gradu- tutkielma Turun yliopistolle, jonka toteutan yhteistyössä Vamoksen kanssa. Tutkimuksessa selvitetään varhaisnuorten tarinoita avunsaannista Vamoksesta. Varhaisnuorten tarinat kerätään dialogisen arvion menetelmällä, joten haastattelutilanteessa on läsnä nuori, nuoren kanssa Vamoksella työskennellyt työntekijä sekä haastattelija. Dialogit äänitetään jatkokäsittelyn helpottamiseksi ja hävitetään tutkimuksen valmistuttua. Tutkimuksen tulokset julkaistaan sähköisessä muodossa Turun yliopistossa.

Minulle on selvitetty yllä mainitun tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät. Olen tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Olen myös tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen ei aiheuta minulle minkäänlaisia kustannuksia, henkilöllisyyteni jää vain tutkijan tietoon, minua koskevaa aineistoa käytetään vain kyseiseen tutkimukseen ja aineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Suostun siihen, että minua haastatellaan _____ ja antamani tietoja käytetään kyseisen tutkimuksen tarpeisiin.

Voin halutessani keskeyttää tutkimukseen osallistumisen milloin tahansa ilman, että minun täytyy perustella keskeyttämistäni tai että se vaikuttaa asiakassuhteeseeni.

Päiväys _____

Tutkittavan allekirjoitus ja nimenselvennys _____

Liite 5: Tiedote tutkimuksesta

Kerro minulle tarinasi Vamoksesta. Oletko hakeutunut Vamoksen toimintaan kouluyhteistyön kautta, ja työskentelysi Vamoksella on päättynyt?

Hei,

Olen tekemässä sosiaalityön pro gradu- tutkielmaa Turun yliopistolle nuorten tarinoista heidän saamastaan avusta vaikeaan elämäntilanteeseen. Tutkimustani varten tarvitsen Vamoksen toiminnan päättäneiden 12-15-vuotiaiden nuorten tarinoita. Haluatko Sinä kertoa Vamos- tarinasi? Syrjäytymisen ehkäisyn parissa toimivien palveluiden vaikuttavuutta tulisi perustella entistä enemmän nuorten hyvinvoinnin lisääntymisellä. Vamoksen etsivän nuorisotyön toiminta on mahdollistanut monille nuorille hyvinvoinnin lisääntymisen ja elämänlaadun parantumisen ehkäisemällä syrjäytymistä, ja Vamos on merkittävä taho syrjäytymisen ehkäisyn parissa tehtävässä työssä Suomessa kahdeksalla paikkakunnalla. Vamos on toimintaa, johon mukaan pääsemiseksi nuori ei tarvitse lähetettä tai diagnoosia. Vamoksen toiminnassa korostetaan välittävän vuorovaikutuksen periaatetta, jonka on todettu edesauttavan työn vaikuttavuutta. Mitä kokemuksia Sinulla on Vamoksen työskentelystä?

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, eikä siitä koidu tutkittaville mitään haittaa tai esteitä avunsaannille jatkossa. Tutkittavalla on oikeus keskeyttää osallistumisensa missä vaiheessa tahansa. Tutkimuksen aineiston kerätään dialogisen arvion menetelmällä, jossa paikalla olet sinä, Vamoksen työntekijä sekä haastattelija. Haastattelut nauhoitetaan ja materiaalia käytetään vain tämän tutkimuksen tarkoituksiin, jonka jälkeen äänitteet hävitetään. Haastattelumateriaalia käsitellään anonymisti, henkilötietoja ei kerätä. Tätä tutkimusta varten haastatellaan Vamoksen toiminnan päättäneitä varhaisnuoria sekä heidän kanssa työskennelleitä työntekijöitä yhdessä. Tutkimus valmistuu joulukuuhun 2019 mennessä. Tutkimus julkaistaan Turun yliopistolla sähköisessä muodossa. Kiitokseksi tutkimukseen osallistumisesta saat elokuvalipun Finnkinolle.

Ystävällisesti,
Essi Mäkinen

Liite 6: Dialogisen arvion runko

Dialogisen arvion runko

1. Nuorelle: mitä haluaisit kertoa omasta elämäntilanteestasi ennen Vamokselle tuloa?
2. Mistä kuulit Vamoksesta, ja miten ohjautuit Vamokselle? Mitä silloin tapahtui?
3. Kun aloitit Vamoksella, mistä kaikki alkoi?
-Otettiinko sinuun yhteyttä, missä tapasit Vamoksen työntekijän ensimmäisen kerran?
-Mitä muistatte näistä ajoista?
4. Mitä muistatte työskentelyn alkuvaiheesta, millaista se oli?
-Mitä teitte yhdessä, teittekö esimerkiksi jotain suunnitelmaa tms?
-Kertokaa vaikka siitä tapahtumasta, joka teille ensimmäiseksi tulee mieleen.
5. Mistä kaikesta teidän työskentely Vamoksella koostui, kertokaa kaikesta mahdollisesta mitä yhdessä teitte.
6. Kuinka usein tapasitte?
7. Oliko työskentelyssänne joitain käännekohtia, kertokaa niistä.
8. Mitä asioita muistatte työskentelyn lopettamisvaiheesta, kun aloitte lopettelemaan työskentelyä?
9. Nuorelle: onko Vamoksen toiminnassa ollut susta jotain erityistä verrattuna muihin ammattilaiskontakteihin?
10. Oliko susta Vamoksen työskentelyssä jotain yllättävää?
11. Saitko osallistua työskentelyn suunnitteluun et mitä tehdään, olla mukana päättämässä mitä teitte ohjaajan kanssa?
12. Onko sulla mielessä jotain muuta, mitä olisit toivonut Vamokselta?
13. Entä olisiko Vamoksen työskentelyssä voitu tehdä jotain/ joku asia toisin, jos niin mikä?